

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A MAGYAR PROTESTÁNS IRODALMI TÁRSASÁG
KIADVÁNYAI.

PROTESTÁNS SZEMLE.

SZERKESZTI

SZŐTS FARKAS,

A M. PROT. IROD. TÁRSASÁG TITKÁRA.

A Protestáns Szemle, mint a Társaság folyóirata.
július és augusztus kivételével minden hó 15-én
jelenik meg.

Az egész évfolyam előfizetési ára nem tagoknak 4 frt.

A pápai közgyűlés Emlékkönyve. Ára 50 kr.

BUDAPEST,
HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA.
1897.

AZ EMLÉKKÖNYV TARTALMA.

1. Egyházi beszéd. <i>Antal Gábor</i>	3
2. Elnöki megnyitó beszéd. <i>Gyuráts Ferencz</i>	17
3. Titkári jelentés. <i>Szöts Farkas</i>	22
4. Javaslat a magyarázatos biblia ügyében	28
5. Czeglédi István származása. <i>Révész Kálmán</i>	33
6. Az úgynevezett autonom erkölességről. <i>Bancsó Antal</i>	41
7. Elnöki zárzó. <i>Hegedüs Sándor</i>	54
8. Választmányi jegyzőkönyv	57
9. Közgyűlési jegyzőkönyv	62
10. A Társaság 1896. évi számadása	66
11. A Társaság vagyonkimutatása és költségvetése	67
12. A Társaság tisztikara és igazgatóválasztmánya	68
13. A Társaság tagjainak a névsora	69

A Magy. Prot. Irod. Társaság Alapszabályaiból.

A társaság tagjai: 4. §. A társaság tagjai ötfélék: a) pártfogók, b) alapítók c) rendesek, d) pártolók és e) segélyező tagok. 5. §. *Pártfogók* legalább 500 frtot, *alapítók* pedig legalább 100 frtot vagy lefizetnek, vagy kötelezvény által biztosítanak 5%-os kamattal a társaság pénztárának. *Rendes* tagok 5 évi kötelezettséggel évenként 6 frtnyi; *pártoló* tagok 3 évi kötelezettség mellett 3 frtnyi díjat fizetnek. *Segélyezők* azok, a kik egyszer-mindenkorra az alapítványnál kisebb összeget adományoznak.

Ingyen kapják: a társaság pártfogói az összes kiadványokat; az alapítók a Szemlét, a «Koszorú»-t és a monografiákat; a rendes tagok a Szemlét és a monografiákat; a pártoló tagok pedig a Szemlét.

Fizetési felhívás.

Tisztelettel felkérjük mindazon t. tagtársainkat, a kik a múlt vagy a folyó évre szóló tagdíjajukat még be nem fizették, hogy azokat a Társaság pénztárába (Budapest, IV., Deák-tér 4. sz.) beküldeni sziveskedjenek.

A hátralékok az egyes tagok neve után a tagok névsorában vannak kitüntetve.

Tisztelettel

Bendl Henrik,

társ. pénztárnok.

EMLÉKKÖNYV
A
MAGYAR PROTESTÁNS IRODALMI TÁRSASÁG

1897 MÁJUS 19-ÉN PÁPÁN TARTOTT

ELSŐ VÁNDORGYÜLÉSÉRŐL.

A KÖZGYÜLÉS HATÁROZATÁBÓL SZERKESZTETTE

SZÓTS FARKAS,

A TÁRSASÁG TITKÁRA.

BUDAPEST,
HORNYESZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA.
1897.

I.

Egyházi beszéd.

Elmondott a magyar protestáns irodalmi társulat közgyűlése alkalmával
Pápán, 1897. május 19-én.

Alapige: I. Kor. 12: 4. 5., 7., 8. Az ajándékokban pedig különbség vagy, de ugyanazon lélek. Az egyházi szolgálatokban is különbségek vannak, de ugyanazon Úr. Mindennek pedig adatik a léleknek nyilvánvaló ajándéka haszonra. Mert némelynek az Isten lelkétől adatik bölcseségnek beszéde; némelynek pedig tudománynak beszéde, ugyanazon Lélektől.

Ünneplő keresztyén gyülekezet!

A mai kor gyermeke előtt, a kinek az eszmék és ismeretek terjesztésére, a messze távolban és nagy tömegekre is könnyen ható, kényelmesen kezelhető eszköz áll rendelkezésére a sajtóban, az irodalomban: szinte kisszerűnek, jelentéktelennek tünik fel a közszellem megteremtésének, a közérzület fejlesztésének azon módja, a melyet a régi kor államférfiai és vallás alapítói vettek alkalmazásba, hogy azokat, a kik ugyanazon nagy és fontos közérdek előmozdítására törekednek, egymással a személyes ismeretség útján érintkezésbe hozzák, ez által az eszméknek nagyobb erőt, mélyebb alapot adjanak, a magasztos törekvések iránt nagyobb körben lelkesedést teremtsenek s az ügynek diadalra juttatására új bajnokokat szerezzenek.

Mai gondolkozásunkkal alig tudjuk felfogni nagy horderejét és jelentőségét azon intézkedésnek, a mely a sokféle szaggatott, önálló kisországokra oszlott görög népet egy nem-

zetté, sőt állammá tette, hogy minden negyedik évben a nemzet színe-java összegyülekezett az olympiai játékokra; vagy a mi a zsidónépet a Jehova imádása mellett megtartotta, az idegen népekkel való keveredéstől, az idegen istenek imádásától leginkább megóvta, hogy minden évben fel kellett menni a népnek Jeruzsálembe a husvéti ünnepekre, hogy jelen legyen a Jehovának bemutatott áldozaton és ott nagyembereit, vezérférfiait személyesen megismerje.

Pedig, ha a közszellem megteremtésének, a közérzület fejlesztésének, a közérdeklődés felkeltésének, mai nap nem is ez a legcélravezetőbb és leghatékonyabb módja, azt mégsem vonhatjuk kétségbe, hogy a közcélok és közérdekek előmozdítására ma is nagy befolyása van azok személyes érintkezésének, a kik erejüket, tehetségüket közcéloknak szentelik; nem tagadhatjuk, hogy az eszmék és törekvések iránti érdeklődés nagyban fokoztatik, úgy a nagy közönségnél, mint a munkatársaknál, ha magunk előtt és együtt láthatjuk azokat, a kiknek szellemi képét, gondolataikból, eszméikből, munkáikból a léleknek ajándékaiból ismerjük s keblünk azon vágyát, mely a képzeletet mintegy valósággá változtatja, kielégíthetjük.

Óh, mily nagy örömünk teljesül be ma is, mennyire emelkedik lelkünk, erősödik egyházunk iránti szeretetünk, annak jövőjében vetett reménységünk és bizodalunk, a midőn összegyűlve látjuk itt a magyarországi két protestáns egyház azon férfait, a kik annak ügyét és érdekeit a legnemesebb fegyverrel a tudomány, a gondolat fegyverével szolgálják s bemutatathatjuk őket azoknak színről-színre, a kik az ő tevékenységük iránt érdeklődve, a késő korra is kiható munkásságukban bizodalukat helyeztetik.

A köznapiasságon messze felül emelkedő és sok időre áldásos nyomokat hagyó hangulatot kelt úgy a távolból megjelenteknek, mint e város lakosainak, az itteni két protestáns egyház híveinek, mint az itt együtt levő tanuló ifjúságnak kebelében az a gondolat, hogy a magyar protestáns irodalmi társulat itt tartja első vándorgyűlését, a reformáció ez ősi fészkeben, a hol a magyar protestáns egyháznak, ha nem is legerősebb, de legrégebb főiskolája áll fenn.

Kinek kebelét ne szállná meg lelkesedés azon gondolatra, hogy most azon a helyen öleljük egymást testvéri szeretettel, a hol ezelőtt majdnem 400 évvel Enyingi Török Bálint és neje: Pemflinger Katalin védelme alatt Bálint pap és később a protestáns irodalom egyik legelső munkása: Huszár Gál hirdették először az evangéliumot; hogy midőn ide jöttünk, az ősi családi házba tértünk vissza, a melynek alapjai még akkor rakattak le, a midőn a testvérek közül az osztozkodásra senkisésem gondolt, mert egyek valának hitben, reményben, szeretetben.

Alig is jelölhattünk volna ki e városnál illőbb helyet azon társulat első vándorgyűlésének megtartására, a mely társulat eddig egyedüli kifejezője, mint közös intézmény azon egységnek, a mely fenn áll, és kell hogy folyton nagyobb mérvben érvényesüljön, a két magyarhoni evangéliumi egyház hivatásában, törekvésében, céljaiban, a hittani vélemények, istentiszteleti külső formák különbözősége daczára is. Mert hisz e városban ringott e két egyház közös bölcsője, a reformáció első korszakában, a midőn e város földes ura, polgársága, katonasága, azok tisztjei mind befogadták az evangéliumi tudományt, ahhoz századokon keresztül hiven ragaszkodtak. E város volt a nemzet*életének leghányatottabb korszakában az evangéliumi tannak, a lelkiismeretszabadságnak és egyszerűsmind a haza szabadságának egyik erős végvára; s midőn az idegen érdek erőszakos eszközökhöz nyult, hogy mind a kettőt megsemmisítse, a lelkiismereti szabadság itteni hívei szenvedtek sok üldöztetést, felhasználták annak ellenében minden védelmi eszközt s midőn az eredményre nem vezetett, vándorbotot vettek kezükbe, de hitükben, meggyőződésükben magukat megingatni nem engedték.

Midőn pedig az újabb korról mind a lelkiismeret, mind a polgári szabadság hajnala felderült, a különböző hitfelekezetek, a különböző társadalmi osztályok közötti béke, egyetértés és szeretet talán e városban termett egész hazánk területén legszebb gyümölcsöket, a melyek folytán méltóvá tette e város magát arra, hogy nagy vidék közművelődésének központjává, aránylag kisebb terjedelme és kevesebb népessége mellett is

a magyar nemzeti szellem egyik messze fénylő gyúpontjává, tanintézetek, iskolák városává legyen.

Valóban a multa való kegyeletes emlékezés. a jelen helyzetnek figyelembe vétele, mindenek felett a két, egymástól külön, de egy szellemben működő magyar protestáns egyház szellemi erőinek a mai ünnepélyes alkalomra ily szép számmal, testvéri szeretettel összesereglése arra tanítanak minket, hogy sem az anyagi, sem az eszmei, sem a vallási téren nem a külső alaki egységtől függ a közügyek felvirágoztatása, magasztos eszmék, nagy célok diadala, végeredményben tehát a társadalom, a haza, az emberiség boldogsága: hanem a belső egységtől, a mely nem akadályozza meg sem a természeti, sem a szellemi szabad egyediség kifejlődését. Nem az egységesítés az, a mi erőt ad, hanem a saját természetes lényegük szerint szabadon kifejlődött különböző irányú erőknek nagy célok, magasztos eszmék érdekében való egyesítése, mert csak az ily egyesítésnek van igaz tartalma, a melynek hiányában a legmesszebb menő egyesítés is szétmállik, a mint elszakad az elernyedő szálakból font kötél.

Különösen érvényesül ez az igazság az eszmék és gondolatok világában, a tudomány és a vallás terén, a melyet oly szépen fejez ki az apostol az elmélkedésem alapját képező szent igékben, a midőn azt mondja: „az ajándékokban pedig különbség van, de ugyanazon lélek; az egyházi szolgálatokban különbségek vannak, de ugyanazon Úr. Mindennek pedig adatik a léleknek nyilvánvaló ajándéka, haszonra. Mert némelynek adatik bölcseségnek beszéde, némelynek pedig tudománynak beszéde, ugyanazon Lélektől“.

Az apostolnak ezen nyilatkozatát kívánom én a jelen órában alkalmazni a magyar protestáns irodalmi társulat működésére, a midőn kimutatni igyekezem, hogy ezen társulat, a melynek feladata az Isten igéjében és az emberi szellemben rejlő eszméket és gondolatokat kifejteni és felhasználni, a vallásos ismeretek terjesztése, a hitbuzgóság élesztése és az egyházi élet felvirágoztatása érdekében; magasztos feladatát csak úgy töltheti be, ha a szellemi munka életelemét képező gondolatszabadság elismerése mellett:

1. Tagjai, sokoldalú munkásságukban egy Lélek által vezéreltetnek: az Úr Jézus tiszta evangéliumának szelleme által.

2. Munkálkodásukban egy Urat ismernek, a ki előtt mindig önként meghajolnak: az igazságot.

3. A nekik adott lelki ajándékoknak az egyház érdekében való felhasználása mellett, használni igyekeznek az általános emberi és a magyar nemzeti művelődésnek.

I.

Az ajándékokban különbség vagy, de ugyanazon lélek, azt mondja az apostol.

Az isteni végetlen bölcsesség, valamint a természeti világban megszámlálhatatlan mennyiségben hinti el a különféle fajú és alkatú életcsirákat és ez által a végetlen nagy szám által eszközli azt, hogy a különböző élő lények fajai, az egyes egyedeiket sokszor egész tömegekben érő veszedelmek, sokszor egész korszakokon keresztül létfenntartásukra nézve fenforgó kedvezőtlen viszonyok daczára is, ki ne veszzenek, meg ne semmisüljenek: úgy a szellemi és erkölcsi világban is az eszméknek és gondolatoknak, az érzelmeknek, törekvéseknek oly bámulatos sokféleségét rakta le azon isteni szikrában a lélekben, a melyet az emberi szervezetben elrejtett szellemnek saját lényegéből kölcsönzött, hogy az ember szellemi és erkölcsi világa bármely fokozott termékenység folytán is ki nem merülhet, sőt mindig képes leend új eszmék, új gondolatok előhozására, s az emberiség fejlődésében erőszakos külbeavatkozás, vagy a szellemi tespedés folytán elszakadt gondolatfolyamatok újra felvételére.

Az emberiség szellemi és erkölcsi szükségletei, a melyek a szellemi és erkölcsi javak által elégítetnek ki, lényegükben az emberiség őskorától fogva napjainkig mindig ugyanazok voltak és ugyanazok lesznek, míg az ember mint véges szellem él ezen a földön; mert ezek az ember testi és lelki életének feltételei által szabályoztatnak. Az értelmi elvonódásnak azon fokára, a melyen létezésének egyik vagy másik oldaláról gondolataiban, tetteiben, érzelmeiben elfelejtkezhetnék, ész-

szerűleg sohasem juthat el az ember. Józan észszel benne sem a lélek uralma a testet, sem a testiség uralma a lelket teljesen le nem győzheti, meg nem semmisítheti.

Mégis az emberi természet kétoldalúsága által megvont ezen határon belől az ember szellemi és erkölcsi viszonyairól alkotható felfogásoknak oly nagy változatossága fekszik, hogy az egymástól eltérő nézetek és vélemények szinte ellentétben, harczban állhatnak egymással.

Az ember mindig kénytelen beismerni a maga gyengeségét, tehetetlenségét a természeti és az erkölcsi világ elemi hatalmaival szemben, kénytelen belátni sokszor az élet mindennapi eseményeiből, sokszor az egész emberi közérületet megrendítő szerencsétlenségekből, hogy nem ura saját sorsának: de hogy az öntudat nélküli vaksors uralkodik-e felette, vagy egy bölcseséggel és jósággal teljes személyiség; természeti és erkölcsi szabadsága tágabb vagy szűkebb körben érvényesülhet-e, arra nézve saját felfogása a döntő.

Az ember előtt mindig félelmes, sőt rettenetes a halál, a megsemmisülés gondolata, de annak félelmes voltát fokozza vagy enyhíti az embernek saját rendeltetéséről, élete céljáról s egy más életről való felfogása.

Az emberre nézve a család, a társadalom, az állam mind oly szervezetek, a melyek nélkül megélni, létét fentartani, rendeltetését betölteni nem képes, de a melyeknek belső szervezetét, törvényeit, a bennök érvényesíthető jogok és kötelességek terjedelmét és irányát mégis saját felfogása és eszméi szerint állapítja meg.

Nemcsak adva van tehát a dolog természetéből kifolyólag az egész emberiséget legközelebbről és legmélyebben érdeklő viszonyokra nézve a különböző felfogásoknak lehetősége, hanem ezen különböző felfogások és vélemények tényleg léteznek és a valóság világában különböző irányokban érvényesülnek is.

A vélemények és felfogások különbözése nem rejt magában veszedelmet az emberiség magasabb érdekeire nézve, nem ütközik ez bele a vallás tanaiba és a hit igazságaiba sem. Nem emel a vallás korlátokat a természeti és erkölcsi

világ tárgyainak és tényeinek szabad vizsgálata elé, sőt egyenesen felszabadít és felhív bennünket az Írás arra, a midőn azt mondja: a lélek mindeneket megvizsgál, még az Isteniségnek mélységét is.

Sőt nemcsak ennyit mondhatunk vallásos szempontból a szabad vizsgálódásról, hanem állíthatjuk a nélkül, hogy a mi hitünknek és vallásunknak alapját képező szentírás tekintélyét kisebbitenénk, azt is, hogy magában a bibliában. az emberi művelődés legfőbb eszméit, a vallás leglényegesebb tárgyait illetőleg is a felfogásoknak és véleményeknek nagy változatossága uralkodik. És ez könnyen érthető is, ha meggondoljuk, hogy a bibliában az isteni kijelentéssel 1500 év szellemi fejlődésének eredménye van összefoglalva, és mi azt újabb 2000 év gondolkodásának és tapasztalatának világánál teszszük ismeretünk és vizsgálódásunk tárgyává. Szinte elképzelhetetlen, hogy ily rengeteg idő alatt, az emberiség milliói. ugyanazon dolgokról mindig ugyanazon véleménynyel lettek volna. A vizsgálat, a felfogás, a gondolat szabadságát tehát el kell ismernünk, úgy a mint elismerte ezt az újkornak leg-hatalmasabb tényezője, 'egyszersmind fejlődésének irányzója, a reformáció, annyival inkább el kell ismernünk, mivel nem létezik sem anyagi, sem erkölcsi hatalom, a mely ezt elnyomni, megsemmisíteni képes volna. De más részről úgy a hit, mint a tudás érdeke arra indít mindnyájunkat, hogy a vélemények sokféleségében eligazodni, e felfogások hullámainak hányattatásai között. hitünknek, meggyőződésünknek, tudásunknak biztos. szilárd alapot keresni igyekezzünk, mert e nélkül a kétség örvényébe sodortatunk, a lelki nyugalmat, erkölcsi szabadságot, ebből származó boldogságot, tehát életünk leg-főbb célját, soha el nem érhetjük. Igazi megnyugtatónkra szolgál, hogy a szellemi és erkölcsi világ tényei és törvényei felőli felfogások megítélésére nézve az isteni kegyelem és az emberiség fejlődésének történelme állított fel egy közös mértéket, az Úr Jézus tiszta evangéliumát. Az emberiség történelmében mindaz, a mi e mértéknek megfelel, számíthat állandóságra, tovább él az a jövőben, az érte folytatott küzdelem, fáradság nem vész kárba; a mi pedig e mértéket meg nem

üti, az lehet egy ideig tünékeny valóság, ragaszkodhatnak hozzá sok ezren, de azt mégis eltörli az idő, mert nincs alapja abban, a mi minden létezésnek biztosítéka, az emberiség rendeltetését és célját legmagasabb fokon s legtökéletesebb alakban feltüntető isteni kijelentésben. A gondolat, a vélemény szabadsága éltető levegője a magyar prot. irodalmi társulatnak is, ezt meg nem tagadhatja, erről le nem mondhat, ennek igénybe vételével használhatja fel igazán a kitűzött nagy célok érdekében a társulat minden tagja azon különböző ajándékokat, a melyeket mindegyik Istentől nyert. De a nagy, a nemes célok mégis bizonynyal csak úgy lesznek elérhetőek, ha a sokfelé irányuló munkálkodásban a tagok egy lélek által vezéreltetnek, az Úr Jézus Krisztus tiszta evangéliumának szelleme által.

II.

Az egyházi szolgálatokban is különbségek vannak, de ugyanazon Úr, azt mondja az apostol. A magyar protestáns irodalmi társulat is úgy érheti el magasztos célját, ha tagjai sokoldalú szolgálatukban egy urat ismernek el, a ki előtt önként meghajolnak és ezen egy Úr az igazság

A szellemi és erkölcsi élet minden irányzatában, de különösen a vallásban és tudományban, a szabadság és igazság egymásnak kiegészítői : azért mondja az Írás is, ti megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket. Mert abban semmi kétségünk nem lehet, hogy az igazi szabadságnak egyedüli alapja az igazság, a szellemi élet minden terén. Ezen alapon ítélnéljük meg helyesen az emberiség fejlődésének korszakalkotó fordulatait ép úgy, mint a mindennapi élet legközönségesebb eseményeit is. Látjuk, hogy az újkornak legnagyobb hatalma, a sajtó vezeti a társadalmi, az állami, a gazdasági és az egyházi közéletet, sok áldásos hatást gyakorolva helyes működése, de néha veszélyt is hozva a társadalomra korlátlanúsága által. Sok kísérlet történt már arra nézve, hogy a sajtó ezen káros hatásának eleje vétessék a nélkül, hogy áldásos hatása korlátoztassék, de eddig azok

közül célját egy is el nem érte a miatt, mert a gondolat nem eshetik külső kényszer alá. Pedig volna a bajnak igen egyszerű orvossága, a mely feleslegessé tenne minden más óvszert, ha csak tiszteletben tartanák mindazok, a kik kezükbe tollat vesznek, azt a legfőbb törvényt, hogy csak igazat szabad írni. Mily egyszerű, mily világos, mily magától érthetőnek és kötelezőnek látszik ez a törvény; hisz a ki másához szól, a ki másnak ír, a ki mászt tanítani akar, attól legalább el lehet várni annyit, hogy igazat szóljon, írjon, tanítson, mert különben nem érdemes arra, hogy meghallgattassék, hogy szavának valami súlya legyen.

És mégis hányszor látjuk, hogy az, a ki mászt meggyőzni, mászt vezetni, tanítani akar, elfordítja az igazságot előítéletből, önérdékből, sokszor hatalomvágyból és elbizakodottságból.

Az igazmondás az erkölcsiség egyik főkövetelménye és mégis hányszor állítatik a meg nem történt dolog valónak, s tagadtatik el a kétségbevonhatatlan tény létezése, nem is tudatlanságból, hanem teljes öntudattal, csak azért, mert az egyéni, felekezeti vagy osztályérdek ezt úgy kívánja. Sőt hányszor ismétlődik e téren a farkas és bárány híres meséje, a midőn az erősebb, a hatalmasabb, a gazdagabb áll elő, a gyengébb, a tehetetlenebb, a szegényebb ellenében képtelen vádakkal és ráfogásokkal, a melyeknek maga a tények természete ellene mond.

Hányszor állítatik igaznak az, a mi az észszel, az okossággal ellenkezik, mert az előítélet és kevélység megvesztegeti az ítélőtehetséget.

Már a régi görög bölcs megmondotta, hogy a gyakorlati igazságnak lényeges alkatelemét képezi az egyenlőség. Azon törvény, a mely nem minden emberre nézve egyenlő, nem igaz törvény; az a jog, a melyet ugyanazon feltételek teljesítése mellett, nem minden ember gyakorolhat, nem igaz jog, hanem előjog. És mégis vannak, a kik csak ilyen jogot akarnak ismerni.

Az ilyen részrehajló igazság megítélésénél, a mely sérti az egyenlőséget és viszonyosságot a természet szerint egyenlően jogosítottak között, szinte kérdésbe tehetjük, van-e olyan szá-

nandó emberi lény, a ki az Úr Jézus Krisztusnak ezen parancsolatját: „a mit akartok, hogy az emberek cselekedjenek tiveletek, ti is azt cselekedjétek másokkal“ megérteni, felfogni, lelkébe átültetni nem képes, azért azt nem tekinti cselekedete irányadójának? Mert ha van, akkor annak eljárása a legnagyobb erkölcsi gyarlóság, ha pedig jobb meggyőződése ellenében sérti meg e világos törvényt, akkor tette valóságos bűn az Isten parancsolatja és az erkölcsi világrend ellen.

Fájdalom, az emberiség történetéből, a tudományos vitákból, a különböző felekezetek és osztályok ellenséges indulatából, sőt gyűlölségéből úgy a legnagyobb erkölcsi gyarlóság létezésére, mint a szándékos gonoszságra következtethetünk.

Mert vannak emberek, a kiknél a szellem ereje, minden tudományos ismeretök gazdagsága daczára, sem tud felemelkedni oda, hogy azon előítéletektől, a melyeket gyermekkorunkban környezetüktől átörökölték, a melyekbe zsenge ifjúságukban beleneveltettek, megszabadulni bírnának. Ezeknek gondolkozását, lelki állapotát, mi felfogni képesek alig vagyunk. Viszont ahhoz, hogy igaz meggyőződésünket még akkor is kimondjuk, ahhoz szilárdan ragaszkodjunk, ha az által saját érdekeink kárt szenvednek, ha abból magunkra, hozzánktartozóinkra veszély származik, ha az által talán azokkal, a kik hozzánk legközelebb állanak, meghasonlunk: az erkölcsi öntudatnak, a jellemzilárdságnak magas foka kívántatik. Sőt ahhoz is nagy önmegtágadás kívántatik, hogy tudományos és vallási tévedéseinket beismerjük és az ellenkező érvek előtt, mikor azok helyességét el nem tagadhatjuk, még hiúságunk megsértése, tekintélyünk megaláztatása daczára is meghajoljunk. És mégis az igazsághoz minden körülmények között való ragaszkodás adhatja meg az emberi léleknek legtisztább örömét, ez adja meg a munkának legkedvesebb jutalmát, s végeredményben ez szolgáltatja a törekvésnek a legbiztosabb sikert. Mert az igazságot lehet üldözni, lehet semmibe venni, lehet egy időre elnyomni, de nem lehet megsemmisíteni, előbb vagy utóbb diadalt arat az saját erejéből.

Nincs nemesebb törekvés, mint az, a mely az igazság diadalra juttatására irányul, nincs nemesebb küzdelem, mint

az igazságért való küzdelem. Feladata, kötelessége, de egyúttal öröme is ez minden nemesen gondolkodó embernek, különösen pedig azoknak, a kiket az isteni gonviselés mások felett kiváló tehetséggel áldott meg, a tudományok művelésére való előkészület pedig másoknál több hivatottsággal ruházott fel. Az igazság szeretete a legfőbb kíváncsi azoknál, a kik másokat oktatni, ismeretekben s erkölcsben a helyes útra vezérelni akarnak, mert csak ezáltal sikerül céljait érniök. E mi magyar prot. irod. társulatunk is csak úgy érheti el magasztos célját, ha tagjai sokoldalú munkájukban, csak egy urat ismernek, a ki előtt önként meghajolnak: az igazságot.

III.

Mindennek pedig adatik a léleknek nyilvánvaló ajándéka haszonra, azt mondja az apostol, tehát a mi prot. irod. társulatunk is úgy érheti el magasztos célját, ha tagjai a vallás érdekében kifejtett sokirányú munkálkodásuk által használni igyekeznek egyúttal az általános emberi és a magyar nemzeti művelődésnek.

Nem szabad felednünk, hogy a vallás az emberi szellem működésének csak egyik oldala, úgy hogy azon nemzetek és azon egyedek, a kiknek egész életműködésük a vallásos életben merült ki, nemcsak egyoldalúakká lettek, de az emberi művelődésben, igaz rendeltetésük betöltésében másoktól hátramaradtak. Minden olyan nép, a mely theokratikus államszervezeténél fogva polgári és állami intézményeit vallási törvényekkel, kizárólag vallási felfogással szabályozta, mint a zsidók és mohamedánok, és mindazon egyének, a kik társadalmat, hazát, családot nem ismerve egész életüket vallásos szemlélődésben merítették ki, mint a rajongók és remeték: eltévesztették élethivatásukat, nem tettek hasznos szolgálatot az emberiségnek.

Mert az emberiség, a maga haladásának vezéreszméit, nemcsak a vallásból, hanem a népek kölcsönös érintkezéséből, az emberiség kiváló vezérszellemeinek eszméiből és gondolataiból s a gyakorlati élet tapasztalataiból is meríti. A kor-

szellem, a mely ezen tényezők hatása alatt alakul, áthatja a gondolkodó egyedek lelkét és befolyása alól senki magát ki nem vonhatja.

A vallásnak feladata nem az, hogy az emberiség haladását a fejlődés ezen természetes útján akadályozza, hanem inkább az, hogy a korszellemben rejlő s az emberiség javára szolgáló eszméket saját rendszerébe befogadván, azokat az ő magasztos törekvéseivel való összekapcsolás által megnemesítse, kinövéseiket, veszélyes túlzásaikat korlátozza.

A keresztyén vallásnak minden más vallások feletti elsőbbsége, a minélfogva hivatott arra, hogy az egész emberiségnek általános vallása legyen, épen abban áll, hogy tanai összeegyeztethetők minden állami, minden társadalmi rendszerrel, s azokban az intézmények legkülönbözőbb szervezetével, a tudomány minden vívmányaival.

Ezért csak kishitűségnek kell tekintenünk, ha valaki a keresztyén vallás tételét a polgári élet szabályozására vonatkozó bizonyos jogi intézményektől, a különböző bölcsészeti rendszerektől, azok tanainak elterjedésétől félti. Jogosulatlan és haszontalan erőlködésnek állíthatjuk, ha egyes felekezetek vallásos tantételek által a gondolkodás szabadságát megkötni és századokkal ezelőtt magukat leélt tudományos rendszerekhez való görcsös ragaszkodás által az emberi művelődés tovább haladását megakadályozni akarják. Nem felel meg az ily törekvés a keresztyénség szellemének. Hiszen a keresztyénség a zsidó vallásból fejlődött ki, de annak csak legészszzerűbb, legnemesebb elemeit vette fel magába és szolgálta az emberiség művelődését azzal, hogy ezen eszméket az emberiség közkincsévé tette. Azután befogadta magába a görög és római műveltség életképes elemeit, azoknak terjesztése által emelte magasabb fokra nem egy irányban az úgynevezett barbár népek műveltségét. És midőn az újkor szelleme egészen új eszméket szült, épen abból származott a keresztyén egyházban a meghasonlás, hogy azokat az egyik fél a vallásos rendszerbe befogadta, a másik visszautasította. Az egyéni, a lelkiismereti, a gondolatszabadság, az önálló nemzeti művelődés eszméi, a melyeket a protestáns vallásos rendszer befo-

gadott, hány népet emeltek fel úgy szólva a semmiségből a hatalom legmagasabb polczára. Viszont hány nemzet hanyatlott alá, talán semmisült is meg a miatt, mert vallása nem fogadta be a korszellem éltető eszméit, vagy hány tudott a hanyatlástól csak az által menekülni, hogy bár külsőleg nem, de gondolkodás-módjában, életfelfogásában, intézményeiben szakított azon egyház tanaival, a melylyel lélekben meghasonlott.

Ha a már elernyedtt általános latin műveltség helyett kellő időben igyekezett volna felvenni magába a keresztyén-ség mindenütt az önálló nemzeti műveltség elemeit, lehetetlenek kell tartanunk, hogy az izlam oly nagy hódításokat tett volna fegyverrel és műveltséggel a keresztyénség területén. És minden elfogultság nélkül, a történeti tények helyes megítélése alapján állíthatjuk, hogy ezen mi édes magyar hazánk, szeretett magyar nemzetünk is, sokkal gyengébb ellenálló képességgel bírt volna, azon előbb keletről, később nyugotról jövő, nemzeti lételét, önállóságát, fajiságát megsemmisítés veszélyével fenyegető támadással szemben, a melynek az új kor kezdetén ki volt téve: ha az isteni gondviselés bölcseségéből épen akkor, midőn a támadás legveszélyesebbé vált, meg nem születik itt, a nemzeti szellemet új életre keltő reformáció, a mely Isten igéjének nemzeti nyelven való hirdetése, eszméinek a nép nyelvén való közlése által, élesztőjévé vált a nemzeti életnek, fokozójává a nemzeti műveltség ellenálló képességének.

Óh, azok a szegény protestáns lelkészek, a kik a népnek Isten igéjét egyszerű szavakban, de lelkesedéssel hirdették, a kik a népnek hitét, Istenben vetett bizodalját nemzeti anyanyelven, tehát szívből jövő és szívhez szóló beszédekkel élesztették, bizony a léleknek nyilvánvaló ajándékát közhasznára gyümölcsöztették. És egy egész század világi költészetére nem tett annyit a nemzeti szellem fentartására, megvédésére a legnehezebb időkben, mint a Szenczi Molnár Albert zoltáros könyve, a melyet őseink századokon keresztül palotában és gunyhóban egyformán ismertek és énekeltek, s belőle vigasztalást, megnyugovást, s a nagy nemzeti küzdelmekben erőt, bátorságot, kitartást merítettek.

Az igaz vallásosság nem tan, nem tudományos rendszer, nem elmélet, hanem élet, nem lehet, nem szabad annak elszakadni az élettől, hanem társulni kell a korszellem irányeszméivel, így egyik lényeges tényezőjévé lenni az általános emberi és nemzeti műveltségnek, mert a léleknek ajándéka adatik haszonra.

Szép feladat az, a mi ezen a téren várakozik a magyar prot. irod. társulatra, ha tagjai a nekik adott ajándékokat nemcsak az egyház, hanem az általános emberi és magyar nemzeti közművelődés javára is gyümölcsöztetik. Lehetetlen, hogy e téren való működését más hitfelekezeti testvéreink is ne méltányolják. De különösen sokat tehet, korunk nehéz viszonyai között, a kitartó és lankadatlan munkálkodás által a különböző vallásfelekezetek közötti béke, egyetértés fentartására, s ez által a nemzeti egység erősítésére, ha munkásait és tagjait sok irányú működésökben egy lélek vezérli, az Úr Jézus tiszta evangéliumának szelleme és az egyháznak és tanának teendő szolgálataikban csak egy urat ismernek, a ki előtt mindig meghajolnak: az igazságot.

Erre törekedjünk mindig, ezt ne téveszszük szemünk elől soha, mai összejeövetelünk is ennek legyen tanulsága és a jövőre is útmutatója. Az pedig, a kinek nevének segítségül hívásával kezdtük ünnepélyünket, adja áldását működésünkre most és mindenkoron. Amen.

Antal Gábor,
dunántúli ev. ref. püspök.

II.

Elnöki megnyitó beszéd.

Tisztelt közönség! A magyar prot. irodalmi társaság eddig a fővárosban: Budapesten tartotta évi közgyűlését. Azonban mindig több oldalról hangzott fel az óhaj, hogy a társaság keresse fel gyűlésével ottan-ottan hazánk más vidékeit is. Ily vándorgyűlések útján az ország különböző részein közelebbi érintkezésbe jöve a prot. közönséggel, hathatósabban lehetne éleszteni ennek érdekeltségét a társulat céljai iránt. Sikeresebben munkálkodhatnánk közre, Bethesda tavának: a prot. hitbuzgóságnak mindig éléukebb mozgásba hozásán, a mely a mult tanusága szerint sebeket gyógyító, vigaszt, reményt keltő erőt rejt magában.

Ezen óhajnak akartunk eleget tenni, midőn elfogadva Pápa városa közönségének szives vendéglátó ajánlatát: a társaság közgyűlését ide hívtuk össze.

Vajha a vándorgyűlésekhez csatolt remények teljesülésének biztató jeleit is vihetnék el innét emlékül kedves vendégeink!

A m. p. irod. társaság kitűzött céljai szoros összefüggésben vannak azon elvekkel, a melyeknek ápolása a prot. egyházaknak a multban dicsősége volt, s a jövőben is szent kötelessége leend.

A protestantismus feladatul vette át a multtól az örökös dést amaz elidegeníthetlen kincs: a lelki szabadság mellett, a lankadatlan munkásságot a társadalomnak önállóságra nevelésén és főképen az újszövetség által követelt élő hitnek fejlesztésén.

A hazai prot. társadalom feladatához hiven eleitől fogva a legelső sorban fáradozott a haladás útjának egyengetésén.

A nevelés ügyének lelkes felkarolásával ő adta meg az alsóbb és felsőbb iskoláknak a kiváló jelentőséget. Az isteni tiszteletnek a nép nyelvén tartásával, a bibliának közkinccsé tételével, a szellemi munkásság élesztésével nagy mértékben közrehatott a magyar nyelv gyorsabb művelődésére, a magyar irodalom gazdagítására.

Majd, midőn a túlerős idegen befolyás a vallási villongások nyomán az elnyomatás gyásznapjait vonta a magyar-honi protestantizmusra: ugyanakkor nemzetünk története is a hanyatlás szomorú jeleit mutatja. A prot. egyházak szabad vallásgyakorlati jogának visszanyerésével ismét összeesik a nemzet új életre ébredése is.

Az önálló gondolkodásra nevelő, a közügyért egyesült tevékenységre utaló, a jogérzet mellett a kötelesség tudatát is ébresztő prot. autonomiának nem csekély része volt abban, hogy a nemzet tetteje mindig szélesb körben mozgásba jött, a lelkesedés közös célokért élénkült.

A protestánsok, midőn önerejükől folyton szaporíták iskoláikat s áldozataikkal a legszegényebb osztályok gyermekei előtt is hozzáférhetőkké tévők a tudomány kincseit, a műveltség előtt fáradhatlanul egyengetve az utat, sokat tettek azon kornak előkészítésére, melyben a kiváltságok ledőltségével az alkotmány sánczai között egygyéforrt a nemzet s ezeréves állami létének a művelt népek sorában méltó helyet foglalva szentelhetett öröm-ünnepet.

A jelenkor ismét új tevékenységet vár egyházainktól, ott, hol a lelki életnek nemes célhoz irányozása az erkölcsi fogalmaknak a zavartól, elernyedéstől megóvása a feladat.

Gyakran hangzik fel a panasz, hogy társadalmunk beteg és valóban a komoly vizsgáló több oly jelenségre is talál az élet mezején, a mi azon állításnak jogosultsága mellett tanuskodik.

Az önfentartási törekvés mindinkább a létért folyó könyörtelen harcz képét mutatja. A materialis világnézet hódít s mindjobban a rideg önzés bilincseibe veri az akaratot, tehetséget. Az elvek veszteni látszanak vonzó erejüket. Pénz és élvezet a bálványok, a melyek előtt sokan készek felál-

dozni a meggyőződést, lelkiismeretet. A lázas bírvágy, fényüzés tovább hatol a felsőbb osztályokból az alsóbb rétegekbe is. Az anyagi érdekek zsarnok egyeduralkodója alatt sok helyen lankad a lelkesedés magasb célokért, elgyengül a vallásos érzés. Ez pedig baljóslatú jelenség, mert a vallás az oszlop, melyre az erkölcsiség támaszkodik, a melylyel áll és bukik. A vallás képezi a legközvetlenebb kapcsolatot, mely a néposztályokat, a legutolsó szegény családot is az idealismushoz köti. Hol kihalt a hit Istenben, a morális tények szentségében s a tökéletesb jövő életben, a melyre hivatva vagyunk: ott a haladás megszakad, a társadalom az előtérbe tolult alacsony szenvedélyektől tépve erkölcsi elfajulásba s koldus rabszolgaságba hanyatlik.

A művelt népek jövőjére nézve is első rangú kérdés azért a vallás nemesítő hatásának biztosítása.

Legközelebb az egyházaknak feladata a gondoskodás, hogy a hit szövétnekét a materialismus szele ki ne oltsa. Ezek vannak hivatva védeni, ápolni az összeköttetést a sokszor nehéz viszonyok közt vergődő ember és az eszményi világ között.

E feladatának betöltésén munkálkodik az egyház temploma, iskolája s más jótékony intézetei által.

De a nemes cél új munka tere is int, új és új áldozatot követel. A prot. társadalom hivatva van az irodalmi téren is oly irányú munkásság kifejtésére, mely az egyháziaságot erősítse, a szivben a hitnek oltárát építse s lelkesülni tanítson azért, a mi szép, jó s igaz.

Ily cél szolgálatában fáradozik a magyar prot. irod. társaság. Tovább épít azon alapon, a melyet az egyház vetett. Azon kötelességtudat vezet, hogy a nép gyermekeit, kiket iskoláink megtanítottak olvasni, keblükben felkeltették a tudni vágyat, ha felsördültek sem szabad figyelmen kívül hagyni, hanem törekednünk kell oly szellemi táplálékot nyújtani a sajtó útján nekik, a mely építő hatást gyakorol lelki életükre. Gondoskodnunk kell híveink számára oly művekről, melyek míg egy részről olcsóságuknál fogva könnyen megszerezhetők: másfelől tartalmuk alkalmas arra, hogy tovább fejleszsze a

vallásosságot, szilárdítsa a ragaszkodást egyházhoz, hazához, nevelje a tiszteletet a rend s törvény iránt.

Igy óhatjuk sikeresen népünket az oly sajtótermékektől, a melyeknek iránya megingathatja a kebelben a vallás-erkölcsi érzés templomát, mit az egyház s az iskola emelt.

Továbbá a művelt körökben fel-fellépő hitközöny ellen-súlyozása is szükségessé teszi az egyházas szellemben vezetett irodalmi munkásságot.

Ide vonatkozólag társaságunk hivatva van működésével mindig szélesb tért nyitni a tudományos törekvés előtt, egyszerismind buzgón érlelni azon meggyőződést, hogy a tudomány és a vallás nem ellenségek, hanem szövetségeseek. Ha az egyik az embernek a fegyvereket szolgáltatja kitűzött célja kivívásához: a másik emeli lelki erejét, fentartja a bántó ellentétek között is reményét az igazság végdiadalában. Hit nélkül, vagyis önmagában: „a tudás nem áldás“. A tudományosság, ha végkép szakít a vallással, lelki kevelységet szül s az emberiség sebei iránt érzéketlen rideg önzésre vezet.

Azok előtt, kiket a materialis világnézet kísért, társulatunk irodalmi munkásságával törekszik feltárni a multat, felmutatni azt a kort, melyben a szív az eszmékért teljes odaadással dobogott. Oda állítja a mai nemzedék elé a hitben erős, törhetlen jellemű apáknak példáját, felújítva a hithősök, vértanuk emlékét, kiknek meggyőződését nem némitotta el sem csábos ígéret, sem harag, egyházuktól nem bírt elszakítani hörtön, rabbilincs.

A prot. irodalmi társaság a mult tengeréből felhozott gyöngyökkel, az üldözések viharában tanusított hűségnek, önfeláldozásnak példáival sikeresen hathat oda, hogy az igaz hitbuzgóság a régi erővel lángoljon fel újra. Végül az a munkatér, a melyet e társaság elfoglalt: közös mező, melyen a két prot. egyház hívei közös célért fáradoznak, s élesztik a testvériség tudatát.

Társulatunknak jelzett munkásságában egyáltalán nem célja a felekezeti féltékenység, viszály szítása, távolról sem törekszik a felekezeti ellentétek élesítésére. A lelki szabadság, a melynek zászlaja alatt áll: tisztelni tanít mások meggyő-

ződését, jogait. Másfelől, midőn a vallást az anyagelvűség ellen védi, a nép művelődésének helyes irányban egyengeti útját: akkor közös társadalmi nagy érdeket szolgál. Midőn a törvény tiszteletére, kötelességhez hűségre, a jótevők iránti kegyeletre buzdít irodalmi működésével: egyszersmind azon alapokat erősíti, melyeken a nemzeti létnek a jövő biztosítva van. Ezért bizalommal hívjuk a protestáns irodalmi társaság pártolására minden hitsorsosainkat. Kiki a szerint, a mint az ajándékot vette, hozzon áldozatot ennek oltárára. Ki ezt támogatja szellemi munkával vagy anyagi segélylyel: szép feladatot teljesít. Részt vesz azon nemes törekvésben, a melynek célja a vallásosság ápolásával az összeköttetés fentartása a földi élet és az eszmék világa között, közre munkál a gondolat-szabadság védelmén, a Krisztus evangéliumában nyilatkozó elveknek az erkölcsi életbe átültetésén.

Eddig főt. és mélt. Szász Károly püspök úr volt a társulat elnöke, ki a jeles szónok és koszorús költő hírnevével emelte az elnöki szék fényét. Ószintén fájjaljuk, hogy sokoldalú hivatalos elfoglaltság által indokolt lemondását társaságunk kénytelen volt elfogadni. Midőn ezúttal is kifejezést adunk iránta érzett osztatlan tiszteletünknek, egyszersmind fentartjuk a reményt, hogy őt továbbra is a m. prot. irod. társaság kitűzött céljainak legkiválóbb, lelkes támogatói között üdvözölhetjük. Helyébe a legutóbbi közgyűlés engemet választott. Határozata előtt kötelességszerűen meghajoltam. Midőn azonban a bizalomért köszönetemet nyilvánítom, egyszersmind beismerem, hogy ezen székre nem érdemeket, csak jóakaratot s azon meggyőződést hoztam, hogy társulatunk oly feladatot tűzött maga elé, a melynek szolgálatában a tagok ügybuzgó munkássága, részvéte áldásos lesz nemcsak prot. egyházaink életére, hanem a magyar irodalomra, a józan irányú műveltség alapos terjedésére is.

Társulatunk ez évi működése eredményéről az igen tisztelt titkár úr fogja a jelentést előterjeszteni.

Midőn erre a becses figyelmet felhívom, melegen üdvözölve a közel, távolról megjelent tagokat, kedves vendégeinket: az ülést megnyitottnak nyilvánítom. *Gyurátz Ferencz.*

III.

Titkári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés! Örömmel állok meg e helyen, hogy jelentést tegyek a M. P. I. T. nyolczadik munkaévről e kilenczedik közgyűlésnek, mely egyszersmind első vándorgyűlése társaságunknak. Különösen két körülmény hangol öröme. Egyik, hogy Isten jóvoltából megértük azt, hogy társaságunk fővárosi rendes székhelyéből kiszállva, szélesebb körben, ünnepeyesebb formában, s úgy lászik, egyszersmind lelkesebben tarthatja meg évi nagygyűlését. Mert vándorgyűléseket tartani régebbi vágya, többször kifejezett óhajtása e Társaságnak, s igazgató-választmányunk köszönettel fogadta e nemes város protestáns értelmiségének szives meghívását, s szívből örül, hogy első vándorgyűlését e nagybuzgalmú protestáns közönség s e fényes multú kollégium körében tarthatja. Vajha ez első vándorgyűlésünk sikeres kezdete lenne az ezután következők hosszú sorozatának! — Másik, a mi öröme hangol, az a körülmény, hogy társaságunk nyolczadik munkaévről több örvendetes dolgot jelenthetek, melyek arról tesznek bizonyosságot, hogy a M. P. I. T. még a mostani szerény viszonyai és szegényes eszközei mellett is nagy missziót teljesít és áldásos munkát végez, s méltó arra, hogy mind tagjai szeressék és támogassák, mind a nagy közönség, mely eddig keveset foglalkozott vele, ügyét felkarolja s érette nagyobb áldozatra buzduljon.

A társaság tisztviselői és igazgató-választmánya a mult évben is arra törekedtünk, hogy az evangéliumból, Istennek ez örök hatalmából irodalmi úton és irodalmi eszközökkel nemesítő és újjászülő erőket vigyünk be egyházunk és hazánk lelkébe-testébe. Mert szilárdul meg vagyunk győződve nemcsak arról, hogy Jézus Krisztus és az ő evangéliuma az egyháznak és theológiának egyedüli próbaköve és igazi éltető lelke,

hanem arról is, hogy a nemzetélet és a tudomány is czélt és irányt téveszt, ha elfordul a kijelentés isteni fényétől. Mi a Jézus Krisztusban megnyilatkozott igaz világosság és szabadság irodalmi apostolai törekedtünk lenni az elmúlt évben is s a tiszta evangéliumi keresztyénség vallási és ethikai erőit igyekeztünk időszaki és könyvkiadványaink útján a közönség körében terjeszteni, megkedveltetni és meggyökereztetni — Isten segedelmével

Fentartottuk és folytattuk a társaság eddigi kiadványait, sőt azokat egy újabb sorozat megindításával s egy még újabbnak tervbevételeivel szaporítani igyekeztünk.

Régebbi kiadványainak során szerkesztettük és kiadtuk a „Protestáns Szemlé“-t, társaságunk eme tudományos havi folyóiratát, melyben az egyházi tudományok s különösen az egyháztörténelem művelése és népszerűsítése által, továbbá egyházi és irodalmi szemlék útján olvasóinkat a hazai és külföldi egyházi és irodalmi élet jelentősebb mozzanatairól tájékoztattuk. Egész kis írói gárda csoportosult immár e folyóiratunk köré, melynek hasábjai alig győzik befogadni a dolgozatokat, s a szerkesztőnek nem a kézírathány, hanem a dolgozatokban mutatkozó „embarras de richesse“ okoz kellemes gondot. Ha e tekintetben egyéni kívánságot szabad kifejeznem, mely azonban a társaság főczéljából folyik, e kívánság az: vajha a dolgozó társak főleg a hazai *egyház-történelmi meső művelésére koncentrálnák* erejüket, mert a hazai protestantismus viszontagságos, de tanulságokban gazdag múltjában még számos kiaknázatlan kincs lappang, melyeket felszínre hozni nemcsak gyönyörűséges, de áldásos és időszerű munka is, társaságunknak pedig első és legfőbb kötelessége.

Folytattuk a könyvkiadó sorozatot, az úgynevezett *monografiákat*, melyek rendén a múlt évben Luthardt világhírű erkölcsstani felolvasásait adtuk ki Csiky Lajos tagtársunk fordításában. Az erőteljes felolvasásokat kedvezően fogadta mind az irodalmi kritika, mind az olvasó közönség, mely ezt a valóban becses és népszerű kiadványunkat bizományosunk útján is szépen vásárolja. E sorozat folyó évi kiadványa Zsilinszky Mihály egyháztörténelmi nagy művének, az országgyűlési vallásügyi tárgyalásoknak IV-dik kötete lesz, mely a napokban már kikerült a sajtó alól s nemsokára megküldetik a társaság minden pártfogó, alapító és rendes tagjának, mint az 1897-dik év könyvilletménye. Jövőre pedig kisebb egyháztörténelmi monografiákból egy olyan gyűjteményt szándékozunk kiadni, mely a hazai protestantismusnak főleg a belső történetével foglalkozik.

Szépen halad és izmosul társaságunk „Koszorú“ című népies kiadvány-sorozata, melyből a múlt évben kiadott tiz újabb füzetel immár 30 füzet forog közkézen. Ez a három éves vállalatunk éltrevaló és hézagpótló kiadványnak bizonyult. Főbizományosunk, a Hornyánszky-czég e hó elején számolt be a „Koszorú“ harmadik (1896.) évi forgalmáról s az eredmény örvendetesnek mondható. Mert míg a „Koszorú“ első (1894.) évi sorozatához nyomdai és terjesztési költségekre 1127 frt 2 krt, s a második (1895.) évi cyclusnál ugyanazon címeken 113 frt 99 krt kellett előlegeznünk a Károli-alapból, addig a „Koszorú“ harmadik (1896.) évi sorozatára immár semmi befektetést sem kellett tennünk, a vállalat maga fedezte a nyomtatás és a terjesztés tetemes költségeit, sőt még 8 frt 7 krt vissza is térített a két előbbi év befektetéseiből. Ezt az örvendetes eredményt két hathatós tényező segítségének köszönhetjük. Egyik az, hogy a Koszorú-füzetek írói és szerkesztői tiszteletdíjait mind a három esztendőben társaságunk áldozatkész másodelnöke a sajátjából volt szives fedezni közel 1400 frt-ban s megígérte, hogy a folyó évbeli írói és szerkesztői honorariumokat is ő fogja kifizetni. — Indítványozom, hogy miként a választmány tette, úgy e közgyűlés is szavazzon köszönetet Hegedűs Sándor másodelnök úrnak e maecenási áldozatkésziségeért. — A második tényező, mely Koszorú-füzetkéinket ily szép sikerre vezette, lelkészi karunk egyik részének példás buzgósága e népiratkák terjesztésében. Ezt a leghivatottabb tanu, a társaság főbizományosa bizonyítja, ki a múlt évről szóló jelentését így kezdi: Koszorúink örvendetes kelendőségét „legfőképen s első sorban a protestáns lelkészek páratlan buzgólkodásának köszönhetjük, mert főleg az ő érdemök, hogy ezekből a könyvkereskedők útján alig terjeszthető füzetkékből három év leforgása alatt 126,500 példányt tudtunk eladni“. Ebből a tekintélyes számból az első esztendőre 44 ezer, a másodikra 36,500, a harmadikra (1896-ra) 46 ezer példány esik. Az eredményes terjesztés következtében Koszorúink IV., V. és VI., továbbá XI—XX-ik füzetei annyira kifogytak, hogy választmányunk újabb öt-öt ezer példány nyomtatását rendelte el, mert a meglevő készlet nem elég arra, hogy a f. évi keresletet kielégíthesse. — Indítványozom, hogy választmányunk példájára a t. közgyűlés is szavazzon jegyzőkönyvi köszönetet a Koszorú-füzetek terjesztése körül buzgólkodó papságnak, s kérje fel az egész lelkészi kart, hogy jövőre mindannyian lépjenek akcióba népfüzetkéink terjesztésére, mert a jó vállalásos iratok világszerte hatályosnak bizonyult kipróbált eszközei a hitépítésnek és a hitszilárdításnak. Társaságunk jövőre

is gondoskodik érdekes és épületes Koszorú-füzetekről, s az igazgató-választmány határozatából a folyó év őszén ismét tiz új füzetet fogunk kiadni.

Eddigi kiadványainak eme három sorozata mellé igazgató-választmányunk még két új sorozatot indított meg, illetve indítványoz, még pedig az eddigi kiadványokétól eltérő módozat szerint, a mennyiben ezek nem társulati tagdíj fejében adatnak ki, hanem *külön előfizetés mellett* kerülnek a könyvpiacra. Egyik a „Házi Kincstár“, másik a „Bibliai Könyvtár“ sorozata.

A „Házi Kincstár“ a művelt közönségnek szánt hitépítő vagy áhítatossági könyvek gyűjteménye lesz, melynek az a célja, hogy az evangéliumi keresztyén hitéletet szilárdítsa, építse, mélyítse, a keresztyén erkölcsi életet nemesítse és termékenyítse, s a hitsorvasztó és erkölcslazító századvégi sajtótermékek romboló hatását a Krisztusi keresztyénség nemes erőivel ellensúlyozza. Eme keresztyén családi könyvtár első kötetéül *Szusz* Károly dunamelléki püspök úrnak „*Csendes Órák*“ című szép hitbuzgalmi művét voltunk szerencsések megnyerni, mely Miller angol író nyomán készül s a Tompa-féle „Olajágak“-hoz hasonló gyönyörű vallásos elmélkedéseket és keresztyén tanításokat tartalmaz. erőteljes protestáns szellemben és szindús költői nyelven. A „Csendes Órák“ f. évi szeptember hónapban jelenik meg, előfizetési ára vászonkötésben 1 frt, velin papíron diszes kötésben 2 frt. Előállítási költségeit előfizetésből és a Károli-alapból fogja fedezni a társaság, mely hiszi, hogy ezzel a családi könyvtárral műveltebb család-jaink körében épen oly irodalmi hézagot pótol, mint a minőt a Koszorú-füzetek pótolnak a nép körében. — Kérem a t. közgyűlés tagjait, hogy előfizetéssel és buzgó terjesztéssel vegyék ezt a nagyjövőjű vállalatunkat is szives pártfogásunkba.

Másik új könyvsorozatunk a „*Bibliai könyvtár*“ lesz, melynek sorsa fölött a magyarázatos bibliáról szóló választmányi előterjesztés kapcsán a jelen közgyűlés van hivatva döntő határozatot hozni. Itt csak jelezni kívánom ezt a fontos tárgyat. Ime, t. közgyűlés, a M. P. Irod. Társaság *szellemi tevékenységének* vázlatos képe a mult évben s rövid programja a jövőre.

S most térjünk rá az anyagiakra.

Társaságunk *anyagi ereje*, miként a pénzügyi bizottságnak mindjárt előterjesztendő jelelenségéből látható, fájdalom, nem fejlődik, nem halad oly arányban, mint azt Társaságunk nagy céljai kívánatossá teszik. Az anyagi erőtlenség súlyos

symptomája mutatkozik rajta. Ez a komoly baj két forrásból ered. Egyik, hogy tagjainak száma kevés és nem szaporodik eléggé. Mindössze is csak ezeren vagyunk. Ezer tag pedig, még ha mind buzgó volna is, aránylag kevés anyagi erőt képvisel, kivált, hogy ha évenként csak 12 újjal szaporodik s halálozás-kilépés által 30-czal fogy, mint a múlt esztendőben. Ezen a bajon okvetlenül segítenünk kell, ha erősödni akarunk. Utána kell állanunk teljes erővel a taggyűjtésnek. Ennek egy praktikus módját bátor vagyok becses figyelmökbe ajánlani. Tegyen szent fogadást *e társaság minden egyes tagja, hogy egy év leforgása alatt legalább egy új tagot szerez.* Ha ezt megcselekedszük, akkor már a jövő esztendőben kétennyien leszünk s szép hivatásunkat kétszeres anyagi s hatványozott szellemi erővel tölthetjük be! Csak egy futólagos pillantás is meggyőzhet arról, mily sok még a ki nem használt, a lappangó erő a magyar protestantismusban. Ime, lelkészeinknek csak ötödrésze támogatja társaságunkat; hány új tagot lehetne szerezni még közülök?! Tehetősebb világi férfainknak csak elenyésző kis perczentje lépett be a társaságba; nem százakra, de ezrekre mehet azok száma, a kik talán csak hírből ismerik társaságunkat. Gyülekezeteink közül csak minden huszadik tagja a M. P. Irodalmi Társaságnak. Mekkora erőt, milyen áldásos munkát lehetne kifejtenünk, ha mi, negyedfél millió magyar protestánsok, csak kétezeren csoportosulnánk a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság zászlaja körül. Az idők gonoszak, a viszonyok erősen nyomnak, sőt szemlátomást sorvasztanak. Egyházilag, vallásilag, protestáns öntudatunkban, értelmi súlyunkban, régi jó hírünkben aggasztólag meghanyatlottunk. Itt az ideje annak, hogy egyházi és vallási lethargiánkból felébredve egyesült erővel, válvetten, fokozott buzgósággal fejtsük ki ellenálló erőnket. Az Irod. Társaság egyik fontos eszköze az egyházi ébresztésnek és alkalmas módja az erő-tömörítésnek s az egyesülésből folyó erőnövelésnek. Fel a munkára, ne késlekedjünk: *periculum est in mora!*

Társaságunk anyagi erőtlenségének másik kútfeje az, hogy tagjaink egy része nem teljesíti pontosan tagsági kötelezettségét. Még most is sok a tagdíj-hátralék, pedig elnökségünk és tevékeny pénztárnokunk csak a múlt év folyamán; több mint harmadfél-ezer forint hátralékot hajtott be is választmányunk pedig elrendelte, hogy a tagok kinyomatandó névsorában a hátralékokat is pontosan kitüntessük. Mi csak ismételtelhetjük itt azt a kérést: igyekezzünk, t. tagtársak, mindnyájan megtenni társaságunk iránt önkényt vállalt köteletségünket, mint szabad és öntudatos férfiakhoz, mint valódi

protestánsokhoz illik, s akkor ez a nagyra hivatott irodalmi egyesület is erősebb, hatályosabb lesz. úgy be-, mint ki-felé.

Mert a halál is folyton apasztja, ritkíthatja sorainkat. habár a múlt évben aránylag nem sok tagtársunkat vágta ki az élők sorából. De e kevesek között is sokat veszítettünk báró Radák Ádám kidőltével, ki társaságunknak ötszáz forintos pártfogó tagja, Koszorú-füzetkéinknek évenként 50 frttal buzgó támogatója volt, s ki vallása iránti igaz szeretetét ama fejedelmi végrendeletével is bebizonyította, melyben birtokain levő egyházközségeinknek több ezer, nagyenyedi főiskolánknak 40 ezer, erdélyi egyházkerületeinknek 60 ezer frt értékű alapítványokat rendelt. Nevét említsük áldásban, emlékét örökítsük meg jegyzőkönyvünkben, példájából merítsünk erőt és bizalmat kötelességeink hűséges teljesítéséhez.

Szöts Farkas,
a társaság titkára.

IV.

Javaslat a magyarázatos biblia ügyében.

Magyar Protestáns Irodalmi Társaságunk igazgatóválasztmányának 1896. nov. 17-diki üléséből a Magyarázatos Biblia ügyében azt a megbízatást nyertük, hogy „a nagy munkának úgy szellemi, mint anyagi előállítására, valamint a munkatársakra nézve is kimerítő javaslatot“ készítsünk. E megbízatásunkról a következőkben van szerencsénk jelentésünket megtenni.

Bizottságunk mindenekelőtt a készítendő munka természetét s a résztveendő munkások felől akart előzetes tájékozást szerezni. E végből mult évi deczember hónapban a tervező bizottság elnökének, Szász Károly püspök úrnak nevében és megbízásából a Társaság titkára a bibliai tudósokhoz kérdést intézett arra nézve: milyen Magyarázatos Bibliára volna leginkább szükségünk? Milyen legyen annak a terjedelme? Miként kellene szervezni a szellemi előállítását? Hogy lehetne beszerezni a szükséges pénzt? Erre az előzetes tudakozódásunkra, melyet közel 80 tagtársunknak küldtünk el, részint magánlevélben, részint sajtó útján harmincznál több választ kaptunk, melyeket bizottságunk február 13-iki ülésében egytől-egyig felolvastatott, gondosan átvizsgált s belőlük több irányban becses tájékozást nyert. Mert noha a készítendő Magyarázatos Biblia természetére, irányára, terjedelmére, előállítási módjára s a szükséges pénz beszerzésére nézve a beküldött nyilatkozatok rendkívül eltérnek is egymástól, de abban mindannyian megegyeznek, hogy jó bibliafordításra s a biblia helyes magyarázásához szükséges nyelvészeti, történeti, régészeti, bevezetési stb. ismereteket a bibliai tudományok mai színvonalán közlő kalauzra magyar protestáns irodalmunknak égető szüksége van. Abban is egyetértenek a beküldött nyilatkozatok, hogy a Magyarázatos Bibliára első sorban az igehirdetésre és bibliamagyarázásra hivatott lelkészi karnak van szüksége, de e mellett némi részben azt is figyelembe kell vennünk, hogy egy jó bibliafordítás és a helyes magyarázáshoz szükséges

bibliai ismeretek kézbeadása által közönségünkben a bibliaolvasási kedvet felkeltsük s a mennyiben az megvan, egészséges irányban tovább fejleszszük és megtermékenyítsük. A beküldött ajánlkozásokból továbbá arra nézve is tájékozást szereztünk, hogy tanáraink és lelkészeink sorában megtalálhatók a munka előállítására alkalmas irodalmi és tudományos erők. S végül a tervezett mű előállítására szükséges anyagi erő összegyűjtésére vonatkozólag is figyelemre méltó gondolatokat pendítettek meg a beérkezett nyilatkozatok.

Mindezeknél fogva bizottságunk úgy a beérkezett nyilatkozatokat, mint a saját meggyőződését figyelembe véve mindenekelőtt azt kívánja teljes nyomatékkal kifejezni, hogy *Magyarizatos Bibliára szükségünk van s azt Isten segítségével áldozatok árán is elő kell állítanunk.*

Első főkérdés az, hogy *milyen Magyarizatos Bibliára van szükségünk?* Tudós kommentár-ra-e? A nyilatkozatok többsége is, de a tényleges helyzet is azt tanácsolja, hogy a tudós kommentár készíttetésével várjunk még egy ideig, mert ennek előállítása több szellemi és anyagi erőt s általánosabb tudományos érdeklődést követel, mint a mennyi jelenleg nálunk van. Erőinket meghaladó kockázatos vállalatba fognunk mai fejletlen biblia-irodalmi viszonyaink között nem tanácsos. Azt sem javasolhatjuk, hogy pusztán csak szószéki, gyakorlati használatra dolgoztassuk fel a bibliát. Tekintve ugyanis azt, hogy e tekintetben a magánvállalkozás buzgóságából tisztességes irodalmi kísérleteink vannak, mi azt tartjuk, hogy a szószékre való Magyarizatos Biblia kiadása, ha az egész Szentírást föl akarja ölelni, mellőzhetetlen nagy terjedelme miatt (legalább 7—8 ötveníves kötet) pénzügyileg, theologiai pártokra szakadozottságunk miatt szellemileg szintén erőnk feletti vállalkozás lenne, s a mellett talán nem oly égető szükség, mint az, hogy lelkészeink és híveink kezébe jól fordított bibliai szöveget s ennek helyes magyarizálásához szükséges oly tudományos bibliai ismereteket adjunk, melyeket a biblia magyarizója gyakorlati célokra is könnyű szerrel fölhasználhasson és az igehirdetésnél értékesíthessen. Készíttessünk tehát olyan Magyarizatos Bibliát, mely *tudományos alapon állva, de a gyakorlati szükségeket tartva szem előtt, a lelkészeknek bibliamagyarizati és igehirdetési segédkönyvül, a közönségnek pedig bibliaolvasó kalauzul szolgáljon.*

Ezt a vezérelvet tartva szem előtt, javaslatunkat következőleg formulázzuk:

1. Készíttessen a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság először egy *Bibliai Encyclopaediát* vagy *Bibliai Lexikont*, mely-

ben encyclopaedikus tömörséggel és tárgyilagossággal betűrendben magyaráztassanak meg a bibliában előforduló összes történeti, földrajzi, régészeti, bevezetéstani, bibliai, theologiai stb. kérdések, dolgok, alapfogalmak és személyek. Ez volna a tulajdonképeni bibliamagyarázó kalauz vagy bibliai ismeretek tára, melyet csak fel kell nyitnunk, hogy bármely bibliai kérdésben pontos tájékozást nyerjünk. Alapul, sőt mintául volna vehető a német irodalomból pl. a calwer „Bibel-Lexikon“, melyet egészséges evangeliomi szelleme s ama jótulajdonsága mellett, hogy a modern archaeologia, philologia és isagogica minden vívmányát gondosan felöleli, még a nagyszámú illusztrációk, a szép szövegek és külön mellékletek is ajánlanak. A magyarázó kalauz egy vaskos, 50–60 íves kötet volna lexikális alakban.

2. A Károli-fordítás készülöben levő revíziója alapján készíttessék egy jó bibliai szöveg s ehhez a nehezebb és homályosabb helyeken aljegyzetekbe foglalva *rövid eszmei magyarázat*, mely az Istenigéje megértését megkönnyítse és építő erejét világosan feltüntesse. A szöveges rész álljon két vaskos kötetből, 50–50 ívből, egy az ó-, egy az újszövetséghez, szintén lexikális formában. Ha a Lexikon megadja a szükséges szó- és tárgyi, továbbá archaeologiai és bevezetéstani magyarázatokat, akkor, azt hisszük, a szöveget tartalmazó két kötetben egyelőre elég lesz a jeleztük eszmei vagy ige-magyarázat, melyben az olvasó mindenütt megtalálná az olvasott hely főgondolatát és igehirdetési főtételét.

Az ily módon tervezett magyarázatos biblia *szellemi előállítására* az ajánlkozott vagy ezután ajánlkozandó munkatársakból szerkesztő bizottság volna alakítandó, mely közös értekezleten megállapítaná a munka részlettervét, a tárgyak rokonsága és a dolgozótársak vállalkozása szerint kiosztaná a munkát, szerkesztőt és revizort választana, s hogy az előállítás az Irodalmi Társasággal szerves kapcsolatban maradjon, a szerkesztő bizottság központi elnökévé Szász Károly duna-melléki püspök urat kellene fölkérni, ki mellett előadóul a Társaság titkára működne.

Az *anyag előállítás* kérdésében több terv és javaslat merült fel mind a sajtó útján, mind a beérkezett nyilatkozatokban. A szükséges 18–20 ezer forint beszerzésére többen javasolják, hogy a két prot. egyház konventje vagy az egyes egyházkerületek kötelező határozattal tegyék kötelességévé minden egyes gyülekezetnek, hogy a magyarázatos bibliát legalább annyi példányban megrendelje, a hány rendes lelkeszi

állása van. Mások indítványozzák, hogy a lelkészek hatóságilag köteleztessenek a mű megrendelésére. Mi ezt így nem tanácsolhatjuk, mert a hatóságilag kényszerített irodalom-pártolás ellenkezik a dolog természetével. Azt sem tartjuk kivihetőnek, hogy pusztán az Irod. Társaság költségén adassék ki a munka, mert ekkora összeg befektetésével összes tőkepenzünk huzamos időre lekötetnék s ez által a Társaság más irányú irodalmi tevékenysége teljesen megbéníttatnék. De helyeseljük e javaslatokból azt a gondolatot, hogy az egyházi hatóságok, nevezetesen a két konvent, a két protestáns egyház összes egyházkerületei és egyházmegyéi, továbbá a tehetősebb gyülekezetek és a tanintézetek egyenként megkerestessenek. s a nagy munka előállítására akár több példányra előfizessenek, akár évi járulékot, akár egyszermindenkori segélyt ajánljanak föl. E megkeresésekben különösen azt kellene hangsúlyoznunk, hogy konventjeink és egyházkerületeink *mondják ki a parokhiális könyvtárak kötelező megalakítását s birják rá a gyülekezeteket arra, hogy parokhiális könyvtáruk számára a Magyarázatos Bibliát megszerezzék.* Az egyházi testületektől kell begyűlnie a mű költségei egyik jelentékeny részének. A második rész összegyűjtendő ama tehetősebb világi hűveinktől, kik az egyházban tanácsosi, felügyelői, tanácsbírói, gondnoki tisztet viselnek, vagy vallási és egyházi buzgóságból, hajlandók a szentírásért és a bibliai ismeretekért némi áldozatot hozni. Műveltebb és vagyonosabb hitfeleink körében nagyobb összegű aláírásokat, segélyeket kell gyűjtenünk a Magyarázatos Biblia kiadására. A költség harmadik része várható a lelkészi kartól, mely mint előfizető bizonyára nagyobb számban fog sorakozni az őt leginkább érdeklő irodalmi vállalkozás köré. Végül, azt hisszük, hogy a mennyiben a munka az Irod. Társaság firmája alatt jelenik meg s megmaradt példányai az ő javára esnek, a munka előállításához a megjelenés ideje alatt néhány évig Társaságunk is járuljon annyival, a mennyit egyéb kiadványainak megrövidítése nélkül erre a célra áldozhat.

A dolog gyakorlati megvalósítására nézve a következőket javasoljuk. Elhatározván a közgyűlés, hogy a fentebbiek szerint tervezett Magyarázatos Biblia kiadását megkezdi:

1. Felhatalmazza az elnökséget arra, hogy a Magyarázatos Biblia programját a szerkesztő által az ajánlkozó dolgozótársakkal egyetértve előfizetési felhívás alakjában s lehetőleg mutatóványok kíséretében minél előbb készíttesse el.

2. Megbízza az elnökséget és a titkárt azzal, hogy az előfizetési felhívás szétküldése, hírlapi propaganda és társa-

dalmi actio által a munka előállítására szükséges pénzek, adományok, előfizetések és aláírások beszerzését kezdjék meg.

3. Felkéri a választmányt arra, hogy ha és a mikor a szükséges anyagi erő biztosítottnak ígérkezik, a munka tényleges megindítását rendelje el ; szerződjk a nyomdával és a szerkesztő bizottságot a munka megkezdésére szólítsa fel.

Ha pedig a munka iránt nem mutatkoznék kellő anyagi pártolás, akkor az addigi előmunkálati költségek fedezése mellett, a Társaság kénytelen volna a fontos ügyet jobb időre halasztani. Mert a kezdeményezés sikertelensége azt mutatná, hogy ilyen fajta irodalmi mű létesítése még nem igazi közszükség, hanem csak egyes buzgólkodók kívánsága.

Mi azonban azt hiszszük, hogy mind egyházi testületeinkben, mind világi híveinkben, mind lelkészi és tanári karunkban van még annyi buzgóság és áldozatkészség, hogy az Isten ígéje helyes magyarázásához szükséges irodalmi segédeszköz előállításától nem fogja megvonni a maga támogatását. Magyar Protestáns Irodalmi Társaságunk pedig, mint a protestáns egyházi irodalom művelésére és terjesztésére hivatott egyesület, úgy egyetemleg, mint egyes tagjaiban nemes buzgósággal és bölcs szakértelemmel fogja ezt az ügy valláserkölcsei és egyházi, mint irodalmi szempontból egyaránt fontos ügyet kezébe venni és sikerre vezetni.

K. m. f.

Szász Károly.
biz. elnök.

Petri Elek,
biz. tag.

Szöts Furkas,
titkár, mint a tervező biz.
jegyzője

Szabó Aladár,
biz. tag.

V.

Czeglédi István származása és családi viszonyai.

Felolvastatott Pápán, a Társaság 1897. évi közgyűlésén.

A magyar protestáns egyházi irodalom fénykora a XVII. század hét első évtizedére esik. Senczi Molnár Albert, Alvinczi Péter. Melotai Nyilas István, Gelei Katona István. Medgyesi Pál. Czeglédi István és Komáromi Csipkés György egytől-egyig oly nagy alakok, kikhez hasonlókat, úgy az utánok következő két századból, mint a reformáció századából, csak nagyon szórványosan mutathat fel irodalmunk. Akár munkáik nagy számát és belbecsét, akár alapos tudományukat és fáradhatatlan tevékenységüket, pihenést nem ismerő lázas buzgalmat; akár végre azon kedvezőtlen körülményeket tekintsük, melyekkel küzdeniök és harcolniök kellett: mély tisztelettel kell meghajolnunk emlékek előtt s egyúttal őszintén be kell ismernünk, hogy mi, a késő nemzedék gyermekei, sokkal kedvezőbb viszonyok közt is messze elmaradtunk tőlük; nem teszünk annyit egyházi irodalmunk érdekében, a mennyit ők tettek; nem, még annyit sem, a mennyit megtehettünk.

Ezen dicsőemlékű magyar protestáns egyházi atyák életének megírása, érdemeik és munkálkodásuk kellő méltatása, legnagyobb részben még a jövő feladata. Saját egyházi köreinkben ugyan mindig kellő tisztelet és kegyelet vette őket körül; sőt ma már a hazai irodalomtörténet mezején is — két hosszú század után — kezdik elfoglalni azon helyet, honnan sokáig méltatlanul leszorítá őket az elfogultság; ma már nem egyházi, de nagytekintélyű hazai irodalomtörténeti munkában¹ is megcsendül az igazságszolgáltatás bátor hangja, mely Alvinczi Pétert, a nagyemlékű kassai magyar papot, a protestáns unio őszinte barátját s hazánkban egyedüli megvalósítóját, a biboros Pázmánynyal szemben, minden tekintetben méltó irodalmi

¹ A magyar irodalom története. Szerk. Beöthy Zsolt, kiadja az Athenaeum. Budapest. 1896. I. k. 258—260.

ellenfélnek nyilvánítja: mindazonáltal sok és nagy az a teendő, mely e téren épen reánk, a magyar protestáns egyházi irodalom szerény munkásaira s így Társaságunkra is várakozik. *Nekünk még ezentúl kell felépíteni egyházunk irodalomtörténetének Pantheonát!*

Ehhez a szent munkához, ehhez a nagy épülethez kívánok én is egy porszemmel járulni, midőn a jelen ünnepélyes alkalommal, a rendelkezésre álló idő korlátai közt *Czeplédi Istvánról* emlékezem meg.

A felsorolt hét nagy író közül épen Czeplédi az, kinek életéről legtöbbet tudunk. Az egykorú források: Köleséri Sámuel által írott életrajza¹ s a szenvedéséről és haláláról szóló hosszas versezet² alapján, irodalmunknak oly kitünőségei, mint Szilágyi Sándor,³ Szilágyi István⁴ és Thaly Kálmán⁵ nagyobb méretekben ismertették és méltatták Czeplédi életét és irodalmi érdemeit, melyek ez alapon a legújabb irodalomtörténeti művekben is kellő méltánylatra találnak. Ily körülmények közt nem lehet most feladatomban, de az idő sem engedné meg, hogy Czeplédi Istvánnak egész életét és működését, akár általános körvonalakban, akár minden részletére kiterjeszkedve ismertessem és rajzoljam; én a jelen alkalommal csupán *az ő származásáról és családi viszonyairól* óhajtok értekezni, mivel eddigi életírói ezen kérdésekre súlyt nem fektetvén, még az előtök fekvő nagyfontosságú adatokat sem értékesítették kellőleg.

Czeplédi István legelső és egykorú életírója, az idősebb Köleséri Sámuel, pap- és író-társa, tisztelő barátja volt, majd mostoha fia is lett Czeplédinek, a mennyiben ez, a Köleséri özvegy édes anyját vette el feleségül. Ez a közeli családi viszony magyarázza meg, hogy Czeplédi halála után, az ő legutolsó és legértékesebb munkájának, a „Sion várának“,

¹ A néhai dicséretes emlékezetű, Christus hasznos szolgájának, a kassai reform. ecclesia hűséges angyalának, idvezült Czeplédi Istvánnak, életének és halálának rövid leírása. 4-rét 8 számozatlan lap, Czeplédi «Sion Vára» (Sárospatak—Kolozsvár 1675). című munkájával kapcsolatban, az ajánlás és előbeszéd után.

² A Jézus Krisztus hű tanubizonyosságának, nagyhirű s nevű Czeplédi Istvánnak . . . életbeli sok szenvedéséről . . . és boldog kimúlásáról . . . iratott «Siralmas Versek». 8-rét 16. lap. Lőcse 1710. Újabb kiadás 1760. Közölve Thaly Kálmán által. (Adalékok a Thököly és Rákóczi kor irodalomtörténetéhez. I. 18—30 l.)

³ Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1860. évf. 537—558 l. Új Magyar Múzeum 1859. I. 49—50 l.

⁴ Új Magyar Múzeum. 1860. I. 89—96 l.

⁵ Id. mű I. 15—18. l.

a vallási üldözések miatt félbemaradt kiadását¹ Köleséri fejezte be, s ugyanő írta meg és csatolta e munkához a megboldogult szerző életrajzát, „hogy a posteritas megtudja, kicsoda és minemű hasznos edénye lett légyen Istennek idvezült Czeglédi István, jóllehet az ő megbecsülhetetlen sok szép munkái ezt eléggé megmutatják; mindazonáltal azokon kívül is méltónak ítélttem lenni (más tudós nemzeteknek dicséretes szokása szerént) életének és halálának rövid summáját (a menyire én végére mehettem s nagy részének szemmel látott tanuja is voltam) jó lelkiismerettel leírni s örök emlékezetben hagyni; annyival is inkább, hogy a mi nemzetünknek nagy restsége és gondviseletlensége miatt, sok tudós embereinknek érdemes szép híre, neve, haló földökkel (így! *porukkal* helyett) együtt temettetik a sírba“. Köleséri tehát nemcsak a kegyelet melegével, de nagy részt a szemtanu közvetlenségével és hitelességével rajzolja Czeglédi életét, melyre nézve munkáját elsőrangú forrásnak tekinthetjük.

Köleséri szerint Czeglédi István 1620. november 19-én született. „Édes atyja volt öreg Czeglédi István, szép tisztos ősz öreg ember, a matócsi, misztótújfalusi, tarpai s több ekklezsiáknak is successive dicséretes tanítója; ki noha akadémiákban nem tanult volt ugyan, de a mint manuscriptumból kitetszik, igen szép tudományú ember volt. Annak is atyja prédikátor volt, *sőt mint idvezült Czeglédi István sokszor mondotta: tized ízig a Czeglédi házból származottakat felvihetni, a kik egymásután következő, mind egyházi szolgák voltak*“. Én ezen igen fontos nyilatkozatot másképen magyarázni nem tudom, mint hogy Czeglédi Istvánnak kilencz egyenes elődje, *egymásután következő, papi hivatalt viselt*;² vagyis ez adat

¹ Czeglédi «Sion Vára» a legnagyobb (83 ív) legalaposabb es legrendszerebb polemika azon művek között, melyeket magyar elme a róm. katholicismus ellen létrehozott. Pázmány híres Kalauzának ez a legméltóbb ellenfele. Czeglédi lázas buzgalommal és nagy ambícióval éveken át dolgozott rajta; már 1666-ban írja, hogy «minden materiája kész a Sion Várának, hogy abból már egyszer rontassatok meg. Már csak az egy felrakás hja». Nyomtatása valószínűleg 1670-ben kezdődött Sárospatakon; midőn pedig innen 1671 október 20-án a református tanárok és tanulók kiűzetek, a nyomda működése is, természetesen megszakadt. A nagy munka kinyomtatása Kolozsvárrt fejeztetett be; itt nyomták a 67—83, Sárospatakon az 1—66 íveket.

² Czeglédi születésétől kilencz nemzedéket vagyis 270 évet számítva visszafelé, az 1350-ik évet nyerjük. Körülbelől eddig nyulik fel a Czeglédi család emlékezeté. A debreczeni főiskola anyakönyvében úgy a Czeglédi István, mint a fia Pál neve mellett is ott van a P. (Stephanus P. Czeglédi Paulus P. Czeglédi), a mi bizonyára a Pap-nak vagy Pastoris-nak rövidítése. Ez is családi tradíció mellett bizonyít. Czeglédi István különben, tudomásom

csalhatatlan bizonyítékul szolgál szerintem azon állítás mellett, hogy Magyarországon a coelibatus kizárólagos és feltétlen érvényességre egészen Pázmány Péter koráig nem juthatott; a mint egy másik adat is bizonyítja, hogy Erdélyben, Csikban, egész I. Rákóczi György koráig voltak törvényes házasságban élő róm. kath. papok¹

Aligha csalódom. ha azt a Czeglédi Istvánt, ki a krakkai egyetemen tanult s ugyanott 1502. baccalaureátussá lett,² ezen Czeglédiek közül valónak s épen a mi Istvánunk szépapjának tartom. Családjukban az István név, úgy látszik. nemzedékről-nemzedékre szerepelt; apja, szépapja és maga mind ezt a nevet viselik, sőt első fia is István névre kereszteltetett, de emberkort nem ért.

Czeglédink édesatyja a matolcsi, misztótfalusi, tarpai, tiszta-újhelyi,³ viski,⁴ técsői,⁵ s talán még más egyházakban is lelkészkedett.⁶ Ez adatok alapján kell nyomozódnunk Czeglédi születéshele felől, a mit Köleséri elmulasztott meg-

szerint, egyetlen egyszer használta még nevében a P. betűt; 1670-ben kijött művének (Dágon ledülése) címlapján, rövidítve így írja nevét: S. A. P. C. vagyis Stephanus Pastoris Czeglédi. (Az A. jelentését nem tudom megfejteni). Máskor mindig csak Czeglédi Istvánnak írja magát P. nélkül.

¹ Komáromy András közleménye a Magyar Hirlap 1896. évf. valamelyik számában.

² Szilády Áron Régi Magyar Költők Tára II. 371. l.

³ Fejes István. A sátoralja-újhelyi ev ref. egyház történetében, a 60 lapon sátoralja-újhelyi főpásztornak mondja Czeglédi Istvánt, azon az alapon, mert Zemplén vármegye levéltárában, bizonyos iratban (Stephanus Czeglédi, concionator oppidi Ujhely) említetik 1625-ből. Mivel azonban én a Czeglédi István sátoralja-újhelyi papságáról sem a zempléni egyházmegye jegyzőkönyveinek igen pontos registrumában, sem Kölesérinél, egyetlen szó- említést nem találtam: azt kell hinnem, hogy Czeglédi István 1625-ben nem sátoralja-újhelyi, de tiszta-újhelyi pap volt, mert többi ismert szolgálati helyei különben is erre mutatnak. Igaz, hogy Tisza-Ujhely nem volt oppidium soha; de az ilyen tévedés a régi időkben is megtörtént.

⁴ Szabó K. Hellebrandt. Régi m. könyvtár III. k. I. rész 1655. sz. Czeglédi 1645. Leydában megjelent dissertatióját egyebek közt atyjának is, ki ekkor viski lelkész, ajánlja.

⁵ Az 1646. szatmárnémeti nemzeti zsinaton jelen volt Czeglédi István técsői lelkész, valamint Czeglédi Sebestyén benei (Bereg) lelkész. (Lampe-Ember 422. l.) Ha a térképre tekintünk, igen valószínűvé lesz előttünk Czeglédi István papi vándorlása Matolcs—Misztótfalu—Tarpa—Tisza-Ujhelyen át Viskig és Técsőig. Ne felejtjük még azt sem, hogy a mi Czeglédink Nagy-Bányán lakozó Csehi János sógoráról emlékezik. (Prot. Egyh. és Isk. Lap 1888: 824. lap).

⁶ Azt a Czeglédi Istvánt, ki Debreczen város jegyzőkönyveiben 1645. mint szatmári lelkész jő elő s 1646-ban feleségének Kecsei Katalinnak debreczeni házrészét eladja, a fentebbiek folytán a mi Czeglédink atyjának nem tarthatom. (Debr. Prot. Lap. 1897: 47. l.)

említeni. Igaz, hogy néhány újabbkori és legújabb lexikonban¹ azt olvassuk, hogy Czeglédi István az abaujmegyei Perényben született, azonban ez adat hitelessége iránt erős kétségeim vannak. Kölesérinél a Czeglédi atyjának szolgálati helyei közül csak Matolcs.² Misztótfalu és Tarpa vannak megnevezve; nagyon hihető tehát, hogy lelkeszi hivatalát ezen községek valamelyikében kezdte meg s fia is itt született; a róla ismert másik két adat is a tiszántúli részekre utal; végre maga a mi Czeglédink is „öreg diákságra“ először Váradra, azután Debreczenbe, végre Sárospatakra ment; mindezek alapján én mindaddig tiszántúli és pedig valószínűleg szatmármegyei születésűnek tartom Czeglédit, míg az abaujmegyei Perény mellett kétségtelen egykorú adat nem fog tanuskodni.

Czeglédi születését Köleséri s utána minden író 1620. november 19-re teszi. De ezt a hitelesnek látszó s eddig általánosan elfogadott adatot megdönti egy még hitelesebb adat, magának Czeglédinek saját nyilatkozata. Ő ugyanis „Idős Noe becsületeit oltalmazó Japhetke“ című munkájában, mely minden kétséget kizárólag 1664-ben készült és jelent meg,³ az a2. lapon ezt mondja: „*én már 46 esztendő-t töltök*“, mely nyilatkozat tehát nem 1620-ra, de 1618-ra mutat; ennél fogva ez utóbbi évet kell Czeglédi születési évének tartanunk.⁴

¹ Bod Péter (Magyar Athenas) Szilágyi Sándor és István, Thaly Kálmán, Rácz Károly (A pozsonyi vértörvényszék áldozatai, első kiadás 13. l.) nem szólnak Czeglédi születéséről. Legelőször Ferenczi—Danielik (1858.) művében említetik Perény, azonban a forrás megnevezése nélkül. Innen vehették át aztán ez adatot Moenich—Vutkovich, Szinnyey József (Magyar írók élete és művei), a Pallas és a Zoványi szerkesztette Teológiai Ismeretek Tára.

² Kiss Kálmán A szatmári reform. egyházmegye történetében (595 l.) határozottan 1620-ra teszi Cz. I. matolcsi papságát. De ez nem biztos adat, csak Széles Andrásnak a Köleséri életrajzából csinált kombinációja (Czeglédi 1620-ban született, atyja először matolcsi pap volt, ergo 1620-ban volt itt). Nem lehetetlen, de nem is bizonyos.

³ Ezen munkán nincs ugyan kitéve az esztendő, de mivel több egykorú adatról bizonyos, hogy Sámbar jezsuitának a Jáfetkére írott válasza (Orvosló, Ispotály) 1664-ben jelent meg, minden kétségen felül áll, hogy a Jáfetkének is, mely Sámbarnak „Egy vén bial orrára való karika“ című műve ellen (melyen már rajta van az 1664. évszám) íratott — 1664-ben kellett megjelenni. (Idevonatkozólag v. ö. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár I. kötet 1013., 1018., 1019. számait és Pósházi János „A három kérdésre való summás választételre tett feleletnek megrázogatása“ (1666) című munkájának 55., 56. lapjait.)

⁴ Ha valaki azt vetné ellen: hátha sajtóhiba Cz. művében a 46. sz., egyszerűen csak azt felelem, hogy oly esetekben bajos feltenni a sajtóhiba megmaradását, midőn az író saját művében szól a maga életkoráról. Különben Komáromi Csipkés Györgynél tökéletesen az az eset volt, mint Czeglédinél; amannak születési évét minden munka 1630-ra tette, míg Szinyei

A Czeglédi származására és születésére vonatkozó kérdések ilyenén megvilágítása után, vessünk még egy futó pillantást az ő családi viszonyaira is, melyekről eddig — szintén Köleséri után — csak annyit tudunk, hogy még kassai rektor korában, tehát 1648-ban megházasodott s a tállyai papságot már mint nős ember foglalta el. Feleségében „ritka hűségű hitestársat“ nyert, ki fogságra vetett s Pozsony felé hurczolt férjét híven elkísérte s halálra vált édes urának szemét a nagyszombati mezőn befogta.

Többet mond Czeglédi nejről a már említett egykorú szép költemény, mely Thaly Kálmán szerint is „egyik legértékesebb darabja akkori vallásos költészetünknek“. Ezen „Siralmas versek“ 39-ik strophája szerint, a haldokló Czeglédi így bucsúzik hű feleségétől:

«Mondd meg ágyékodból származott rajodnak,
Tokaj városának egyik angyalának,
Hogy viselje gondját Czeglédi Páloznak,
Ott hagyom atyjának, téged meg anyjának».

E versszakot másképp érteni nem lehet, mint hogy a Czeglédiné első házasságból származott fia, Tokaj városának egyik angyala, vagyis papja volt. Ez a tokaji pap pedig senki más, mint *idősb Köleséri Sámuel*, ki 1657—1659. váradi tanár. 1666-ban még szendrői,¹ 1669-ben már tokaji² lelkipásztor, 1671 végén pedig Debreczenbe menekül,³ s itt lelkészkedik 1683. július 16-án bekövetkezett haláláig.⁴

Ő Czeglédit „édes anyja helyett való szerelmes lelki atyjának“ nevezi, kit „atyja helyett tisztelt nagy méltán“; magát pedig Czeglédi „hű fiának“ mondja,⁵ az ő élete és szenvedése „nagy részének szemmel látott tanuja volt“; a

Gerzson ki nem mutatta, hogy K. Cs. Gy. 1628-ban született. (Révész: Figyelmező, 1875. évf. 76. lap)

¹ Szabó Károly, Rmkt. I. 1038. sz.

² Felvinczi Sándor: Disputationes Theologicae (Leyden, 1669.) I-ső füzeté, a többek közt K. S. tokaji lelkésznek van ajánlva.

³ Szabó Károly, Rmkt. I. 1128. sz.

⁴ E napról a következő bejegyzés van Debreczen város jegyzőkönyvében: „R. Sam. Köleséri, exactus in sacro ministerio heic Debrecini fideliter 12 annis. aetatis 50-mo anno, mortuus est.“ Ez adat is azt bizonyítja, hogy K. már 1671 végén Debreczenben volt.

⁵ A Sion várához a következők írtak az akkori szokás szerint üdvözlő és ajánló verseket: Nógrádi Mátyás superintendens, Komáromi Csipkés György, Keresztúri S. Bálint, id. Köleséri Sámuel, Pósa-házi János, Kabai Bodor Gellért, Martonfalvi György, Felvinczi Sándor, Szilágyi Márton, Czeglédi Pál, ifj. Köleséri Sámuel (ki ekkor még 12 éves sem volt). Az idézett kitételek id. K. S. verséből valók.

haldokló Czeglédi ő reá bízta legnagyobb munkájának, a „Sion Varának“ kibocsátását, mely szent hagyománynak Köleséri — mint láttuk — híven meg is felelt s az 1675-ben megjelent munka elébe Czeglédi életrajzát is megírta.

Ennyi adat, azt hiszem, tökéletesen elegendő azon állítás bebizonyítására, hogy Czeglédi felesége a Köleséri özvegyiségre jutott édes anyja volt. De ha valaki talán még több bizonyítékot is kívánna,¹ azonnal felmutathatom a kassai ref. egyház levéltárában levő 1684. évi számadást, melynek egyik pontjában „Czeglédiné asszonyom successora. Kölesériné asszonyom“ említetik. Ezen adatból az is kitűnik, hogy Czeglédiné 1684-ben már nem élt.²

Czeglédiéknek Kassán, a csodamódra fenmaradt akkori anyakönyvek³ szerint, két gyermekök született. Az első, ki gyermekkorában meghalt, 1656. május 22-én István névre kereszteltetett; a második 1659. ápril. 15-én a szent kereszttségben Pál nevet nyert. Ez a „Palkó“ az, kit Czeglédi 1664-ben „egyetlen kedves fiának“ mond.⁴

¹ Kérdésbe tehetné ugyanis valaki: nem volt-e nagy korkülönbség Czeglédi és felesége közt. Azt felelhetem, hogy nem; minden valószínűség szerint egykorúak voltak. Köleséri Sámuel ugyanis 1634-ben született, ha édes anyját ekkor 18 vagy 19 évesnek vesszük, ennek születési évül 1616 vagy 1617 jó ki

² Érdekesnek tartom megemlíteni, hogy id. Köleséri egyik leánya, Sára, Komáromi Csipkés György fiának, K. György bihari alispánnak és debreczeni bírónak felesége lett. Ekkép a három nagy papnak és jeles írónak (Czeglédi, K. Csipkés és Köleséri) családjai közel rokoni egybeköttetésbe jöttek egymással.

³ A kassai ref. egyház keresztelési anyakönyvei 1651. aug. 19-től 1664. december 1-ig, némely évekről két példányban is megvannak, az 1663. évi azonban, májustól decemberig hiányzik. 1653. ápril. 22-én még Regéczi András jó elő, mint keresztapa, július 10-én azonban már Czeglédi, ki ez év Szent-György napja után jött Kassára, Regéczi helyébe. Ez időben igen gyakran hívták az egyháztagok a papot és papnét komácul; Czeglédi és felesége, külön és együtt, 10 év alatt mintegy 50-szer említettnek a keresztapák és keresztanyák közt. Érdekesnek tartom megjegyezni, hogy két évig csakis maga Czeglédi István jó elő a keresztapák közt; Czeglédiné asszonyom pedig 1655. márczius 24-én említettik legelőször. Foknak, Czeglédi Pálnak születése ekkép van bevezetve: „Die 15. Aprilis (1659.) Czeglédi István uramnak kereszteltenek egy fiát Pálnak; keresztatyák voltak ezek: Kállai Mihály, Gyarmathi János, Püspöki István Fekete Miklós. Keresztanyák ezek voltak: Barna Ferenczné, Udvarhelyi Györgyné“. Az édesanya nevét ez anyakönyv soha sem említi. Törvénytelen születést az egész 13 év alatt nem találhatni!

⁴ Idős Noe becsületit oltalmazó Japhetke. Azaz: édes atyja becsületlenítéseért oly kikelő szerelmes gyermek, ki, elszaggathatatlan s megoszthatatlan palástokkal takarja be, nevelő kedves atyjának, osintalan Chamtul feltakart mezítelenségét. Neve a gyermeknek Czeglédi Palkó, idős Czeglédi Istvánnak egyetlen egy kedves fia. (Szabó K. Rmkt. I. 1013. sz.)

A korán árvaságra jutott fiú anyjával együtt Debreczenbe, Kölesériékhez menekült, ott subscribált 1675 június 10-én, s édes atyjának ez évben megjelent posthumus műve, a „Sion vára“ mellé. aránylag sikerültnek mondható 15 strófás verset írt.¹ Mint „jóindulatú s promotióra érdemes ifjút“ Teleki Mihály Apafi fejedelem nejének, Bornemisza Annának pártfogásába ajánlja,² s valószínűleg e kegyes fejedelemaszony bőkezű segélyével járta be Leydát, Utrechtet és Franquerát,³ mely utóbbi helyen egy disputációja nyomtatásban is megjelent. Visszatérve a hazába, 1686. szeptember 18-án a diószegi papságra ordináltatik, 1698—1710 érmelléki esperes,⁴ 1711-től 1729-ig, haláláig debreczeni lelkész. Özvegye 1729 június 4-én halt meg Debreczenben, nevét azonban a halotti anyakönyv nem említi.⁵ Egyenes utódaik, a nagy Czeglédi István maradékai, bizonyára ma is élnek a debreczeni és környékbeli nagyszámú Czeglédiekben.

Szellemi utódai pedig mi vagyunk Czeglédi Istvánnak, magyar protestáns egyházi írók és lelkipásztorok. Vajha az ő benne volt léleknek kettős mértéke lenne mirajtunk, hogy az ő leesett palástjával — miként egykor Elizeus — mi is megüthessük az újra háborgó nagy vizet, hogy váljék kétfelé! Nehéz dolgot kérünk, de ha meglátandjuk a tőlünk elragadtatott Illyést, meglészen, a mit kérünk; ha pedig nem látandjuk, nem leszen meg. (II. Kir 2 : 9—14.)

Révész Kálmán.

¹ Édes atyját kesergő fiú: néhai boldog emlékezetű Cz. Istvánnak árva fia, Czeglédi Pál.

² 1678 november 5. Irodalomtörtén. Közl. III. évf. 105. l.

³ Tört. Tár 1886. 796. lap. Prot. egyh. és isk. lap 1888: 601. l.

⁴ Adalékok a tiszántúli ev. reformált egyházkerület történetéhez. Első füzet. Az 1568—1765. terjedő legrégebb jegyzőkönyvből. A regesztákat készítette Révész Imre, kiadta Tóth Sámuel. 63., 76., 77. l.

⁵ Balogh Ferencz szives közlése a debreczeni reform. egyház anyakönyveiből.

VI.

Az úgynevezett autonom erkölcsiségről.

— Felolvastatott Pápán, a Társaság 1897. évi közgyűlésén. —

Vége felé siető századunkat már saját fiai nagy büszkén a művelődés századának nevezték el. Épen oly joggal s ugyanabban az értelemben volna az a természettudományok századának nevezhető. Ugyanabban az értelemben, mert hiszen a ma közönségesen elterjedt felfogás szerint műveltség alatt az exact tudományok s főleg épen a természettudományok terén szerzett ismeretek összegét s az azokon alapuló technikai találmányokat szokás érteni.

S ebben az értelemben, ki tagadhatná, hogy a XIX. század méltán viseli a művelődés századának nevét. Hiszen valóban óriási, szinte kápráztató és elszédítő az az eredmény, melyet korunk a természettudományok terén, a természet elemeinek, erőinek és törvényeinek kutatásában elért. S ez eredmény értékét kiválóan neveli és biztosítja az a körülmény, hogy az elméleti tudással karöltve jár a megfelelő gyakorlati ügyesség, mely az elméleti ismereteket az emberi élet céljai érdekében értékesíti, úgy hogy a modern kultúra következtében, hogy röviden szóljak, szinte eltűnni látszanak a tér és idő által vont korlátok, mint a végességnek legáltalánosabb ismertető jelei.

Ugyanazért távol van tőlünk, hogy e műveltség értékét elvitassuk, avagy csak kisebbsük is. Sőt készséggel elismerjük abban az emberi szellem mindent átható és megvizsgáló erejének diadalát az őt környező természeti világ felett és így hatalmas lépéssel való megközelítését annak a biblia által kifejezett célnak: „Uralkodjatok a földön és hajtsátok azt birodalmatok alá“.

A mit azonban el nem ismerhetünk, ez az, hogy ez a műveltség azonos volna az igazi, a teljes műveltséggel. Az igazi, a teljes műveltség alatt mi az ember összes tehetségeinek harmonikus kiművelését s azoknak öntudatos és kötelesség-

szerű felhasználását értjük az ember lényegét kifejező ideális czélnak valószínűsítésére. Az igazi műveltségnek fő tulajdonságát, lényegét e szerint az erkölcsi jellemvonás adja meg. Az erkölcsi jellemvonás képezi az igazi műveltségnek alapját. ez adja meg annak értékét és azt a zománczot is, melynél fogva az igazi műveltség mindig egyszersmind szép is. Valamint az egyes embert nem az ismeretek sokasága, nem az értelem és az ész kiműveltsége teszi művelté, hanem ezzel egyesülve a szívnek tiszta nemes érzelmei és az akaratnak a jóra irányult megszentelt ereje, szóval a tiszta, szilárd erkölcsi jellem : úgy van ez a népek, a társadalom s az egyes korok műveltségével is.

S ha most már az igazi műveltségnek ezt a mértékét alkalmazzuk korunk műveltségére, úgy sajnos, de el kell ismernünk, hogy az ezt a mértéket nem üti meg! Épen az erkölcsi jellemvonás, a tiszta, szilárd erkölcsi alap az, a mely korunk műveltségében hiányzik. Ez okozza azt a bizonytalanságot, mely egész társadalmi életünket s annak úgyszólván összes intézményeit jellemzi. A szilárd erkölcsi alap hiányában egész kulturánk nagy fényvel emelt palotája összeomlással fenyeget!

Szükséges talán bizonyítanom is? Avagy nem elég bizonyosság-e a mindennapi tapasztalás?

A sajtó, különösen a komolyabb irányú, cikkekét ír a beteg társadalomról; feltűnik előtte a politikus, a ki körültekintve hazája földjén, búskomoran mondja, hogy nem boldog a magyar; feltűnik a moralphilosophus, a ki szomorúan konstatálja, hogy a nagy jellemek fajtája kihalóban van. Az irodalom és művészet eszmék és eszmények hiányában szenvedve, nem tud lelkesíteni s elveszti művelő, nemesítő hatását. A lelkész szava üres falak között hangzik el s a nevelő panaszkodik, hogy az ifjúság blazirt, időnap előtt megvénül; a férfin, hiányzik a munkakedv s megbénul a tett-erő, ha látja, hogy tisztességes embernek túlnagy teherrel kell megfutnia az életpályát. Közhitté kezd válni, hogy protekció nélkül nincs előmenetel s a protekció viszont teljesen pótolja a tehetség és készütség hiányát.

A családi tűzhely melegét kioltással fenyegeti a független élvezetek hajhászása; az állam életében a politikai, sokszor a pártérdek szab erkölcsi törvényt. A törvényhozó önző czélok eszközéül használja fel állása méltóságát s Panama-botrányok szele végig söpör egész Európán. A tőke uzsora-kamatra spekulál s a munkás strikol; a hatalom kezelői önkényeskednek s az alattvalók ökölre szorított kezekkel duzzognak. Az őszinteség

és bizalom erényének hervadtával a társadalmi élet elveszti erkölcsi nevelő hatását s a felebaráti szeretet erényének gyengültével elvész a társadalmi erények forrása.

A századvég philosophusa (Nietsche) talán mivel nem ismert igazi embert és az evolúziói elmélet alapján, a melyen áll, nem tanulhatta meg, hogy mily magasztos és mily nehéz hivatás embernek lenni, az örültséggel határos paradoxonokban az emberfölötti ember aristokratikus úri morálját hirdeti, a melynél, sajnos, sokkal praktikusabbnak mutatkozik, mert igen sok követőkre talál az a másik, a régi stoikusok moráljának ismeretes elvével: „patet exitus“. S az emberfölötti ember fantasztikus képének pendentjaként a socialdemokratia keretében ott van a forrongó tömegek nagyon is realistikus képe, a mint vonakodnak, hogy az emésztő kulturmunkát tovább is folytassák, csak azért, hogy a felsőbb tizezrek, a kiknek erkölcsi romlottságáról lapjaik gúnyos kéjelgéssel napról-napra botrányos históriákat tudnak közölni, az ő verejtékükön dorbézolhassanak. Emberi és társadalmi jogaikra hivatkozva, ők is követelik magoknak a mennyországot *itt e földön*, miután a modern tudomány állítólag bebizonyította, hogy a mennyország *a földön túl* nem egyéb hiú ábrándnál!

Sokan a távolból már hallani vélik a sociális forradalom rémének dübörgését, a mint az alapjában megrendült modern kultúra várát ostromolja, hogy a jelen világrend romjain az új világrendet felállítsa. Lehet, hogy csakugyan rémlátók ezek. Bizonyos azonban, hogy a katastropha fenyeget. Bizonyos, hogy sokat ígérő századunk csillaga a sociális kérdés jegyében készül lehanyatlani. Bizonyos, hogy nehezebb és veszedelmesebb problémát egy század a másnak még nem hagyott örökségül, mint századunk hagy a gazdasági kérdéssel komplikált sociális kérdésben!

A századvégi társadalomnak ezt az erkölcsileg enervált sivár alakját látva s egyszersmind a fenyegető katastrophára gondolva, hajlandók lehetünk korunk legjobbjai közé számítani azokat, a kik azon fáradoznak, hogy korunknak az elveszített, vagy eltékozolt erkölcsi tőkét visszaszerezzék s abban a kultúra egyéb kincseit is biztosítsák. E törekvés képviselői megtanulták, a mint látszik, Sallustiustól, hogy a birodalmak csak azon eszközök segítségével tarthatók fenn, melyek által alapították s ismerik azt az elvet, melyet a magyar költő így fejez ki:

„Minden országnak támasza s talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledül s rabigába görbed.“

Egyben azonban ők is, e törekvés képviselői egészen a modern kor gyermekei, abban, hogy az erkölcsiséget függetlenné akarják tenni minden heteronomnak ítélt természetfeletti vonatkozásoktól, egészen a maga lábára akarják állítani; proklamálják az úgynevezett autonóm erkölcsiséget.

Engedje meg a tisztelt közgyűlés, hogy ezt az autonóm erkölcsiséget „*az erkölcsi kultúra terjesztésére alakult egyesületek*“ czíme alatt ismertessem. Jól tudom ugyan, hogy az autonóm erkölcsiség hívei nem tartoznak mind ez egyesületek kötelékébe, sőt a legtöbben, különösen nálunk ma még tudomást sem szereztek ily egyesületek létezéséről. De ez a körülmény nem teszi ismertetésemet felesleggé, mert a lényegben, az erkölcsi felfogás és az erkölcsiség megítélése tekintetében nincs eltérés az autonóm erkölcsiség hívei között s korunkban ezeken és ezeken állnak öntudatlanul is azon az elvi állásponton, melyet az erkölcsi kultúra egyesületei öntudatosan elfoglalnak.

Az erkölcsi kultúra terjesztésére az első egyesületek ez előtt 24 esztendővel alapította dr. Adler Felix, a Kant-féle philosophia híve, New-Yorkban. Innen terjedt az el. eddig csak a nagyobb városokban, részint közönséges egyletek, de részint az erkölcsi épülést ápoló gyülekezetek alakjában, külön válva a vallási gyülekezetektől. Később (1887) áthatott az egyesület Angliába s az utolsó négy-öt év óta elterjedt Német- és Olaszország s Ausztria nagyobb városaiban is, p. o. Bécsben és Prágában. 1893-ban egy Eisenachban tartott gyűlésen megvetették egy nemzetközi erkölcsi szövetség alapjait.

Az egyesület, korához mérten elég számbavehető irodalmi tevékenységet is végzett, ámbar bevallott feladataként egyelőre inkább a gyakorlati, társadalmi munkásságot tekinti: tagok toborzását és az erkölcsi kultúra munkájának megkezdését. Az irodalmi téren kiváló munkásai az angol *Stanton Coit* és német fordítója, az elhalt *Gizycky* berlini tanár és *Jodl* prágai tanár, a kik szükségesnek ítélik ugyan az erkölcs-tannak rendszeres, tudományos művelését s az egyesület elvei alapján a világ és az emberi élet összes viszonyait felölelő erkölcsi világnézet felépítését. Ennek megérlelését azonban a természetes fejlődés útján a jövőre bízzák. Csak jellemző vonásként akarom megemlíteni, hogy *Stanton Coit*, egyik előadásában magasztalva Shakspere jóságát és szelidségét, őt az erkölcsi kultúra classikus tanujává teszi s az ő drámái alapján törekszik egy általános értékű erkölcs-tani rendszer megalkotására.

A jelenben, az egyesület gyakorlati feladatára tekintve

fontosabbnak ítélik az egyesület céljai és eszközei felől tájékoztató, tehát szinte inkább gyakorlati természetű irodalmi munkásságot. Eddig megjelent munkáik valóban ily jelleműek. (Ilyenek : *Stanton Coit* : „Die ethische Bewegung in der Religion.“ Deutsch von G. v. Gizycky. Leipzig, 1890. *Jodl* : 1. „Wesen u. Ziel der ethischen Bewegung in Deutschland“ Frankfurt a. M. 1893. 2. „Was heisst ethische Kultur?“ Prag, 1894. 3. Ueber das Wesen u. die Aufgabe der Ethischen Gesellschaft.“ Wien, 1895.)

Ez iratok alapján elég tisztán megismerhető az egész mozgalom lényege és jelleme.

Az erkölcsi kultúra hívei áthatva a jónak abszolút értékről való meggyőződéstől, fő célul az emberek és az egész emberiség megnemesítését, az igazi humanitas ápolását és terjesztését tűzik ki. S a mennyiben e cél elérésében öntudatosan csatlakozva a philosophiai erkölccstan felfogásához, egészen a modern tudomány szellemében akarnak eljárni, anynyiban álláspontjuk elvben különbözik a vallási egyesületek, nevezetesen a keresztyénség álláspontjától. Az erkölcsiséget a vallással való minden összeköttetéstől megszabadítva, teljesen autonommá teszik.

De különböznek az erkölcsi kultúra egyesületei a modern positivizmustól s minden egyoldalú socialistikus irányzattól is, a mennyiben a tiszta, erőteljes erkölcsiséget tekintik a népek jólétének s az egész műveltségnek legelső s legbiztosabb alapjaként. Ez alapon törekednek az egész nemzeti és társadalmi élet reformálására s reménylik, hogy a társadalmi, politikai és nemzetgazdasági erők egészséges rendezése útján lassanként önként bekövetkezik az általános anyyagi helyzet javulása is.

Egyelőre azonban a fő dolog nem a viszonyok és intézmények, hanem az emberek javítása : a közönségesen elterjedt bűnök, a hazugság, képmutatás, csalás, önző speculatio irtása és az igazság, a szeretet, önfeláldozás és kötelességtudat érényeinek terjesztése. Szóval a cél az erkölcsi jó erejének oly mértékben való kifejlesztése, hogy maga az erkölcsi jó s az azt követő kategorikus imperativus legyen az egész emberiséget egyetlen testvéri közösségbe egyesítő erkölcsi társadalomnak alapja és összetartó kapcsa. E célra nézve az erkölcsi kultúra híveit az a meggyőződés táplálja, hogy annak megvalósítására az emberi természetben benne rejlő természetes erők teljesen elégségesek, minden heterogénnek állított tényezők, nevezetesen a vallás segítsége nélkül.

Stanton Coit azt mondja, hogy az emberi szívben természeténél fogva benne lakozik a jó után való és a jónak cselekvésére irányult ösztönszerű vágyódás, mely eleinte gyenge ugyan és tehetetlen, de ha szakítva az ó-emberrel, annak régi szokásaival, kívánságaival és önző kényelmességével, minden erőnkét és gondunkat ez ösztön következetes nevelésére fordítjuk : úgy ez a gyenge, ösztönszerű vágyódás szívünknek nemes szenvedélyévé válik s elég erős leend arra, hogy bennünket megszenteljen s a szentségre irányult törekvésünkben állandóan megtartsion és hathatósan támogasson.

Az emberi természet ily megítélése alapján érthető, hogy az alkalmazandó eszközök között első rangú hely jut a *gyermeknevelésnek*, melytől meglepő eredményeket reménylenek, ha annak az erkölcsi kultúra szellemében fő vezérlő elvévé a növendék igazi erkölcsi tökéletességét tesszük — ha a kényszer helyett az erkölcsi rábeszélést alkalmazzuk — ha általános elvek helyett határozott célokat tűzünk ki s ezek által p. o. a magaviseletünkéből folyó öröm reménységének felkelése által törekszünk a növendéket az erény követésére indítani.

A gyermeknevelés mellett épen oly fontos az is, hogy az ifjúság, valamint a férfiak és asszonyok önfeláldozó tevékenységet fejtsenek ki az igazi humanitás érdekében s a családi élet által beléjük oltott erkölcsi szellem erejét ne engedjék a mindennapi élet üzleti szelleme által megbénítani. Kiválóan e célból, az erkölcsi szellem erejének ébrentartása és nevelése érdekében üdvösek és szükségesek az erkölcsi egyesületek. Stanton Coit azt szeretné, ha az általános hadkötelezettséghez hasonlóan általánosan kötelezővé lehetne tenni az erkölcsi kultúra érdekében való katonáskodást a 20-ik évtől a 27-ikig, olyformán, hogy az önfeláldozás munkájában mindenki három évet activ szolgálatban töltene és négyet a tartalékban.

Ezekben megismervén — legalább általánosságban — az erkölcsi kultúra egyesületeinek célját és eszközeit, különös figyelmünket fordíthatjuk arra a viszonyra, mely bennünket különösen és közvetlenül érdekel: ez egyesületeknek a valláshoz s különösen a keresztyénséghez való viszonyára. Az egyesület irodalmi képviselői öntudatosan nem fordítottak ugyan gondot e viszony határozott formulázására s ezért csak természetes, ha e viszony tekintetében ingadozást, sőt ellenkező ítéleteket is találunk. De az elvi álláspont elég határozottan kidomborodik előttünk.

Van különösen két fő ítélet, melyekben az erkölcsi kultúra szószólói mind megegyeznek. Az egyik, hogy a *halhatat-*

lanság hitéről le kell mondanunk, mivel a jó ember, a ki életét a közjó munkálásában s az emberszeretet gyakorlásában töltötte, teljesen megtalálja kötelességtudatának kielégítését ebben az életben. A második fő ítélet, hogy önmagunk és a világ tökéletessége, vallási erők és indokok nélkül is elérhető tisztán emberi eszközök segítségével.

Ezért habár a keresztyénség irányában hivatalosan a semlegességet hirdetik, bizonyos, hogy az erkölcsi egyesületek a vallást igénybe venni nem óhajtják s a keresztyénséggel az összeköttetést nem keresik, nemcsak a modern tudományos világnézethez és a modern korszellemhez való alkalmazkodás és a symbolumoktól való idegenkedés miatt, hanem azért sem, mivel a vallás, a mint egyesíti, úgy el is választja az embereket. Ők pedig, az erkölcsi kultúra hívei nem elégsznek meg az egy nyáj és egy pásztor eschatologiai eszményével, hanem egyenesen és közvetlenül az egész társadalom egyesítésére, az egész emberiség tömörülésére törekesznek a jó eszméje körül.

„A ki a mienk akar lenni — mondja Jodl — annak vallania kell az erkölcsi kultúra, vagyis a humanitás eszméjét s meg kell győződve lennie, hogy létezik a tisztán emberi jó, melynek a mint megismerésére az emberi észben, úgy megvalósítására az emberi akaratban meg van a megfelelő erő“. Az erkölcsi kultúra eszméinek hatásától a társadalmi munkáságnak eddig soha nem tapasztalt fellenyülését reménylik. „Ha majd az emberek — mondja Jodl — megismerik a túlvilági mennyország helyett az erkölcsi kultúra szellemében szemünk elé varázsolt megdicsőült földnek eszményi képét, úgy ettől elbűvölve törni fogják magokat, hogy annak megvalósítására siessenek.

Valósággal tehát a viszony úgy áll, hogy az erkölcsi kultúra a vallást nemcsak számításon kívül hagyja, ignorálja, hanem pótolni akarja s meg van győződve, hogy teljesen pótolhatja.

„Az Istenben vetett hit — így szól Stanton Coit — a társadalom lelkiismeretét kellemes álomba ringatta s a nép erkölcsi erőit haszontalanul elforgácsolta. Az Istennek, a láthatatlan és csak a hitben élő lénynek örködése helyett az erkölcsi kultúra az embereknek, a valóban létező és velünk együtt érző lényeknek örködésével bíztat. S ez a bíztatás annál erősebb visszhangra találhat bennünk, mert a mily fogékony az emberi szív az emberek szeretete iránt, épen oly kevésbé van arra alkotva, hogy az Istennek világosságával és életével megteljen. A szerető Istenről szóló vallási tan

egyenesen antisociális, ellenkezik a szegények és elnyomottak érdekeivel és késlelteti az egyetemes testvéri közösség megvalósulását. Jézus Krisztus imádása a keresztyénség alaptévedése, hogy ne mondjuk eredendő bűne. Hiszen a megjavulásra, arra, hogy tökéletességre jussunk, az erő és az út megvan önmagunkban és a társadalomban; ennél fogva egy emberfölötti megváltóhoz semmiféle gyakorlati érdek nem fűzhet bennünket“.

Így beszél az erkölcsi kultúra egyik fő szószólója. Ha mindamelllett az erkölcsi kultúra nem indít nyílt harcot a keresztyénség ellen, ennek oka és magyarázata abban a gyakorlati bölcsességben keresendő, mely szerint a régi vallási képzetek épületét majd csak akkor lesz tanácsos lerontani, ha az emberek az erkölcsi kultúra útján meggyőződnek, hogy a lélek az isteni szeretet és halhatatlanság nélkül is teljes békességben élhet.

Ily megítélés után azokat a szép és elismerő nyilatkozatokat, melyeket a vallásról s főleg a keresztyénségről az erkölcsi kultúra szószólói tesznek, p. o. midőn Stanton Coit Jézust az igazi szellemi élet megalapítójának mondja, avagy midőn az erkölcsi egyesületek tagjainak ajánlja, hogy kiváló keresztyén egyházi szónokok beszédeit olvassák s évenként legalább 12-szer az orthodox keresztyén templomokba elmenjenek és hívő keresztyénekkal a barátságot ápolják, mindezeket alig vehetjük egyébnek, mint a tiszteletreméltó jóhiszeműség nyilatkozatainak. De másrészt az ily ellentétes nyilatkozatok tulajdonképeni okát abban kell keresnünk, hogy az erkölcsi kultúra szószólóiban hiányzik a kellő érzék és értelem e vallás s különösen a keresztyénség méltatásához. Hiszen, a ki saját szívében nem érzi és nem ismeri a vallásos hit erejét, az épen úgy nem ítélhet a vallás értéke felett, mint a hogy a vak nem beszélhet színekről!

De tovább menve, bátran kimondhatjuk azt az ítéletünket, hogy az erkölcsi kultúra híveinek nincs helyes ismeretük saját eszményük, t. i. az autonom erkölcsiség természetéről és ezzel együtt hiányosan ítélnek meg az emberi természetet. És ez ítéletünket az erkölcsi kultúra egyesületeinek bevallott tagjairól kiterjeszthetjük az ú. n. autonom erkölcsiség összes barátaira. S ez a félszeg ismeret és elméleti tévedés annál végzetesebb, mivel ennek következtében az autonom erkölcsiség híveinek egész buzgósága, minden törekvése jóhiszemű erőpazarlássá válik.

Tévednek pedig az autonom erkölcsiség hívei, midőn azt hiszik, hogy az erkölcsiség a vallástól elszakítva, tehát

mint autonom erkölcsiség életképes s a népek és a társadalom életében megvalósítható. És itt nincs szükségünk elméleti úton való bizonyításra, mert elég erős bizonyítékot szolgáltat erre nézve a történet.

Az autonom erkölcsiségre irányult törekvés ugyanis nem új. Egyes philosophiai rendszerek és azok részéről tett kísérlet alakjában felmerült az többször, ismételve. Ismeri tehát azt a történet s ítelt is fölötte.

Meggyőző példát szolgáltat nevezetesen a classikus ókor végső szakának története. A philosophia, talán mivel belátta a mythologiai vallás ürességét és tehetetlenségét, nem akarta, hogy a nép életét fentartó erkölcsiség sorsa annak sorsához legyen kötve s megindította az elválasztás munkáját, mely Aristoteles rendszerében elérte befejezését. S mi lett az eredmény? A philosophia elérte azt, hogy megingatta a régi istenekben vetett hitet s az ősi vallás és az ősi erkölcsök tiszteletét. De az általa hirdetett autonom erkölcsiség iránt a nép és az élet érzéketlen maradt. A nép a mysteriumokhoz menekült s az eredmény lett, mint Luthardt mondja, vallástalan erkölcsiség és erkölcsstelen vallás. Így a classikus népek életében bekövetkezett az erkölcsi bukás, a mit nyomon követett a politikai, állami bukás! A stoikusok iskolája, az ókor legnemesebb alakjainak ez az utolsó asyluma, hiába fáradozott a mentés munkájában. Az általa vallott pantheistikus vallás talajában erőteljes erkölcsiség nem virágozhatott fel. A tiszta erkölcs megvesztével Róma ledült s rabigába görbedt!

Az óvilág romjain új világot épített fel a keresztyénség, Igaz, azt mondják, hogy ez az építő erő a keresztyénség erőteljes erkölcsiségében rejlik. Igaz! De a keresztyénség első sorban mégis csak új *vallás*, az *Istenhez* való új viszony! Igaz, hogy a keresztyénség a felebaráti szeretettel hódította meg a világot, mely előtt az új vallásnak még ellenségei is bámuló tisztelettel hajoltak meg. De a felebaráti szeretet az Isten szeretetéből merítette életét és erejét. Szeresd az Istent — ez az első parancsolat — és ez *vallás*. Ennek alapján nyugszik a második parancsolat, hogy szeresd felebarátodat, a mi az *erkölcsiség* summája. Az evangéliumnak első tétele az, hogy az Isten nekünk szerető atyánk. S ennek a vallási tételnek csak természetes folyománya — tehát magában nem is állhat meg — az a másik, hogy mi mint egy atyának gyermekei, egymásnak testvérei vagyunk s egymás iránt testvéri szeretettel tartozunk.

A classikus ókor e példájához hasonló a középkor példája. A középkornak szinte erkölcsi megújulásra volt szüksége.

Ezt meghozta a reformáció. S a reformáció főjelleme szerint *hitújítás*, az evangéliumnak azzal a főtételével: „Mindenek vétkeztek és elmaradtak az Isten dicsőségétől; megigazulnak pedig ingyen, az Isten kegyelméből, a Jézus Krisztusban való hit által“. Róm. III. 23, 24.

A történet bizonyágtétele ellenében ismeretes az az okoskodás, hogy az emberi szellem ma már, főleg épen a keresztyénség kétezer éves nevelésének s az általános műveltségnek hatása következtében elég gazdag s erkölcsi ereje elég erős, hogy régi dajkájának további ápolása nélkül, önmagában is megállhasson. Erre az okoskodásra elég meggyőző czáfolatot nyújt az a tapasztalás, hogy minden erő, s különösen a szerves erő, a milyen az emberi szellem ereje, ha táplálékot nem nyer, lassanként felemészti önmagát s elpusztul. De tekintettel mégis arra, hogy az autonom erkölcsiség legújabb hívei Kant philosophiájában keresik törekvéseik jogosultságának alapját, legyen szabad nekem is pár szóval még Kantra hivatkoznom.

Kant gyakorlati philosophiájának alapja és főtétele a gyakorlati ész autonomiája. Az erkölcsi törvény a kategorikus imperativus alakjában nem egyéb, mint az autonom ész lényegének kifejezése.

A gyakorlati észnek ez autonomiája azonban a rendszer folyamában elvesz s a rendszer végén egészen illuzoriussá válik.

Mindenekelőtt a fejlődés *kezdetére* nézve elismeri Kant, meghajolva a történet bizonyágtétele előtt, hogy az erkölcsi törvény tartalmi ismeretét a gyakorlati ész nem önmagából, hanem a kijelentésből merítette, vagyis hogy az erkölcsiség tényleg a vallás alapján s a vallással együtt fejlődött. Ez elismerés mellett tehát tisztán theoretikus értékű az az ítélet, hogy az ész, habár csak később, önmagától is eljutott volna az erkölcsi törvény ismeretére.

Elismeri továbbá Kant a fejlődés *végére* nézve, hogy a kategorikus imperativus teljesítésére, a legfőbb jó megvalósítására a gyakorlati ész nem foglalja magában a megfelelő erőt. Mivel mindamellett a legfőbb jó valósítása feltétlen követelmény, annak biztosítása végett, a gyakorlati ész postulatumaiként felveszi Kant a maga rendszerébe az Isten és a halhatatlanság eszméjét, ezt a két fő *vallási* eszmét. E szerint az autonomnak állított ész a fejlődés végére nézve is és pedig elkerülhetetlenül függésbe jut a vallástól.

Igaz, hogy bennünket nem elégíthet ki a vallásnak ez a szegényes felfogása, mely szerint az csak arra volna hivatva,

hogy a képzett autonómiájára büszke észnek fogyatkozásait fedezze s neki támaszul szolgáljon. De ettől eltekintve, joggal kérdezhetjük, hogy ha Kantnak nem sikerült az ész autonómiája alapján erkölcsi világnézetét tisztán *elméletileg* megalakítani, úgy mi nyújtja az autonom erkölcsiség híveinek a biztosítékot arra, hogy az autonom erkölcsiség megvalósítható *az életben, gyakorlatilag?*

E kérdés súlyára nézve érdemes még figyelembe venni, hogy mi miatt lesz Kant rendszerében az észnek oly erősen állított autonómiája utoljára mégis illusoriussá? Ennek oka az emberi természetben gyökerező radikal gonosz! S a radikal gonosz képzetével Kant classikus tanuvá lesz az autonom erkölcsiség hívei ellen az emberi természet megítélésében, bizonyítva azt, hogy az autonom erkölcsiség híveinél sokkal igazabban itéli meg az emberi természetet a keresztyénség, midőn az eredendő bűnről szóló tanban azt tanítja, hogy a jóra restek, a gonoszra pedig hajlandók vagyunk, s akaratunk van ugyan a jóra, de hogy azt elvégezzük, nem tehetjük. Ezért ha arra alkalmasak vagyunk is, hogy az Isten által megváltassunk, de önmagát csalja meg az, a ki azt hiszi, hogy maga lehet önmagának megváltója!

Mindezeket a bizonyágtételeket tekintetbe véve, bármennyire méltányoljuk is az autonom erkölcsiség híveinek azt a törekvését, hogy a társadalmi életet tiszta, szilárd erkölcsi alapokra fektessék: mégis a nemes cél és a jó ügy érdekében annyival inkább óhajtánunk kell, hogy eljussanak arra a belátásra, hogy ez a cél az autonom erkölcsiség útján nem érhető el.

Ez a méltányoló elismerés s ez az óhajtás azonban egyszermind fontos kötelességet is ró reánk, a keresztyénség híveire s a ker. egyházra. Reánk rója azt a kötelességet, hogy fokozott erővel és buzgósággal törekedjünk mi a keresztyénség, mint a legtisztább ethikai vallás erkölcsi tartalmának és erejének kifejtésére.

Engedje meg a tisztelt közgyűlés, hogy munkám befejezéseül néhány irányadó elvet jelölhessek meg e kötelesség teljesítésének módjára nézve.

Főelvünk legyen mindenek felett az, hogy *tartsuk meg a tiszta evangéliumot csorbítatlanul és ne szégyeneljük a Krisztus evangéliumát!* (1. Kor. XV. 2, Róm. I. 16.)

Az apostolnak ez intő szózatát, óhajtandó, hogy meghallja és szívére vegye első sorban és különösen a ker. vallás tudományos művelője: a ker. theologia. Tartsuk meg a tiszta evangéliumot csorbítatlanul! Óvakodjunk a theologia terén

nemcsak a felforgató radikalismustól, hanem amaz eléggé ismeretes irányok követésétől is. melyek képviselői a modern kor nivelláló szellemének hatása alatt azon fáradoznak, hogy a Szentírás és a keresztyén egyház „brutto“-keresztyénségét bizonyos „netto“-keresztyénséggé destillálják, melyről azt hiszik, s azt hirdetik, hogy az evangélium lényeges igazságait szinte magában foglalja s e mellett az az előnye van, hogy korszerű s gáncs nélkül megállhat azok előtt, a kik a modern kultúra ítélő székeiben ülnek. Vagy mi bűne van az evangéliumnak, a miért vezekelnie kellene és elnézésért esdekelnie? Avagy ma már nem áll talán többé, hogy az evangélium a világot megítélő hatalom, hogy a vádlottak padjára kerül ott, a hol a világi bölcseség ül törvényt?!

Nem engedjük magunkat megtévesztetni az által a ma már nem ritka jelenség által se, hogy ma már a modern evolutio apostolai között is találkoznak, a kik kegyes előzenységgel hajlandók arra, hogy a századvégi kultúra arsenáljába a keresztyénséget is felvegyék — leltári készletként. A keresztyénség, az evangélium nem a régi fegyverek arsenáljába való, mert élet az és hatalom, mely sokszor meggyőzte már a világot s meggyőzi bizonyosan most is, csak tartsuk meg a tiszta evangéliumot s ne szégyeljük azt, hanem vigyük ki az életbe s hadakozzunk vele.

E hadakozásban. az evangéliom gyakorlati hirdetésében kövessük, a keresztyénség jelleméből folyólag azt a szabályt, *hogy a vallási és erkölcsi igazságokat tartsuk meg egymással való szerves egységükben.* A theológiában, a tudományos megértés érdekében üdvösnek ítéljük a hittan és erkölcstan külön tárgyalását. De a népszerű vallástanítás terén ne válaszszuk el azokat. Hadd tűnjék fel az erkölcsiség a vállalosságának, a szeretet a hitnek természetes gyümölcseként! Az evangéliumnak ily szellemben való győzelmes hirdetésére nézve üdvös eredményeket van jogunk reményleni a belmissió terjedésétől, melyet ugyanazért hathatósan felkarolni a keresztyén egyháznak elsőrendű kötelessége, kivált azért is. hogy az az egyház felügyelete és vezetése alatt gyakoroltassék.

A harmadik fő szabályt úgy szeretném formulálni, hogy *adjuk meg a keresztyénségnek, a mi a keresztyénségé s legyen bennünk annyi kegyelet és önérzetes bátorság, hogy annak megadását másoktól is kívánjuk.* E szabályt legkönnyebben felvilágosíthatom példával.

Valahányszor a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméit említjük, magasztaló dicsérettel szoktunk megemlékezni a francia forradalomról, mint a mely ez eszméket

proklamálta. De vajjon hányszor emlékezünk meg arról, hogy e szép eszméknek szülő anyja az evangélium és dajkálója a keresztyénség vala!

Hasonló magasztalással emlegetjük — és méltán — a legújabb kor demokratikus irányzatát. De azt elfeledjük, hogy a tiszta társadalmi demokraciának az evangélium vetette meg alapját! Ép úgy nem szoktunk gondolni arra, hogy az evangélium és a keresztyén erkölcsiség az, mely a modern társadalom e leghatalmasabb mozgató erejét igazán erkölcsi hatalommá avatja, az által, hogy a munkát az erkölcsi tökéletesedésnek és a személyes erkölcsi érték megszerzésének egyetlen eszközévé, s ilyen módon azt megszentelve, mindenkinek erkölcsi kötelességévé teszi. Épen a munka ez értékével összeköttetésben hirdeti a keresztyén erkölcsstan a tiszta demokracziának azt az elvét, hogy ki-ki annyit ér a társadalomban, a mennyit a maga helyén dolgozik.

És így sorra vehetnők állami és társadalmi életünk és egész műveltségünk maradandó értékű eszméit és intézményeit: a szó, gondolat, a lelkiismeret a vallás szabadságát, a népek testvéries egyesülésének eszméjét s megmutathatnók, hogy mindezek az evangélium és a keresztyén vallás talajából nőttek ki s ugyanazért továbbra is csak abból szívhatják magokba az egészséges éltető erőt.

Legyen szabad végül itt e gyülekezetben kifejeznem, e szabályokhoz fűzve, egy szerény óhajtásomat, abban a hitben, hogy minél többször hangoztatjuk e szerény óhajtást, annál inkább megszűnik az pium desiderium lenni. Vajha az idők jeleiben foglalt komoly intés, egyesülve azzal a tudattal, hogy — „a régi ellenség sem távozott el még“ — hathatós indokul szolgálna arra, hogy mi, a kiknek sziveit egymás iránt a testvéri szeretet érzése tölti el, félretéve a mellékes formák felett való zsörtölődő vitatkozásokat és azokkal járó indokolatlan féltékenykedést, a tiszta evangélium alapján, a melyen állunk, a komoly munkára egyesüljünk!

Bancsó Antal,
theol. tanár.

VII.

Elnöki zárszó.

Fájdalom, akadályozva voltam abban, hogy eleitől fogva részt vehessek ez Irodalmi Társaság közgyűlésében; de megadta Isten érnem legalább azt, hogy a zárószót T. elnöktársamtól elkérhettem.

Első sorban köszönetet mondok elnöktársamnak, a felolvasóknak és a közreműködőknek s indítványozom, hogy miként a prédikációra, az elnöki megnyitóra és a titkári jelentésre vonatkozólag immár kimondatott, a felolvasásokat is egész terjedelmökben közöljük a „Protestáns Szemlé“-ben.

Szívből örülök, hogy az az eszme, hogy a M. P. Irodalmi Társaság a nagyobb vidéki városokban vándorgyűlést tartson, mindjárt az első alkalommal ily szépen megvalósult Minden várakozásomat felülmulta az az érdeklődés és buzgóság, mely e közgyűlést ünnepélyes közgyűléssé avatta fel. Belső erkölcsi értékét nagyban emelte e közgyűlésnek a szép elnöki beszéd s a két felolvasás; de maradandó hatása csak akkor lesz gyűlésünknek, ha mindenki összeköttetésbe lép ezzel a társulattal, s meggyőződven ennek üdvös voltáról és elkerülhetlen szükségességéről, lelkes apostolává válik a nemes ügynek, melynek ez a társulat a szolgálatában áll. Ne feledjük, hogy erkölcsi erő nélkül az anyagi erő mitsem ér; csak erkölcsi erő vezet egészséges, biztos anyagi erőre. Mihelyt hiányzik az erkölcsi forrás bármi téren, erkölcsi egyensúlyát elveszítve, azonnal vagy visszaélésre vagy nyílt erkölcstelenségre vete-medik az ember; mert sem szellemi, sem anyagi dolgokkal, különösen pedig a pénzzel nem bánhatik lelkiismeretesen senki, kiben az erkölcsi érzék meglazult vagy épen megzavarodott.

Korunkban, ebben az anyagi világban nem az a baj, hogy az emberek anyagi jólétre törekeshnek, ez szükséges dolog; hanem az a baj, hogy erkölcsi erő és tisztaság nélkül törnek anyagi jólétre. Kötelességünk tehát hitet és erkölcsi erőt bevinni a társadalomba, hogy ezek megnöveljék és megne-mesítsék a társadalom meglankadt ethikai erejét. Ez az első

feladata az Irodalmi Társaságnak. A másik feladata pedig az értelmi színvonal emelése. Az értelmi erő ép oly szükséges, mint az erkölcsi erő. Mert a kor szellemének s a haladást sürgető hitelvünknek megfelelőleg a valódi felvilágosodásnak legtisztább forrásához kell fordulnunk, hogy tanainkkal a társadalom minden rétegéhez eljuthassunk s ott megálljuk helyeinket. A legnemesebb erkölcsi erőforrás és a legtisztább értelmi kútforrás pedig Jézus Krisztus és az ő evangéliuma. Minél erkölcsösebbek és jobbak, minél értelmesebbek és minél felvilágosodottabbak vagyunk, annál erősebben tudjuk kereszttyénységünket érvényesíteni s egyházunk magas valláserkölcsi érdekeit kifejezésre juttatni. Az erkölcsi és értelmi erő, melyet a család az egyház valláserkölcsi s a tudomány értelmi nevelő hatása által a jeles hazafiakban feltüntet és érvényre juttat, áldásosan visszaháramlik arra az egyházra, melyből való a hitnek és a jellemnek birtokosa.

De vigyázzunk, meg ne téveszszenek a kidobott jelszavak. Mai napság a legtöbbet hangoztatott szó a *valláserkölciség*, melynek helyes értelme, fájdalom, kevésbé van az életben megvalósítva Ne feledjük, hogy csak a Krisztusi vallás és erkölcsiség az igaz valláserkölciség. Azért nekünk nem szabad szégyelni a Krisztus evangéliumát, mert Istennek hatalma az s ebben vannak az egyént és a nemzetet megtartó erkölcsi és értelmi erők a legtökéletesebben lerakva. Ezeket az erőket hozta be s terjesztette mindenütt a protestantizmus. ezeket kell nekünk is erősíteni a lelkekben és érvényesíteni az életben. Mert ebben a valláserkölciségben, melyet mindannyian magunkénak vallunk, nincs ugyan hatalmi fény, nincs uralkodni vágyó erőszak, de van erkölcsi tisztaság és értelmi fényesség, melyek a valódi megtartó és a haladást biztosító öröklő erők. Igaz termékenyítő és boldogító erők ezek. De abban a valláserkölciségben, a mely uralomvágyban, hatalmi érdekekben akar érvényesülni, abban a reakció burjánzik fel.

Tudják, hogy én anyagi dolgokkal sokat foglalkozom, de mindig jobban és jobban érzem azt, hogy a tiszta valláserkölciségnek teljes mértékben való kultiválása és az evangéliumnak önmagunk-, családunk- és társadalmunkban való érvényesítése képezi a legnagyobb erőnket. Ne engedjük azért, hogy kicsinyléssel nézzenek munkánkra, s ne kedvetlenítsen el, ha ezt itt ott tapasztaljuk. Mutassuk meg áldásos munkával, meggyőző példával azt, hogy mi a nemzeti erő fokozására, a nemzeti élet belső tartalmának növelésére törekszünk, a mely nélkül a külső fény csak csillogás és a külső hatalom csak muló dicsőség. A tiszta valláserkölciség ad az élet

szenvendései között a kétségbeesőnek vigasztalást, a munkában elfáradottnak lelki felüdülést, a küzdőknek hitet és reményt, a nagyoknak és hatalmasoknak mértéktartó erőt, a kicsinyeknek és gyengéknek fölemelő erőt. Ennek a vallás-erkölcsiségnek érdekében hívom fel mindnyájukat buzgó munkára, melylyel nemcsak egy egyháznak vagy felekezetnek, hanem az egész társadalomnak és nemzetnek szolgálnak. Én azért vagyok feltétlen a mellett, hogy e téren hiven munkálkodjunk, mert ez a vallás-erkölcsi munka felvirágoztatja, erőssé teszi és boldogítja a hazát!

Ezzel bezárom beszédemet, köszönetet mondok a t. közönségnek, Pápa városának, a két prot. egyház elnökségének, e kollégium előljáráóságának, a közreműködött ifjúságnak, s mindnyájukat felkérem, hogy a mint Istenhez intézett fohással kezdtük ez ünnepélyt, fejezzük be az ülést imával, a nemzet imájával.

Hegedűs Sándor.

VIII.

Választmányi jegyzőkönyv.

Felvétetett a M. P. I. T. igazgató-választmányának 1897. május 7-én Budapesten tartott üléséről. Jelen voltak *Hegedűs Sándor* másodelnök elnöklése alatt Bachát Dániel, Csiky Kálmán, György Endre, Petri Elek, Szabó Aladár, Szász Károly, Szilassy Aladár vál. tagok, Szóts Farkas, titkár, Bendl Henrik, pénztárnok, Concha Károly, mint főbizományos képviselője. Jegyző: Szóts Farkas.

1. Titkár előterjeszti az utolsó választmányi ülésen kiküldött albizottság tervezetét a Társaság által kiadandó magyarázatos biblia ügyében. (A tervezet szövege a IV. sz. a. olvasható.)

A választmány beható eszmecsere után a tervezetet általánosságban egyhangúlag elfogadásra ajánlja a Közgyűlésnek; de egyszersmind javasolja, hogy először a Bibliai Lexikont vagy Encyclopediát adja ki a Társaság; a magyarázatos részszel pedig várja be a Károli-fordítás revízióját és a Lexikon sikerét s csak azután fogjon a kiadásba. Javasolja továbbá, hogy a Bibliai Lexikon szellemi és anyagi előállítását a bizottsági tervezet alapján az elnökségre, titkára és a dolgozótársakból szervezendő szerkesztő bizottságra bízassék, azzal az utasítással, hogy a mű lehetőleg már az 1899-ik évben megjelenjék.

2. Titkár felolvassa a Társaság pénzügyi bizottságának az 1896. évi számadás megvizsgálásáról és az 1897. évi költségvetésről szóló következő jelentését:

Tisztelt választmány!

A M. P. I. T. pénzügyi bizottsága 1897. április 7-én Budapesten *Hegedűs Sándor* elnöklete alatt Perlaky Elek, Petri Elek, Szilassy Aladár biz. tagok, Szóts Farkas titkár és Bendl Henrik pénztárnok jelenlétében ülést tartott. Ez alkalommal megvizsgálta az 1896. évi számadást és megállapította az 1897. évi költségvetést. Erről az eljárásról a következőkben van szerencsénk jelentést tenni.

A számadást minden tekintetben rendben találtuk. Pénztárnok a költségelirányzatot a *kiadásoknál* pontosan betartotta, azon sehol túl nem lépett, sőt a Prot. Szemle, a monográfia és a vegyesek tételeinél jelentékeny megtakarításokat is eszközölt. Elő volt irányozva összesen 6452 frt 44 kr., s kiadatott tényleg 5662 frt 58 kr. A *bevételeknél* azonban az előirányzattól messze elmaradt a tényleges helyzet. Az alapító, a rendes és pártoló tagok nagyon hiányosan fizették be a tagdíjait s a pénztárt csak az a körülmény mentette meg a zavartól, hogy a megismételt sürgetés folytán az előző évi hátralékokból 2668 frt folyt be. Így aztán a 7178 frtra előirányzott bevételből tényleg 6276 frt 43 kr. jött be, 901 frt 57 krral kevesebb mint az előirányzat. Szembe állítva a 6276 frt 43 kr. tényleges bevételt az 5662 frt 58 kr. tényleges kiadással, az 1896-ik évben mégis 613 frt 85 kr fölösleg volt elérhető.

A még mindig jelentékeny *hátralékokra* vonatkozólag a bizottság elrendelte, hogy pénztárnok a hátralékosokról kimutatást készítsen és azt a Társaság közlönyében kinyomassa; hogy a hátralékosokat hátralékuk befizetésére ismételten szorgalmazza; továbbá javasolja a bizottság, hogy néhány elhunyt alapító tag neve (Lukács Ödön, Nagy László, Szilágyi József és Székely Károly), ha az alapítványi tőke és kamatja ügyész közbejöttével sem volna bevehető, törültsessék; végül a névsorból azok a társulati tagok is törlendők, a kik évek óta ismeretlen tartózkodásúak s egyáltalában nem fizetnek. Az így revideált névsor a hátralékok kimutatásával együtt a Társaság közlönyében kinyomatandó.

A *vagyon állapotát* illetőleg jelentjük, hogy a Társaság *általános tőkéje* az előző évi 49,117 frt 58 krral szemben a múlt évben eszközölt 613 frt 85 kr. megtakarítás által 49,731 frt 43 krra emelkedett. A *Károli-alap* a múlt évben 172 frt 44 krral szaporodott s jelenlegi állása 3383 frt 54 kr. A *hercegszöllősi kánonok alapja* a múlt évi kamatokkal (14 frt 42 kr.) 364 frt 50 krra növekedett. E szerint a Társaság összes vagyona 53,479 frt 47 kr., tehát 800 frt 31 krral több, mint az előző évben. Ez a vagyon következőleg van elhelyezve: pártfogó és alapító tagok kötvényein 30,900 frt, értékpapirokban 18,800 frt, takarékpénztárban 2363 frt 62 kr. folyószámlán 1356 frt 50 kr., készpénzben 59 frt 35 kr. Megjegyzendő, hogy pénztárnokot utasítottuk, hogy a folyószámlán és takaréokban levő betétekből 1500 frton $4\frac{1}{2}\%$ -os zálogleveleket vásároljon.

Az 1897. évi költségvetést következőleg javasoljuk.

Szükségletül: a Prot. Szemlére 3000 frt, a monográfiára 1500 frt, tisztidijakra 1150 frt, vegyesekre 200 frt, a két alap kamatjára 147 frt 92 kr., *összesen 5997 frt 92 kr.*
Fedezetül: pártfogó tagoktól 650 frt, alapító tagoktól 895 frt, 348 rendes tagtól 2388 frt, 354 pártoló tagtól 1062 frt, értékpapírok kamatjából 800 frt 50 kr., takarékpénztári kamatokból 110 frt, *összesen 5905 frt 50 kr.* Hiány mutatkozik tehát 92 frt 42 kr., mit azonban a hátralékokból, könyvek eladásából és a segélyező tagok adományaiból remélünk fedezhetni. Ez a költségvetés tehát reálisnak mondható, a mennyiben csupán az egy évi tagdíjakat vettük fel s a hátralékok nincsenek számításba véve.

Végül tisztelettel jelentjük, hogy a pénztári könyveket, a bevételi és kiadási okmányokat s az egész pénztári kezelést teljesen rendben találtuk. Ennélfogva Bendl Henrik társulati pénztárnok úrnak köszönet és elismerés nyilvánítása mellett az 1896-ik évre a szokásos fentartás mellett a felmentvény megadását javasoljuk.

Kiváló tisztelettel

Budapest, 1897. április 22-én.

Hegedűs Sándor
 a pénzügyi bizottság elnöke.

Szóts Farkas,
 társ. titkár, mint a pénzügyi
 bizottság jegyzője.

A választmány javasolja, hogy a jelentés alapján Bendl Henrik társulati pénztárnoknak az 1896-ik évről köszönet és elismerés nyilvánítása mellett a szokásos fentartással a felmentvényt adja meg a közgyűlés. A beterjesztett költségvetést, a hátralékosokra vonatkozó javaslatot, a tagok névsorának kinyomatását szintén elfogadásra ajánlja a közgyűlésnek.

3. Titkár bemutatja Hornyánszky Viktor társulati főbizományosnak a «Koszorú» füzetek 1896. évi forgalmáról beterjesztett számadását. E szerint a «Koszorúból» elkelt 1896-ban összesen 46,082 példány, a melyekért befolyt összesen 1924 frt 02 kr. A «Koszorú» nyomása került 1025 frt 84 krba, expeditionális költsége volt összesen 24 frt 30 kr., bizományos százaléka (45%) 865 frt 81 kr. És így a Társaságnak a korábbi befektetésekből immár 8 frt 07 krja meg is térült ezen a vállalaton.

A választmány megnyugvással veszi a «Koszorú» kiadványok örvendetes fejlődését, mi által a vállalat immár annyira erősödött, hogy fennállása harmadik

évében a nyomda és az expeditio költségeit fedezni képes. A betérjesztett elszámolás alapján a főbizományos Hornyánszky-czégnek a felmentvényt az 1896-ik évre megadja. Egyszersmind elrendeli, hogy a «Koszorú» eddig megjelent harmincz füzete közül a IV., V. és VI., valamint a XI.—XX. füzetekből újabb öt-ötezer példány nyomassék; hogy ezen öt-ötezer példányból csak 3—3 ezer készítsék el fűzve, 2—2 ezer pedig ívekben tétesék félre s a jövő évben kiadandó füzetekkel köttsék össze. Továbbá elrendeli a választmány, hogy az I - XX. füzetekből egyes címekre quasi mutatványul küldött 288 frt érték a leltárból töröltessék. Végül örömmel constatálja a választmány, hogy a «Koszorú» terjesztésében elért örvendetes eredmény első sorban egyes lelkeszeink páratlan buzgóságának köszönhető, miért nekik köszönetet és elismerést szavazását indítványozza.

4. A «Koszorú»-ról való elszámolással kapcsolatban titkár sajnálattal jelenti, hogy a «Koszorú» szerkesztője, Kecskeméthy István minden további indokolás nélkül a szerkesztői tisztségről lemondott.

A választmány sajnálattal értesül e lemondásról, azt nem is fogadhatja el, hanem megbízta titkárt, hogy a másodelnök úr közbejöttével Kecskeméthy Istvánt a szerkesztés továbbvitelére rábírja. Az ügy rendbehozásáig pedig a titkár végezze a szerkesztői teendőket.

5. Titkár bemutatja a következő folyamodványokat:

a) Hörk József korábban eperjesi, jelenleg pozsonyi theol. tanár «Eperjesi kollégium története» című tanügyi monografiájára 200 frt segélyt, illetve negyven példányra előfizetést kér a Társaságtól.

A választmány, ily célra való alap hiányában, a kért segélyt, sajnálattal nem adhatja meg.

b) Törökszentmiklós ref. egyháztanácsa kéri, hogy miután néhai Polgár József alapító tag társulati jogát fia ifjú Polgár József útján a törökszentmiklói ref. egyházra ruházta át, az alapító tagokat illető kiadványok részére folyósítsanak.

A választmány a kérést kivételesen és jelen esetben teljesíti, mert néhai Polgár József ezt a szándékát a Társulat titkára előtt élőszóval is kifejezte; de jövőre fenn kívánja tartani azt az elvet, hogy az alapító jogok csak az alapítók életében érvényesek s hogy a fennforgó esetből jövőre praecedens ne alkottassék.

c) Ifj. Péter Károly alsósófalvi ref. lelkész, kit egyházmegyei könyvtárnoksága idején az a szerencsétlenség ért, hogy a keze-

lése alatti könyvtárból, költözés alkalmával, Társaságunk kiadványai nagy részben elpusztultak s a ki a könyvek megfizetésére köteleztetett, mint félfizetésen szolgáló szegénysorsú lelkész kéri a választmányt, hogy részére az elpusztult kiadványokat féláron adja a választmány.

A választmány a kérést teljesíti, a 16 frt értékű könyveknek 8 frtéért való megküldését elrendeli; Hegedűs Sándor másodelnök úr pedig folyamodó lelkész nyomasztó körülményeire való tekintetből a könyvek félárát mint a károsult lelkésznek szóló adományt 8 frtban a Társaság pénztárába rövid úton bészolgáltatja, mit a választmány köszönettel fogad.

d) Farkas Géza nagyszombati ev. lelkész ajánlatot tesz arra, hogy Hilty: Glück című áhítatossági művét a Társaság «Házi Kincstár» című könyvsorozata számára kész lefordítani.

Az ajánlat tudomásul szolgál; de a Társaság addig nem kötheti le magát, míg a fordításból mutatványt nem lát, és míg a «Házi Kincstár» sikeres voltáról meg nem győződik.

6. Titkár bejelenti, hogy a Társaság elnöksége a pápai tagtársak szíves meghívása folytán a f. évi közgyűlést, mint első vándorgyűlést, május hó 19-ére Pápára hívta össze; bemutatja a közgyűlésnek a pápai rendező bizottsággal közösen megállapított programját; bejelenti, hogy az elnökség folyamodványára a m. kir. kereskedelmi miniszter a Pápára utazó tagoknak a M. Á. V. vonalain alacsonyabb osztályú jeggyel magasabb kocsiosztályban való utazási kedvezményt engedélyezett; jelenti végül, hogy a pápai tagtársak Kiss Gábor ref. lelkész elnöklete alatt rendező bizottságot szerveztek, mely a tagok elszállásolásáról gondoskodik.

Örvendetes tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

K. m. f.

Hegedűs Sándor,
a Társaság másodelnöke,
mint elnök.

Szöts Farkas,
a társ. titkára, mint jegyző.

IX.

A közgyűlési jegyzőkönyv.

Felvétetett a M. P. I. T. 1897. május 19-én Pápán tartott gyűléséről, melyen *Gyurácz* Ferencz püspök elnöklete alatt jelen volt a Társaságnak közel száz tagja, köztük Hegedűs Sándor másod-elnök, Szóts Farkas titkár; Antal Gábor, Szilassy Aladár, Poszvék Sándor, Masznyik Endre, Révész Kálmán, Németh István, Csiky Lajos, Szabó Aladár, Kecskeméthy István stb. választmányi tagok; Kis Gábor, Szekeres Mihály, Laucsek Jónás, Mód Lénárd, Vargha Gyula, Szabó Zsigmond, Ihász Lajos, Zoványi Jenő, Bancsó Antal, Lévy Lajos, Horváth József, Antal Géza, Tóth Dániel, Földváry László, Vargha László, Vikár Vincze, Demjén Márton, Kiss Ernő, Kapi Gyula, Stromp László, Raffay Sándor, Payr Sándor, Jausz Vilmos, Szili Lénárd, Mezey János, Szigethy Dániel, Raksányi Károly, Győry János, Neupor Béla, Komjáthi János, Borsos István, Faragó János, Tompa Mihály, Hetvényi Lajos, Seregély Béla stb. társulati tagok; a pozsonyi, budapesti, soproni, pápai theol. akadémia több növendéke; a város és vidék intelligentiájából, a főiskola tanuló ifjúságából stb. sok vendég és nagyszámú hölgyközönség.

1. Közgyűlést megelőzőleg isteni tisztelet tartatott a reformátusok templomában, hol óriási közönség jelenlétében *Antal Gábor* dunántúli ref. püspök imádkozott és prédikált I. Kor. XII: 4—5. és 7—8. alapján; templom után a ref. főiskola disztermébe vonultak a társulati tagok és vendégek, kikhez az ez alkalomra alakult női és férfi vegyeskar megható éneke után *Gyurácz* Ferencz dunántúli ev. püspök, mint társulati elnök a Társaság céljait feltüntető és magas hivatását erőteljes vonásokban ecsetelő megnyitó beszédet mondott; majd a jegyzőkönyv vezetésére *Szóts* Farkas titkárt, hitelesítésére *Ihász* Lajos, *Kiss* Gábor és *Szilassy* Aladár társ. tagokat kérte föl.

Közgyűlés *Szilassy* Aladár indítványára elhatározta, hogy az elnöki megnyitót egész terjedelmében jegyzőkönyvre, illetőleg a közgyűlésről a Szemle alakjában készitendő Emlékkönyvbe véteti; majd *Révész* Kálmán

indítványára kimondotta, hogy Antal Gábor püspök tartalmas alkalmi beszédét is megőrökíti az Emlékkönyvben. (A prédikációt és megnyitó beszédet lásd az I. és II. szám alatt).

2. *Szöts Farkas* titkár felolvassa a Társaság 1896-ik évi működéséről szóló jelentését. (A titkári jelentést lásd a III. sz. a.)

A titkári jelentés szintén az Emlékkönyvben közlendő. Általában véve tudomásul vétetik. Egyes pontjaira nézve elhatározottat:

a) *Hegedűs* Sándor másodelnöknek a Koszorú-füzetekre hozott példás áldozatkészségéért jegyzőkönyvi köszönetet és elismerést szavaz a közgyűlés.

b) A Koszorú-füzetek terjesztése körül buzgólkodott papságnak köszönetet mond a közgyűlés s bizalommal fölkeri az összes lelkészeket, a tanítókat, a hitbuzgó férfiakat és nőket, hogy emez építő vallásos iratkák erélyes terjesztése által Társaságunkat a maga szép munkájában támogatni sziveskedjenek.

c) A monografiai kiadványokra nézve utasítja a választmányt, hogy ebben a sorozatban lehetőleg mindig magyar egyháztörténeti műveket adjon ki.

d) A «Házi Kincstár» című sorozatra vonatkozó választmányi intézkedés jóváhagyása mellett elhatározza a közgyűlés, hogy itt is lehetőleg a magyar s főként a régi magyar hitépítő művek kiadására fektessen súlyt a választmány.

e) A taggyűjtésre vonatkozó indítványt melegen ajánlja közgyűlés a Társaság tagjainak munkás szeretetébe s örömmel veszi tudomásul, hogy a gyűlés folyamán *özv. Ajkay* Imréné szül. *Pálffy* Kamilla úrnő és *Ihász* Lajos gyámintézeti elnök a Társaság alapító tagjai közé léptek s rajtuk kívül még 13 rendes és pártoló új tag jelentkezett.

f) Az elhunyt tagok s köztük különösen báró Radák Ádám pártfogó tag emléke, ki Társaságunk iránt jelentékeny adományokkal fejezte ki jóindulatát, jegyzőkönyvünkben is megőrökítettik.

3. Titkár előterjeszti a Társaság pénzügyi bizottságának az 1896. évi számadások megvizsgálásáról és az 1897. évi költségvetésről beterjesztett és a választmányban immár felülvizsgált jelentését. (A választmányi ülés jegyzőkönyvét és a számadást lásd a VIII. és X. sz. alatt.)

Közgyűlés a jelentés alapján a pénzkezelés pontosságáról s a pénzügyek rendben lételéről örömmel vesz

tudomást; pénztárnoknak az 1896. évre köszönet és elismerés nyilvánítása mellett a szokásos fentartással a felmentvényt megadja; az 1897. évi költségvetést jóváhagyja; a hátralékok kimutatását s a tagok névsorának kinyomatását elrendeli; az indítványozott törléseket jóváhagyja. Egyben azonban *sürgősen és bizalommal kéri a tagokat, hogy tagdíjaikat pontosan befizetni, hátralékokat minél előbb törleszteni sziveskedjenek*; mert a Társaságra nézve életkérdés, hogy különben is szerény jövedelmei pontosan befolyjanak.

4. Titkár előterjeszti a kiküldött bizottságnak a Magyarázatos Bibliára vonatkozó s a választmány által általánosságban elfogadásra ajánlott tervezetét. (A tervezet szövegét s a választmány határozatai javaslatát lásd fennebb IV. és VIII. sz. a.)

Miután az elértekezleten ezt a nagyfontosságú kérdést a tagok behatólag megvitatták

a közgyűlés rövid eszmecsere után elhatározza, hogy a tervező bizottság előmunkálata alapján és társadalmi úton beszerzendő költségen az indítványozott Bibliai Lexikon és Biblia-magyarázat elkészítését és kiadását kezébe veszi illetve megindítja a Társaság, még pedig oly módon, hogy először egy nagy kötetben (60—65 ív) a Bibliai Lexikon jöjjön, azután két hasonló alakú és nagyságú kötetben az egész Biblia javított fordítása és eszmei magyarázata következzenek, s az encyclopaedia és exegetikai részek egymással szerves összefüggésben egységes művet alkossanak.

A kivitel módozatainak megállapítása a Társaság választmányára bízatik, olyképen, hogy a titkár által foganatosítandó előzetes tudakozódás útján a választmány kérjen fel szerkesztőt s azután a szerkesztő a már ajánlkozott s ezután jelentkező (esetleg felkérendő) szakértők közreműködésével a választmánynyal egyetértve készítse el a munka részletes tervét, ossza ki a munkát s esetleg a revíziót a dolgozótársak között, szóval végezze a munka szellemi részét. A technikai részt végezze a titkár.

A fedezetre nézve készíttesse el a választmány a titkár útján a költségvetést, lehetőleg mutatványok közlésével bocsásson ki aláírási felhívást, gyűjtőíveket, magánosok és testületek körében indítandó propaganda útján szerezzze össze a költségek fedezésére szükséges összeget.

5. A közgyűlés tanácskozó része ezzel befejeztetvén, Szabó Aladár indítványára

Pápa város közönségének, a két protestáns gyülekezet és a ref. főiskola előljáróságának, a közreműködött ének-karnak és a rendező bizottság tagjainak és elnökének példás vendégszeretetükért, illetve szives támogatásukért és közreműködésükért egyhangulag hálás köszönetét nyilvánítja s azt jegyzőkönyvre véteti a közgyűlés.

6. Az énekkar újabb éneke után néhány percnyi szünet mulva a felolvasó-ülés vette kezdetét.

a) *Révész* Kálmán kassai lelkész felolvasta «Czeglédi István származása és családi viszonyai» című történeti értekezését;

b) *Bancsó* Antal soproni theol. tanár felolvasta «Az úgynevezett autonom erkölcsiségről» szóló erkölcstani tanulmányát.

Közgyűlés Hegedűs Sándor másodelnök indítványára elhatározza, hogy a tetszéssel fogadott értekezések a már említett társulati Emlékkönyvben szintén kinyomas sanak. (Az értekezések szövegét lásd fennebb az V. és VI. szám alatt.)

7. *Hegedűs* Sándor másodelnök nagy hatású elnöki záróbeszédet mondott, mely

Elnök indítványára szintén kinyomatik az Emlékkönyvben. (Lásd a VII. szám alatt.)

8. A tárgysorozat kimerítettén, a közgyűlés az énekkar által zenekíséret mellett előadott nemzeti imának, Kölcsey Hymnusának áhítatos meghallgatása után emelkedett hangulatban véget ért.
Budapest és Pápa, 1897. május hó.

Gyurátz Ferencz,
ev. püspök, társulati elnök.

Szöts Farkas,
társulati titkár, mint jegyző.

Hitelesítjük :

Ihász Lajos,
társulati tag.

Kis Gábor,
társulati tag.

Szilassy Aladár,
társulati tag.

X.

A M. Pr. Irodalmi Társaság 1896. évi számadása.

A) Bevétel

1. Pártfogó tagoktól (225 frt hátralékkal együtt)	987 frt 50 kr.
2. Alapító tagoktól (648 frt hátralékkal együtt)	1144 » — »
3. Rendes tagoktól (1246 frt . . . . .)	2176 » 75 »
4. Pártoló tagoktól (549 frt . . . . .)	951 » — »
5. Értékpapírok kamatjából	770 » 50 »
6. Takarékpénztári kamatból	95 » 96 »
7. Új alapítványból	100 » — »
8. Adományokból	14 » 42 »
9. Könyvekért	36 » 30 »
Összesen	6276 frt 43 kr.

B) Kiadás.

1. Protestáns Szemle nyomása és irói tiszt. díja	2909 frt 03 kr.
2. Monografia (Luthardt) nyomása és irói tiszt. díja	1289 » 12 »
3. Tiszti díjak (titkár, pénztárnok, ellenőr)	1150 » — »
4. Vegyesek	171 » 97 »
5. Károli-alapnak kamat	128 » 44 »
6. Herczegszőlősi kánonok alapjának kamata	14 » 02 »
Összesen	5662 frt 58 kr.
Fölösleg az 1896-ik évben	613 frt 85 kr.

C) Károli-alap 1896. évi számadása.

Állása 1895. december 31-én	3211 frt 10 kr
Bevétele 1896. folyamán	761 » 94 »
Kiadása 1896.	589 » 50 »
Állása 1896. december 31-én	3383 frt 54 kr.

D) Herczegszőlősi kánonok alapja.

Állása 1895. december 31-én	350 frt 48 kr.
Bevétele 1896. folyamán	14 » 02 kr.
Állása 1896. december 31-én	364 frt 50 kr.

XI.

A M. Prot. Irodalmi Társaság vagyona 1896. december 31-én.

1. A m. pr. irodalmi társaság tőkéje	49731 frt 43 kr.
2. A Károlyi-alap állása	3383 » 54 »
3. A hercegszöllősi kánonok alapja	264 » 50 »
Összesen	53,479 frt 47 kr.

miből az általános alapnál 613 frt 85 kr., a Károlyi-alapnál 172 frt 44 kr., a Hercegsz. kánonok alapjánál 14 frt 02 kr. a vagyon-szaporodás. Ebből a vagyonból 18,800 frt értékpapirokban, 1356 frt 50 kr. a p. h. e. takarékpénztárban folyószámlán, 30,900 frt a pártfogó és alapítótagok kötvényein, 2363 frt 62 kr. takarékpénztárban van elhelyezve és 59 frt 35 kr. készpénz.

A M. Pr. Irod. Társ. költségvetése 1897-re.

A) Szükséglet.

1. Protestáns Szemle nyomása és tiszt. díjai	3000 frt — kr.
2. Monografiára (Zsilinszky M.: Vallásügyi tárgy. IV. k.)	1500 » — »
3. Tiszti díjakra (titkár, pénztárnok, ellenőr)	1150 » — »
4. Vegyes kiadásokra	200 » — »
5. Kamatokra (Károlyi és Hercegsz. kán.)	147 » 92 »
Összesen	5997 frt 92 kr.

B) Fedezet.

1. Pártfogó tagok kötvényei után (13,000 frt 5%)	650 frt — kr.
2. Alapító tagok kötvényei után (17,900 frt 5%)	895 » — »
3. Rendes tagok tagsági díjában	2388 » — »
4. Pártoló tagok » »	1062 » — »
5. Értékpapírok kamatjából	800 » 50 »
6. Takarékpénztári kamatokból	110 » — »
7. Hátralékokból, adományokból, könyvekből	— » — »
Összesen	5905 frt 50 kr.

Mutatkozó hiány . . . . . 92 frt 50 kr.

XII.

A Társaság tisztikara és igazg.-választmánya.

Elnök: *Gyurátz Ferencz* dunántúli ág. h. ev. püspök.
 Másodelnök: *Hegedűs Sándor* országgyűl. képviselő.
 Titkár: *Szűts Farkas* theologiai akadémiai tanár.
 Pénztárnok: *Bendl Henrik*, a pesti ág. h. ev. egyház pénztárnoka.
 Ügyész: *dr. Fromm Lajos* ügyvéd.

Választmányi tagok a fővárosban.

1. Bachát Dániel.	11. Petri Elek.
2. Beöthy Zsolt.	12. Prónay Dezső báró.
3. Csiky Kálmán.	13. Szabó Aladár.
4. Győry Elek.	14. Szász Károly.
5. György Endre.	15. Szilágyi Dezső.
6. Hegedűs István.	16. Szilágyi Sándor.
7. Horváth Sándor.	17. Szilassy Aladár.
8. Kiss Áron.	18. Sztehlo Kornél.
9. Papp Károly.	19. Tisza Lajos gróf.
10. Perlaky Elek.	20. Zsilinszky Mihály.

Választmányi tagok a vidéken.

1. Antal Gábor, R.-Komárom.	21. Masznyik Endre, Pozsony.
2. Arday J. Dániel, Zsarnó.	22. Mitrovics Gyula, Debreczen.
3. Baksay Sándor, Kun-Szt-Miklós.	23. Német István, Pápa.
4. Ballagi Géza, Sárospatak.	24. Poszvék Sándor, Sopron.
5. Balogh Ferencz, Debreczen.	25. Radácsi György, Sárospatak.
6. Bartha Béla, Debreczen.	26. Révész Kálmán, Kassa.
7. Breznyik János, Selmezbánya.	27. Sárkány Sámuel, Pilis.
8. Csengey Gusztáv, Eperjes.	28. Schneller István, Kolozsvár.
9. Csiky Lajos, Debreczen.	29. Szabó János, H.-M.-Vásárhely.
10. Duka Tivadar, London.	30. Szász Domokos, Kolozsvár.
11. Fejes István, Sátoralja-Ujhely.	31. Szeremlei S., H.-M.-Vásárhely.
12. Géresi Kálmán, Debreczen.	32. Szilády Áron, Halas.
13. Gyurátz Ferencz, Pápa.	33. Szilágyi Mátyás, Eperjes.
14. Karsay Sándor, Győr.	34. Szöllősi Antal, Makó.
15. Kenessey Béla, Kolozsvár.	35. Tóth Sámuel, Debreczen.
16. Kecskeméthy István, Kolozsvár.	36. Trsztyénszky Ferencz, Pozsony.
17. Kiss Áron, Debreczen.	37. Warga Lajos, Sárospatak.
18. Koncz József, Marosvásárhely.	38. Wéber Samu, Szepes-Béla.
19. Kun Bertalan, Miskolcz.	39. Zelenka Pál, Miskolcz.
20. Kuun Géza gróf, M.-Németi.	40. Zsigmond Sándor, H.-Szoboszló.

XIII.

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság tagjai.*)

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével
	A) Pártfogó tagok.	frt kr.
	(500 frt tőkével vagy ennek 5% kamatja biztosításával.)	
	Bányai ág. hitv. ev. egyházkerület, Budapest	
	Békési ág. hitv. ev. egyházmegye, T. b.	
	Budapesti ág. hitv. ev. magyar egyházközség, Budapest	
5	Budapesti ev. ref. egyházközség, Budapest	
	Debreczeni ev. ref. egyházközség, Debreczen	
	Debreczeni ev. ref. egyházmegye, Kaba	
	Dunamelléki ev. ref. egyházkerület, Budapest	
	Dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület, Győr	
10	Dunántúli ev. ref. egyházkerület, Pápa	
	Erdélyi ev. ref. egyházkerület (1000 frttal), Kolozsvár,	
	Felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye, N.-Kálló	
	Heves-n.-kunsági ev. ref. egyházm., Kisujszállás, T. b.	
	Halasi ev. ref. egyházközség, Halas	
15	Hódmező-vásárhelyi ev. ref. egyházközség, T. b.	
	† Káldy Gyula, volt tiszántúli ev. felügyelő, T. b.	
	Magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyház, T. b.	
	Pesti ev. ref. egyházmegye, Kosd	
	Pozsonyi ág. hitv. ev. egyházközség, Pozsony	
20	Br. Prónay Dezső, egyetemes felügyelő, Budapesten, T. b.	
	† br. Radák Ádám, Mikeszázson, T. b.	
	Szentmártoni Radó Kálmán, Répcelak	
	Solti ev. ref. egyházmegye, K.-Szt-Miklós, T. b.	
	Szász Domokos, ev. ref. püspök, Kolozsvár	
25	Tisza Kálmán, főgondnok, Budapest	
	Gr. Tisza Lajos, főgondnok, Budapest	
	Tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület, Miskolcz	
	Tizáninenni ev. ref. egyházkerület, Miskolcz	
	Tiszántúli ev. ref. egyházkerület (2000 frttal), Debreczen	
30	Tolnai ev. ref. egyházmegye, Várkony	
	† br. Vay Miklós, volt konv. elnök, T. b.	
	Br. Vay Béla és neje gr. Teleky Zsófia, Miskolczon, T. b.	
	† Vályi János, tiszántúli ev. ref. főgondnok, T. b.	
	Veszprémi ev. ref. egyházmegye	

*) E névsort, a hátralékok kimutatásával egyben, a közgyűlés határozatából teszszük közzé. A T. b. = Tőkét befizette. A nevek után kitüntetett összegek az 1896. év végéig való hátralékokat jelentik. Reklamációk a titkárhoz intézendők.

Szerk.

Sorosz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével
	B) Alapító tagok (100 frt tőkével vagy ennek 5 ^o / ₁₀₀ -os kamatja biztosításával.)	frt kr.
	Abauji ev. ref. egyházmegye, Kassa	
	Ácsi ev. ref. egyházközség, Ács	10.—
	Ádám Gerzson, főgymn. igazgató, Nagy-Kőrös. T. b.	
	Ajkay Béla, magánzó, Kis-Falud	
5	Özv. Ajkay Imréné, sz. Pálffy Kamilla, Pápa T. b.	
	Alsó-baranya-bácsi ev. ref. egyházmegye, Új-Soóve	
	Alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye, Miskolcz	
	Alsó-némedi-i ev. ref. egyházközség (népies kiadványokra)	
	Alsó-szabolcs-hajdúvidéki ev. ref. egyházmegye, Hajdú-Böszörmény	
10	Alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye, Tisza-Lucz	
	Antal Géza, ev. ref. főgymn. tanár, Pápa. T. b.	
	Arany László, földhitelint. igazgató, Budapest	
	Armós Bálint, egyhk. tanácsbíró, Debreczen T. b.	
	Bács-szerémi ág. hitv. ev. egyházmegye, Újvidék	
15	Baksay Sándor, ev. ref. lelkész, Kun-Szt-Miklós. T. b.	
	Ballagi Aladár, egyetemi tanár, Budapest	
	† Ballagi Mór, volt theol. tanár. T. b.	
	Balmaz-újvárosi magyar ev. ref. egyházközség Balmaz-Újváros T. b.	
	Baltik Frigyes, ág. hitv. ev. püspök, Balassa-Gyarmat. Tőkére 45 frtot befizetett	
20	Gr. Bánffy György, egyhk. főgondnok, Bonczhida. T. b.	
	Bánó József, esp. felügyelő, Osztropatak	20.—
	Barsi ág. hitv. ev. egyházmegye	
	Bartalus János, ev. ref. lelkész, Bukarest	
	Bedő Albert, orsz. főerdőmester, Budapest. T. b.	
25	Békés-esabai ág. hitv. ev. egyházközség, B.-Csaba	
	Beöthy Zsolt, egyet. tanár, Budapest	
	Beregi ev. ref. egyházmegye, Munkács	
	Bernáth Elemér, kir. táblai tanácselnök, Kassa	5.—
	† Bernáth István, ev. ref. lelkész, Dráva-Szabolcs	
30	Dr. Berzsenyi Jenő, ker. felügyelő, Kemenes-Sömjén T. b.	
	Bierbrunner Gusztáv, ev. lelkész, Óker	25.—
	Bihari ev. ref. egyházmegye, Nagyvárad	5.—
	Bodola László, gym. tanár, Csurgó	
	Bóné Géza, egyházmegyei gondnok, Budapest	
35	Breznyik János, nyug. igaz.-tanár, Selmezbánya. T. b.	
	Budaí ev. ref. helyi bizottság, Budapest. T. b.	
	Budapesti ev. ref. főgymn. tanári kar, Budapest	
	Budapesti ev. ref. theol. önképző-kör, Budapest	
	Busbak Ádám, bankigazgató, Losoncz. T. b.	
40	Búd-szt-mihályi ev. ref. egyházközség, B-Szt-Mihály	
	Csengey Gusztáv, theol. tanár, Eperjes	5.—
	† Csikay Imre, ev. ref. lelkész ösv., Kecskemét	

MUNK.	Név. foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével
		frt kr.
	Csurgói ev. ref. főgymn könyvtár. Csurgó	
45	Czeglédi ev. ref. egyházközség (200 frttal) Czegléd	
	† Czékus István püspök özvegye. Rozsnyó	
	Czucz Lajos, ev. ref. lelkész, Nagy-Tótfalu. T. b.	
	Dániel Gábor, főgondnok, Budapest T. b.	
	Dávid Gyula, ev. ref. lelkész. Nagy-Harsány. Tökere 60 frtot fizetett	5.—
50	Debreczeni hittanszaki önképző társulat, Debreczen	
	Debreczeni ev. ref. egyházmegyei lelkészi kör, Kaba	
	Debreczeni ev. ref. főiskola tanárai, Debreczen. T. b.	
	Gr. Degenfeld József, főispán. Debreczen	
	Derecskei ev. ref. egyházközség, Derecske	
55	Dévai ev. ref. egyházközség, Déva	
	Dévaványai ev. ref. egyházközség, Dévaványa	
	Dobosy Lajos, földbirtokos, H.-M. Vásárhely. T. b.	25.—
	Dókus Ernő, földbirtokos, orsz. képviselő, Budapest	
	Dégelpalánkai ev. ref. egyházmegye, Diós-Jenő	
60	Dr. Duka Tivadar, orvos. London, 56. Nevein Square S. W. T. b.	
	Eperjesi ág. hitv. ev. kerületi collegium, Eperjes T. b.	15.—
	Eperjeskei ev. ref. egyházközség, u. p. Kis-Várda	
	Erdővidéki ev. ref. egyházmegyei papi testület. Baróth. Ermelléki ev. ref. egyházmegye, Asszonyvásár	
	Evang. theologusok Othona, Pozsonyban	
65	Fabiny Teofil, bányaker. felügyelő, Budapest T. b.	
	Fehér-komáromi ág. hitv. ev. egyházmegye, Szend	
	Fehérvár-csurgói ev. ref. egyházközség. F. Csurgó	10.—
	Felső-alsó-józsai ev. ref. egyházközség. Józsa	25.—
70	Felső-baranyai ev. ref. egyházmegye, Kis-Csány	5.—
	Felső-borsodi ev. ref. egyházmegye	
	Felső-nógrádi ev. papi értekezlet, Szinobánya	
	Felső-szabolcsi ev. ref. papi egylet, Nyiregyháza	5.—
	Felső-zempléni ev. ref. egyházmegye Ladmóc	
75	Ferencz József, unit. püspök. Kolozsvár T. b.	
	Ferenczy Gyula, ev. ref. tanár Debreczen. Tökéből 20 frtot fizetett	
	Ferenczy Imre, ev. ref. lelkész, Krassó	
	Fodor Gyula, ev. ref. lelkész. B.-M.-Szt-Király	
	Fogarasi ev. ref. egyházközség. Fogaras	
80	Füzes-gyarmati ev. ref. egyházközség, F.-Gyarmat. T. b.	
	Gáborjáni ev. ref. egyházközség, Gáborján	
	Galamb Gyula, tanácsbíró, Pécs. T. b.	
	Geduly Elek Ferencz, ev. lelkész, Miskolcz. T. b.	
	† Geduly Lajos, volt ev. püspök. T. b.	
85	Gégényi ev. ref. egyházközség, Gégény	
	Géresi Kálmán, tanker. főigazgató, Debreczen. T. b.	
	Giczey Sámuel, ügyvéd, Budapest. T. b.	20.—
	Gózon Gyula, ev. ref. lelkész, Szt-Gál	
	Gömöri ev. ref. egyházmegyei könyvtár, Tornallya	
	Görbedi ev. ref. leány-egyházközség, Aranyos-Medgyes	

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
90	Görgényi ev. ref. egyházm. Magyaró tőkéből 70 frtot fizetett Gyomai ev. ref. egyházközség, Gyoma		
	György Endre akadémiai tag, Budapest. T. b.		
	Győri ág. hitv. ev. egyházközség, Győr. T. b.		
	Győry Élek dr. ügyvéd. Budapest. T. b.		
95	Gyulai ev. ref. egyházközség, Gyula		
	Gyurácz Ferencz, ev. püspök, Pápa		
	† Haán Lajos volt ev. lelkész, Békés-Csaba.		
	Hajdú-böszörményi ev. ref. egyházközség, H.-Böszörmény		
	Hajdú-nánási ev. ref. egyházközség, H.-Nánás		
100	Hajdu-Szoboszlói ev. ref. egyházközség, H.-Szoboszlo	5.—	
	Hász Sándor, kir. tanácsos, Arad. T. b.		
	Hat szab. kir. városi evang. egyházmegye, Eperjesen		
	Haendel Vilmos. ág. hitv. ev. főesperes, Selmezbánya		
	Hegedűs Sándor, orsz. képviselő, Budapest. T. b.		
105	Özv. Hegyi Mihályné, sz. Józsa Eufrozina, Debreczen. T. b.		
	Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgym. tanári kar, Hódmező- Vásárhely		
	Hornvánszky Viktor, könyvnyomdász, Budapest. T. b.		
	Horváth Sándor, ev. lelkész, Budapest. T. b.		
	Hörk József, ev. theol. tanár, Pozsony	5.—	
110	Ihász Lajos, földbirtokos, Hatalom		
	Irinyi ev. ref. egyházközség, Iriny		
	† Ivánka Imre, volt főrendiházi tag. T. b.		
	Jászberényi ev. ref. egyházközség, Jászberény		
	Jósa Károly, ev. ref. a.-lelkész, H.-M.-Vásárhely	15.—	
115	† Józsa Zsigmond, n.-enyedi volt theol. tanár. T. b.		
	Br. Kaas Ivor, lapszerkesztő, Budapest		
	† Kalmár Lajos, ev. egyh. felügyelő, Ipoly-Nyék	10.—	
	Karacsony Dániel, ev. ref. lelkész, H.-M.-Vásárhely	5.—	
	Karczagi ev. ref. gymn Karczag. T. b.		
120	Kármán József, ev. ref. lelkész, Új-Verbász		
	Gróf Károlyi Tiborné, Budapest T. b.		
	Karsay Sándor, ev. püspök, Győr. T. b.		
	Kassai ev. ref. egyházközség, Kassa		
	Kecskeméti ev. ref. egyházközség, Kecskemét		
125	Kecskeméti ev. ref. egyházmegye, T.-Vezsény		
	Keéki ev. ref. egyházközség, Kék	5.—	
	Kemenesaljai ág. hitv. ev. egyházmegye, Vönöczk T. b.		
	Kenessey Béla, theol. igazg.-tanár, Kolozsvár. T. b.		
	Kézdi ev. ref. egyházmegyei papi értekezlet, Léczfalva. T. b.		
130	Gr. Khuen Héderváry Károlyné, Zágráb	5 —	
	Kiss Albert, ev. ref. lelkész, Debreczen. T. b		
	Dr. Kiss Áron, tan. kép. igazgató, Budapest		
	Kiss Ferencz, ev. ref. lelkész, Földes		
	Kis-ujszállási. ev. ref. egyházközség, Kisujszállás. T. b.		
135	Kolozsvári ev. ref. collegium, Kolozsvár. T. b.		
	Kolozsvári ev. ref. theologiai fakultás, Kolozsvár		
	Kolozskalotai ev. ref. egyházmegye, Gyalu		
	Komáromi ev. ref. egyházmegye, Perbete		

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		irt	kr.
140	†Kovács Ferencz kir. tanácsos H.-M.-Vásárhely. T. b. Kun Bertalan, ev. ref. püspök, Miskolcz . . . . . Kunhegyesi ev. ref. egyházközség, Kunhegyes . . . . . Gr. Kuun Géza, e. h. ker. főgondnok, M.-Németi. T. b. Küküllői ev. ref. egyházmegye, Dicső-Szt. Márton . . . . . Külső-somogyi ev. ref. egyházmegye, Tengőd	5.— 5.—	
145	† Láng Adolf, volt ev. esperes. T. b. . . . . Laszkáry Gyula, ev. egyházker. felügyelő, Romhány . . . . . László József, ev. ref. ny. esperes, Kocs. T. b. . . . . † Lónyay János, volt főispán	5.— 5.—	
150	Losonczy ev. ref. egyházközség, Losoncz . . . . . † Lukács Ödön, volt f.-szabolcsi esperes . . . . . Madarasi ev. ref. egyházközség, N.-Kun-Madaras. I. b. Madas Károly, földbirtokos, Budapest. T. b. . . . . Magyarósy István, ev. ref. lelkész, Zilah. T. b.	15.—	
155	Maramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye, Tamásváralja Marosi ev. ref. egyházmegye, Lukafalva . . . . . Marosközi unit. belső emberek, Maros-Szt-Király . . . . . Maros-vásárhelyi ev. ref. collegium, Maros-Vásárhely . . . . . Maros-vásárhelyi ev. ref. egyházközség.	25.—	
160	Mayer Endre, ev. theol. tanár, Eperjesen . . . . . Meczner Béla, zempléni egyh. gondnoka, Rad . . . . . Mészáros János, ev. ref. lelkész, Kecskemét . . . . . Mezőföldi ev. ref. egyházmegye, Székesfehérvár . . . . . Mezőtúri ev. ref. egyházközség, Mezőtúr T. b. . . . . Mezőtúri ev. ref. gymnasium, Mezőtúr. T. b.		
165	Miskolczy ág. hitv. ev. egyházközség, Miskolcz. T. b. . . . . Mocsáry Lajos, földbirtokos, Andornak . . . . . Módra Imre, ev. ref. tanár, Gyöng . . . . . Mokos Gyula, tanár, Budapest. T. b. . . . . Móricz Pál, volt orsz. képviselő, Budapest	5.— 35.—	
170	Nagy Árpád, ev. ref. lelkész, Acsád, u. p. Pápa . . . . . Nagy Ferencz, ref. főgym. tanár, Kecskemét . . . . . Nagy Ignác, ev. ref. lelkész, Kölked . . . . . Nagy István, ev. ref. lelkész, Bisse. T. b. . . . . † Nagy László, szilágysági volt esperes	10.— 5.— 15.— 30.—	
175	Nagy Sándor, ev. ref. lelkész, Tisza-Nagyrev. T. b. Nagy Zsigmond, ev. ref. s.-lelkész, Dömsöd . . . . . Nagy Zsigmond, ev. ref. tanár, Debreczen. T. b. . . . . Nagybányai ev. ref. egyházmegye . . . . . Nagybányai ev. ref. egyházmegyei tanító egyesület	25.— 25.— 10.—	
180	Nagyenyedi Bethlen-főiskola, N.-Enyed . . . . . Nagyenyedi Bethlen-főiskola ifj. olvasó-egylet, N.-Enyed . . . . . Nagyenyedi ev. ref. egyházközség, N.-Enyed . . . . . Nagykállói ev. ref. egyházközség N.-Kálló . . . . . Nagy-károlyi ev. ref. egyházmegye, Kántor Jánosi	10.— 10.— 5.— 5.—	
185	Nagy-kőrösi ev. ref. főgym. tanári kar, N.-Kőrös. T. b. Nagy-szalontai ev. ref. egyházmegye N.-Szalonta. T. b. Nagyvárad ev. ref. egyházközség, Nagyvárad . . . . . Nógrádi ág. hitv. ev. egyházm. Losoncz.	5.—	

Sorsz.	Név, foglalkozás. lakóhely	Hatralék 1896. év végével
		frt kr.
190	Nyírmadai ev. ref. egyházközség. Nyírmada . . . . . Ó-budai ev. ref. egyházközség. Ó-Buda T. b. . . . . Okányi ev. ref. egyház., Okány. Tökéből 50 frtot fiz. Orbai ev. ref. egyházmegye	5.—
195	Orosházai ev. ref. egyházközség, Orosháza. T. b. . . . . Öcsödi ev. ref. egyházközség. Öcsöd. T. b. . . . . Pápai ev. ref. egyházközség. Pápa . . . . . Pápai ev. ref. egyházmegye. Takácsi . . . . . Pápai ev. ref. főiskola. Pápa	
200	Pápai ev. ref. hittanhallgatók önképző köre, Pápa . . . . . † Papp Gábor dunántúli volt ev. ref. püspök. T. b. . . . . Pappszász Lajos, földbirtokos, Pusztá-Tenk. T. b. . . . . Perlaký Elek, magánzó, Budapest. T. b. . . . . Pestmegyei ág. hitv. ev. egyházmegye, Czegléd. T. b. . . . . Pokoly József, ev. ref. theol. tanár, Kolozsvár	5.—
205	† Polgár József, volt magánzó. T. b. . . . . Pozsonyi ág. hitv. ev. lyceum tanári testület. Pozsony . . . . . Pozsonyi ág. hitv. ev. theol. akad. könyvtára, Pozsony . . . . . † Purgly Sándor volt egyházmegyei felügyelő, Kókút . . . . . Br. Radvánszky Béla főispán, Sajó-Kaza. T. b. . . . . Br. Radvánszky János, felügyelő, Hatvan. T. b.	
210	† Ragályi György volt egyházmegyei gondnok. T. b. . . . . † Révész Bálint volt ev. ref. püspök. T. b. . . . . Révész Kálmán ev. ref. lelk., Kassa. Tökéből 10 frtot befiz. Rév-Komáromi ev. ref. egyházközség, R.-Komárom . . . . . Rimaszombati főgym. tanári kar. Rimaszombat. T. b.	5.—
215	Rohodi ev. ref. egyházközség, Rohod . . . . . Rupprecht Tasziló egyházm. felügyelő, Város-Hodász . . . . . Sárospataki akad. ifj. könyvtár. Sárospatak . . . . . Sárospataki ev. ref. főiskola, Sárospatak	5.— 15.—
220	Schneller István egyetemi tanár, Kolozsvár . . . . . Schreiner Károly egyházm. felügyelő, Sopron. T. b. . . . . Selmezbányai ág. hitv. ev. főgym. t. k. Selmezbánya . . . . . Sepsi-i ev. ref. egyházmegye könyvtára. Bikfalva. Tökéből 40 frtot befizetett	5.—
225	Soltész Farkas ev. ref. lelkész, Tetétlen. T. b. . . . . Soltész László ev. ref. lelkész, Hajdú-Szoboszló. T. b. . . . . Soproni alsó ev. egyházmegye, Vadosfa. T. b. . . . . Soproni ág. hitv. ev. egyházközség, Sopron. T. b. . . . . Soproni ág. hitv. ev. lyceum. Sopron	5.—
230	† Stettner Ignác, nyárádi volt ev. ref. lelkész. T. b. . . . . Szabó János ev. ref. esperes, H.-M.-Vásárhely . . . . . Szabó Mihály ügyvéd, H.-M.-Vásárhely. T. b. . . . . Szalay József ev. ref. lelkész, Martos. T. b. . . . . Szalay Károly ev. ref. főgym. tanár, Budapest	5.— 15.—
235	Szatmári ev. ref. egyházmegye . . . . . Szász Gerő egyhk. főjegyző és esperes, Kolozsvár . . . . . Szász Károly ev. ref. püspök. Budapest. T. b. . . . . Szászvárosi ev. ref. egyházközség, Szászváros . . . . . Szászvárosi Kun-tanoda, Szászváros	5.— 5.— 5.—

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
240	† Dr. Szeberényi Gusztáv volt ev. p. B.-Csaba. T. b. . Szeghalmi ev. ref. egyházközség, Szeghalom. T. b. . .		
	† Székely Károly volt ev. ref. esperes. (özv. Barcsay Janka, Debreczen, Kunhegyes)	30.—	
245	Sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium. Sz.-Udvarhely. T. b. . Széki ev. ref. egyházmegyei papnag, Szek. T. b.		
	Székely Péter földbirtokos, Tisza-Igar. T. b.		
	Szél Kálmán, ev. ref. esperes, Nagy-Szalonta T. b. . .		
	Szell Ákos kir. közjegyző, Szeged		
250	Szemes László ev. ref. lelkész, Bors, Szent-János . . .		
	Szentesi ev. ref. egyházközség, Szentes. T. b.		
	Szent-Iványi Árpád esperességi felügyelő, Gömör-Felfalu		
	Szent-Iványi József ev. egyh. felügyelő, Liptó-Szt.-Iván		
	Szeremley Sámuel ev. ref. lelkész, H.-M.-Vásárhely . .		
	Szigethy Zoltán ev. ref. lelkész. Huszth	5.—	
255	Szilády Áron ev. ref. lelkész, Halas	15.—	
	Szilágyi Dezső, a képviselőház elnöke. Budapest T. b. .		
	† Szilágyi József, volt ev. ref. tanár özvegye, Pápa . .		
	Szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegye.	5.—	
	Szilassy Aladár közigaz. bíró, Budapest. T. b.		
260	Szlávik Mátyás ev. theol. tanár. Eperjes		
	Szolnoki ev. ref. egyházközség, Szolnok	5.—	
	Szontagh Miklós esperességi felügyelő, Új-Tátrafüred .		
	Szontagh Pál v. b. t. t. Horpács		
	Szováti ev. ref. egyházközség. Szovát		
265	Szöts Farkas ev. ref. theol. tanár, Budapest. T. b. . .		
	Tatai ev. ref. egyházmegye		
	Tatár János ev. ref. lelkész. Szeghalom. T. b.		
	Tátraaljai ág. hitv. ev. egyházmegye		
	Özv. gr. Teleki Sándorné, Gyömrő. T. b.		
270	Thury Etele ev. ref. lelkész, Vámos	7.25	
	Tiszafüredi ev. ref. egyház, Tiszafüred	5.—	
	Gr. Tisza István orsz. képviselő. Budapest. T. b.		
	Tizenhárom szepesvárosi ág. hitv. ev. egyházm. Igló . .	20.—	
	Tornai ev. ref. egyházmegye, Zsarnó. T. b.		
275	Trshtyénszky Ferencz ev. főesperes. Pozsony		
	Turkevei ev. ref. egyházközség, Turkeve		
	Tüdös István ev. ref. theol. tanár Sárospatak		
	Unghi ev. ref. egyházmegye. Ungvár	5.—	
	Vajai ev. ref. egyházközség, Vaja		
280	Vajdahunyadarándi ev. ref. egyházmegye, Tordos . . .		
	† Várady Károly volt főrendiházi tag, Budapest. T. b. .		
	Várad Gábor, Máramaros-Sziget	40.—	
	Vasvári Sándor ev. ref. lelkész. Csepely		
	Vecsey Oláh Miklós földbirtokos, Tokaj		
285	Vétesaljai ev. ref. egyházmegye, Seregélyes. T. b. . . .		
	Vétesaljai ev. ref. egyházm. lel. kar, Seregélyes. T. b. .		
	Vetési ev. ref. egyhk. Vetés. Tökere 60 frtot befizetett		
	Vizsolyi Ákos földbirtokos, Alsó-Pél. T. b.		
	Warga Lajos, ev. ref. theol. tanár, Sárospatak. T. b. . .		

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1898. év végével	
		frt	kr.
290	Gr. Wass Béla, földbirtokos, Szent-Gotthárd. T. b.		
	Gr. Zay Miklós, esp. felügyelő. Zay-Ugrócz		
	Zelenka Pál, ev. püspök, Miskolcz	5.—	
	Id. Zeyk József, földbirtokos, Gombás	15.—	
	Zólyomi ág. hitv. egyházmegye Beszterczehánya, T. b. Zsilinszky Mihály államtitkár, Budapest. T. b.		
C) Rendes tagok.			
(6 frt tagsági díjjal minden évben.)			
5	Ádám Imre, ev. ref. s.-lelkész, S.-Endréd	6.—	
	Adorján Miklós, népiskolai tanító, Csurgó	24.—	
	Alsó-nógrádi ev. papi értekezlet. Sámsonháza	24.—	
	Andrássy Kálmán. ev. ref. lelkész, Buj		
	Antal Gábor, ev. ref. püspök. Rév-Komárom		
10	Antal Károly, ev. ref. lelkész, Felső-Görzsöny.		
	Anti ev. ref. egyházközség. Ant	6.—	
	Apostol Pál, ev. ref. tanár, Kun-Szt-Miklós		
	Bachát Dániel. ág. hitv. ev. esperes, Budapest		
	Baczó Mózes, nevelő, Kolozsvár	6.—	
	Bajji ev. ref. egyházközség. Bajj	18.—	
	Bakos József, ev. ref. lelkész. Bakonyszeg		
	Bakóczy János, ev. ref. lelkész, Hajdu-Böszörmény		
	Balázs József, ev. ref. lelkész, Besztercze	6.—	
	Bálint Dezső, ev. ref. lelkész, Sárospatak		
15	Balkányi ev. ref. egyházközség, Balkány		
	Balla Dezső. ev. ref. h. lelkész, Pápa-Kovácsi	6.—	
	Balla Endre. ev. ref. lelkész. Csetény	6.—	
	Balla Lajos, ev. ref. lelkész, Monor	24.—	
	Dr. Ballagi Géza ev. ref. tanár, Sárospatak		
20	Balogh Ferencz, ref. theol. tanár, Debreczen	6.—	
	Balogh György. ev. ref. lelkész. Bicske		
	Balogh István. lelkész. Porrog-Szt-Király	6.—	
	Bancsó Antal. theol. tanár, Sopron		
	Barabás Sámuel, ev. ref. körlelkész. Magyar-Lápos	48.—	
	Bárándi ev. ref. egyházközség, Báránd	6.—	
	Barcza Adolf, bányaigazgató. D.-Almás	6.—	
	Bárczay Elemér, földbirtokos. Tisza-Roff	18.—	
	Bárdy Pál, ev. s.-lelkész, Laskó, u p. Bellye		
	Dr. Bartha Béla. jogakad. tanár, Debreczen	18.—	
30	Bartha Lajos, ref. esperes, Tordos, Szászváros		
	Begedi Lajos, ev. ref. lelkész, Gyöngyös-Mellék	18.—	
	Begedi István, ev. ref. esperes, Istvándi.	18.—	
	Belényesi ev. ref. lelkészi kör, Belényes.	12.—	
	Beliczay Béla, magyar egyh. gondnok, Budapest		
35	Dr. Belohorszky József, ügyvéd, Ujvidék		
	Berezeli ev. ref. egyházközség, Berczel		
	Berei József, ev. ref. lelkész. Nagy-Ecsed		
	Berghoffer Károly, tanár, Gyömrő		

Borsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
40	Gr. Bethlen Sándor, Maros-Gezse	18.—	
	Benedek Dénes, ev. ref. lelkész, Makfalva	6.—	
	Benedek Károly, ev. ref. lelkész, Alvincz	18.—	
	Benedek László ev. ref. lelkész, Pánd		
	Benke István, kolleg. tanár, Sepsi-Szt-György		
45	Benkő István, ev. ref. lelkész, Rákos-Palota		
	Biberauer Richárd, ref. segédlelkész, Kolozsvár		
	Biczó Pál, ev. ref. lelkész, Pátka	18.—	
	Bihar-diószegi ev. ref. egyházközség, B.-Diószeg	6.—	
	Bihar-nagy-bajomi ev. ref. egyhk. Bihar-N.-Bajom		
50	Bihar-udvari-i ev. ref. egyházközség, Bihar-Udvari	6.—	
	Bocsor Lajos, ev. ref. esperes, Tengőd	6.—	
	Bodor Domokos, ev. ref. tanár, Sepsi-Szt-György	6.—	
	Bodor Géza, ev. ref. lelkész, Al-Csernáton	6.—	
	Borbély Géza, földbirt. egyh. főgondnok, Tisza-Roff	18.—	
55	Boros György, theol. tanár, Kolozsvár	24.—	
	Borsos István, gym. tanár, Pápa	42.—	
	Bőödi ev. ref. egyházközség, Beőd		
	Brocskó Lajos, árvaházi igazgató, Budapest		
	Budapesti ág. hitv. ev. egyházmegye, Budapest		
60	Budapesti ág. hitv. ev. főgymn., Budapest		
	Budapesti ág. hitv. ev. hitoktatói testület, Budapest		
	Budapesti ev. ref. theol. akad. tanári kar, Budapest		
	Buzás Lajos, tanítókaplán, Duna-Vecse	18.—	
	Buri Ferencz, egyháztanácsos, Szalacs	6.—	
65	Cserenyés János, rendőrkapitány, Makó	18.—	
	Csertán Márton, ev. ref. lelkész	48.—	
	Csia Kálmán, ev. ref. lelkész, Etéd		
	Csik Dániel, ev. ref. püspöki titkár, Miskolcz	12.—	
	Csiky Kálmán, műgyetemi tanár, Budapest		
70	Csiky Lajos, ev. ref. theol. tanár, Debreczen		
	Csilléry Lajos, ev. ref. lelkész, Szada	36.—	
	Csire István, ev. ref. lelkész, Somogy-N.-Bajom		
	Csiskó János, ev. lelkész, Kassa		
	Csűrös József, ev. ref. lelkész, Nagy-Almás	42.—	
75	Czell Ignác, ev. ref. lelkész, Kézdi-Mártonfalva	18.—	
	Czike Ferencz, tanító, Budapest	24.—	
	Czike Lajos, ev. ref. lelkész, Ó-Szőny	6.—	
	Palóczy Czinke István, ev. ref. lelkész, Rimaszombat		
	Darányi Ignác, földmiv. miniszter, Budapest		
80	Daray Vilmos, földbirtokos, Kis-Kőrös	6.—	
	Deák Lajos, kir. tanfelügyelő, Maros-Vásárhely		
	Debreczeni Bertalan, löisk. jog-igazgató, Sárospatak	18.—	
	Deesi Gyula, ev. ref. esperes, Gyalu		
	Deesi ev. ref. egyházmegye, Doboka	18.—	
85	Gr. Degenfeld Sándor, földbirtokos, Erdő-Száda	6.—	
	Demjén Márton, ref. lelkész, Veszprém		
	Dézi Mihály, ev. ref. lelkész, Bia	6.—	
	Dr. Dirner Gusztáv, orvostudor, Budapest		
	Dókus Gyula, kir. kamarás, megyei főjegyző, S.-Ujhely	6.—	

Sorosz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
90	Dókus László, megyei aljegyző, Sátoralja-Ujhely	6.—	
	Dombi Lajos, ev. ref. lelkész, B.-Gyula	6.—	
95	Dombrádi ev. ref. egyházközség, Dombrád	42.—	
	Domján István, polg. isk. tanár, Seps-Szt-György	6.—	
100	Domokos Antal, m. főpénztáros, Kolozsvár	6.—	
	Dömötör Lajos, ev. ref. lelkész, Bölske	6.—	
105	Engisch Frigyes, ev. lelkész, Szeghegy	36.—	
	Eötvös Károly Lajos, kir. tanfelügyelő, Debreczen	6.—	
110	Eperjesi ág. hitv. ev. magyar és német egyhk. Eperjes		
	Dr. Erdős József, theol. akad. tanár, Debreczen		
115	Eösze Zsigmond, ev. lelkész, Némedi (Tolnam.)	12.—	
	Fábián Dénes, ref. segédlelkész, Budapest		
120	Fabián János, ev. ref. segédlelkész, Budapest	33.—	
	Fabiny Gyula min. tanácsos, Budapest		
125	Faragó János, kolleg. tanár, Pápa	6.—	
	Farkas József, theol. tanár, Budapest	42.—	
130	Farkas Kálmán, ev. rei. segédlelkész, Kecskemét	6.—	
	Fejes István, ev. ref. lelkész, Sátoralja-Ujhely	6.—	
135	Fekete Gyula, ev. ref. lelkész, Nagy-Kikinda	6.—	
	Feleki József, ev. ref. lelkész, Foktó	6.—	
140	Felső-bányai ev. ref. egyházközség, F.-Bánya	6.—	
	Földvály László, főszolgabíró, Budapest	6.—	
145	Fülöp József, ev. ref. lelkész, Körmend		
	Gaál Lajos, ev. ref. lelkész, Bodmér		
150	Gáthy Zoltán, zenetanár, Pápa		
	Garzó Gyula, ev. ref. lelkész, Gyoma	36.—	
155	Gávai ev. ref. egyházközség, Gáva		
	Gergely Károly, ev. ref. lelkész, Nagy-Bánya		
160	Gérecz Károly, tanító, Sárospatak	18.—	
	Gonda Béla, m. o. tanácsos, Budapest	18.—	
165	Gyalokay László, püspöki titkár, Rév-Komárom	12.—	
	Gyarmathy Zsigmond, Bánffy-Hunyad		
170	Győrffy József, ev. ref. lelkész, Réde	6.—	
	Gyulai Pál, főrendiházi tag, Budapest		
175	Hajdu András, ev. ref. fegyintézeti lelkész, Lipótvár	6.—	
	Hajas Endre, ág. hitv. ev. lelkész, Szent-András		
180	Hajdú-bagosi ev. ref. egyházközség, H.-Bagos	6.—	
	Hajdú-hadházi ev. ref. egyházközség, H.-Hadház		
185	Halászi ev. ref. egyház, Halász	6.—	
	Halom Ádám, ev. ref. lelkész, Mező-Szt-György	6.—	
190	Hamar István, theol. tanár, Budapest	6.—	
	Havadtői Mihály, ev. ref. lelkész, Angyalos	6.—	
195	Haypál Benő, ev. ref. lelkész, Buda		
	Hegedüs Károly, m. techn. iparm. főigazgató, Budapest		
200	Hegedüs Károly, ügyvéd, Budapest		
	Hetvényi Lajos, ev. vallástanár, Sopron	6.—	
205	Hegyaljai ág. hitv. ev. egyházmegye, Nyiregyháza	6.—	
	Hollerung Károly, ev. lelkész, Modor	6.—	
210	Horváth Ferencz, ev. ref. gymn. tanár, Karczag	18.—	
	Dr. Horváth József, ev. ref. theol. tanár, Pápa		

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
140	Dr. Horváth Ödön, jogakad. dékán, Eperjes		
	Hosszú-pályi-i ev. ref. egyházközség, H.-Pályi		
	Ibrányi ev. ref. egyházközség, Ibrány.	6.—	
	Iglói ág. hitv. ev. főgymn. tanári kar. Igló		
	Ilosvay Aladár, földbirt., egyh. gondnok, Nyir-Megyes	18.—	
145	Illyefalvi V. Kálmán, ev. ref. segédlelkész, Budapest		
	Inoze Lajos, ev. ref. lelkész, Erzsébet-város	30.—	
	Jakucs Sándor, ev. ref. lelkész, Szováth		
	Jánosi Lajos, lelkész, Komárom		
	Jánó Albert, ev. ref. lelkész, Hátszeg	6.—	
150	Jausz Vilmos, ev. theol. tanár, Sopron		
	Jármy Márton, földbirtokos, Kótaj		
	Ifj. Jeszenszky Károly, ev. lelkész, Mező-Berény	12.—	
	Jóba József, ev. ref. lelkész, Magyar-Atád		
	Joó István, ev. ref. gymn. felügyelő, Debreczen	12.—	
155	Juhász György, ev. ref. lelkész, Ipp.		
	Kabai ev. ref. egyházközség, Kaba	6.—	
	Kálmán Sándor, ev. ref. lelkész, Hirip	18.—	
	Kalassay Sándor, miss lelkész, Bridgeport		
	Kalos Péter, ref. lelkész, Tisza-Becs	30.—	
160	Kanyaró Ferencz, unit. főgymn. tanár, Kolozsvár		
	Kapi Gyula, ev. tanképző-int. igazg. Sopron		
	Kápolnás-Nyéki ev. ref. egyházközség K.-Nyék	18.—	
	Kármán Pál, ev. ref. lelkész, Torzsa		
	Karsay Imre, ev. lelkész, Szil-Sárkány		
165	Kasits Péter, min. tauácsos, Budapest		
	Kassai ág. hitv. ev. egyházközség, Kassa		
	Kátai Endre, ev. ref. lelkész, Duna-Szt-György	6.—	
	Dr. Kecskeméthy István, theol. tanár, Kolozsvár	12.—	
	Dr. Kelemen Mór, curiai bíró, Budapest		
170	Kemecsei ev. ref. egyházközség, Kemecse		
	Kenessey Pongrácz, ügyvéd. kir. tanácsos, Veszprém	6.—	
	Keresztesi Sámuel, ev. ref. lelkész, Hévíz Györk	24.—	
	Keresztesy Gyula, ev. ref. lelkész, Nagy-Ercse	18.—	
	Kérészy Barna, ev. ref. lelkész Tisza-Nána		
175	Késmárki ág. hitv. ev. egyházközség Késmárk		
	Késmárki ág. hitv. ev. ker. Lyceum, Késmárk		
	Kis Gábor, ev. ref. lelkész, Pápa		
	Kis-marjai ev. ref. egyházközség, Kis-Marja		
	Id. Kiss Áron, ev. ref. püspök, Debreczen	6.—	
180	Kiss Béla, ev. ref. lelkész, Vaál	24.—	
	Kiss György, ev. ref. lelkész, Ny.-Szent-Benedek	48.—	
	Kiss István, ág. hitv. ev. lelkész, Sámsonháza	18.—	
	Kiss József, ev. ref. theol. tanár, Pápa	18.—	
	H-Kiss Kálmán, tan. képző int. igazg. Nagy-Körös	6.—	
185	Kis-várdai ev. ref. egyház, Kis-Várda		
	Komáromi ág. hitv. ev. egyházközség, Komárom		
	Koncz József, tanár, Maros-Vásárhely		
	Konkoly Thege Imre földbirtokos Tagyos	18.—	
	Kónya Andras, ev. ref. lelkész, Hernád-Németi	6.—	

Sorsh.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
190	Korda Lajos, földbirtokos, Pozsony	36.—	
	Ifj. Kovács Antal, ev. ref. lelkész, Kilyén		
	Kovács Gábor, ev. ref. lelkész, Mocsolád		
	Kovács Gábor, ev. ref. missziói lelkész, Szinye	30.—	
	Kovács Kálmán, ref. s. lelkész, Budapest	6.—	
195	Kovács Lajos, ev. ref. s. lelkész, Budapest	12.—	
	Dr. Kovácsy Sándor, min. tanácsos, Budapest		
	Körmendy Béla, szolgabíró, Pápa		
	Kőrösy János, ev. ref. lelkész, Kőrös-Ladány		
	Krupecz István, ev. lelkész, Udvarnok		
200	Kubinyi Aladár, kir. törvényszéki elnök, Rimaszombat	24.—	
	Kurdi Béla, ev. ref. lelkész, Kopács	12.—	
	Kutas Bálint, ev. ref. lelkész, Török-Szt-Miklós		
	Lajos János, ev. ref. lelkész, Bögöz	12.—	
	Laky Dániel, főgym. tanár, Budapest		
205	Láposy János, ev. ref. lelkész, Tisza-Eszlár		
	Lator Sándor, árvászéki ülnök, Máramaros-Sziget	18.—	
	Lészay Ferencz ev. ref. főgondnok, Magyar-Gorbó		
	Lévay József, nyug. alispán, Miskolcz		
	Lévay Lajos, ev. ref. lelkész, Sár-Keresztúr		
210	Lukács Dániel ev. ref. lelkész, Mező-Túr	6.—	
	Lukácsi Imre, ev. ref. lelkész, Félégyháza	18.—	
	Mándoki ev. ref. egyházközség, Mándok		
	Máramaros-Szigeti ev. ref. egyházközség, M.-Sziget	6.—	
	Mártha József, ev. ref. lelkész, Csenger-Bagos	24.—	
215	Marton Lajos, ev. ref. s.-lelkész, Budapest		
	Marton Sándor, ev. ref. tanár, Kecskemét	6.—	
	Masznyik Endre, theol. igazgató-tanár, Pozsony		
	Máté József, ev. ref. lelkész, Mohács		
	Mátészalkai ev. ref. egyházközség, Mátészalka	6.—	
220	Medgyaszay Gyula Vincze, ev. ref. lelkész, Balatonfő-Kajár	6.—	
	Mező-sasi ev. ref. egyházközség, Mező-Sas		
	Mihálydi ev. ref. egyházközség, Mihálydi		
	Miklós Géza, ev. ref. vallástanár, Szabad-Battyán		
	Miskolczi ev. ref. főgymnasium, Miskolcz		
225	Mitrovics Gyula, ref. lelkész, Debreczen	6.—	
	Molnár Albert, ev. ref. theol. tanár, Kolozsvár	18.—	
	Molnár Gergely, ev. ref. s.-lelkész, Fülöpszállás	18.—	
	Molnár Lajos, ev. ref. lelkész, Harasztkerék	24.—	
	Molnár Hugó, ev. ref. lelkész, Ujvidék		
230	Mozsonyi Sándor, ev. ref. lelkész, Kadarkút	18.—	
	Müllner Mátyás, ny. theol. tanár, Sopron		
	Nádudvari ev. ref. egyházközség, Nádudvar	6.—	
	Nagy Béla, ref. theologus, Sárospatak	6.—	
	Nagy Dániel, ev. ref. lelkész, Vámos-Pécs		
235	Dr. Nagy Dezső, ügyvéd, Budapest		
	Nagy Elek, ev. ref. lelkész, Kis-Palád	18.—	
	Nagy Gusztáv, theol. tanár, Sárospatak	18.—	
	Nagyhonti ág. hitv. ev. egyházmegye, Selmeczbánya	6.—	
	Nagy Imre, egyházm. tan.-bíró, Ugra	6.—	

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
240	Nagy István, ev. ref. lelkész, Harasztos		
	Nagy József, ev. ref. lelkész, Nagy-Szeben		
	Nagy Kálmán, ev. lelkész, Gecse		
	Nagy-Károlyi ev. ref. egyházközség, Nagy-Károly		
	Nagy-Kőrösi ev. ref. tan. képzőint. könyvtára, N.-Kőrös		
245	Német István, ev. ref. tanár, Pápa	18.—	
	Neupor Béla, ev. ref. lelkész, Dereske	6.—	
	Novák Lajos, theol. tanár, Sárospatak		
	Nyakas Balázs, ev. ref. lelkész, Búd-Szent-Mihály	6.—	
	Báró Nyáry Béláné földbirtokos, Pozsony	30.—	
250	Nyirbátori ev. ref. egyházmegye, Nyirbátor		
	Nyiregyházi ev. ref. egyházközség, Nyiregyháza		
	Onody Zsigmond ev. ref. lelkész, Komárom-Szent-Péter	24.—	
	Ólbey János ev. ref. lelkész, Nagy-Rozvány	18.—	
	Pancsovai ev. ref. egyházközség, Pancsova	24.—	
255	Panyolai ev. ref. egyházközség, Panyola		
	Papp Károly, ev. ref. lelkész, Budapest		
	Páriczy József, ev. ref. lelkész, Czigánd	12.—	
	Parragh Béla, ügyvéd, Tamási	30.—	
	Pataky Dezső, ref. s.-lelkész, Halas	12.—	
260	Pátkay Imre, ev. ref. s.-lelkész, Kún-Szent-Miklós	6.—	
	Patonay Dezső, ev. ref. lelkész, Szent-Márton-Káta		
	Pátrohai ev. ref. egyházközség, Pátroha		
	Pazonyi ev. ref. egyházközség, Pazony		
	Péter Mihály, ev. ref. lelkész, K.-Azar	12.—	
265	Péterfy Sándor, kir. tanácsos, Budapest		
	Petri Elek, ev. ref. theol. tanár, Budapest		
	Báró Podmaniczky Gézáné, földbirtokos, Kis-Kartal		
	Poszvek Sándor, ev. theol. tanár, Sopron		
	Pozsonyi ev. theol. akadémiai olvasóköri, Pozsony	6.—	
270	Pozsonyi ev. egyházközség, Pozsony	6.—	
	Pozsonymegyei esperesség, Modor		
	Dr. Pulszky Ágost, egyetemi tanár, Budapest		
	Raab Károly, ev. esperes, Körmöczbánya		
	Rácz János, ev. ref. lelkész, Kecskemét		
275	Rácz Kálmán, ev. ref. lelkész, Balsa	6.—	
	Radácsy György, theol. tanár, Sárospatak	6.—	
	Raffai Sándor, theol. tanár, Pozsony	6.—	
	Rákossy Lajos, ev. ref. lelkész, Lukafalva		
	Rédei Károly, ág. hitv. ev. lelkész, Pusztaföldvár		
280	Rittbergi ev. ref. egyházközség, Rittberg (Temesm.)		
	Róka Lajos, ev. ref. s.-lelkész, Kis-Kovácsi	6.—	
	Rosta Ferencz, lyceumi tanár, Sopron		
	Ruszkay Gyula, ev. ref. lelkész, Jánosi		
	Sándor János, ev. ref. lelkész, Miriszló		
285	Sárány Sámuel, ref. püspök, Pilis		
	Sárospataki főiskolai «Erdélyi kör», Sárospatak	18.—	
	Sebestyén Albert, kereskedő, Buj	6.—	
	Sebestyén Pál, ev. ref. lelkész, Korogy	42.—	
	Segesváry József, ev. ref. esperes, Kántor-Jánosi		

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
290	Seregélyes Béla, ev. ref. lelkész, A.-Tevel		
	Dr. Serédy P. Lajos, ev. főgym. tanár, Budapest	30.—	
295	Simonidesz János, ev. lelkész, Szécsény	6.—	
	Solcz Ödön, ev. lelkész, Ágfalva		
	Soproni alsó ev. egyházmegyei lelkészi egyesület, Vadosfa		
	Soproni ev. tan. képző intézet tanári kara, Sopron	12.—	
300	Soproni ev. theol. önképző kör, Sopron	24.—	
	Soproni felső ág. hitv. ev. egyházmegye	18.—	
	Steinhöbel Lajos, ékszerész, Losonc	3.—	
	Stráner Vilmos, ev. lelkész, Pinkafő		
	Stromp László, theol. tanár, Pozsony		
	Sütő Kálmán, ref. esperes, Munkács		
305	Dr. Szabó Aladár, theol. tanár, Budapest		
	S. Szabó József, ev. ref. főgym. tanár, Debreczen		
	Szabó Károly, ev. ref. esperes, Nagy-Kereki		
	Szabó Károly, ref. lelkész, Paks	6.—	
	Szabó Lajos, ev. ref. lelkész, H.-Hadház	6.—	
310	Szalaosi ev. ref. egyházközség, Szalacs	6.—	
	Szalai Ferencz, ev. ref. lelkész, Szaporcza	6.—	
	Szalóczy Pál, ev. ref. lelkész, Tisza-Valk	6.—	
	Szánthó János, ev. ref. esperes, Kosd		
	Szarvasi ág. hitv. ev. főgym. tanári kar, Szarvas	6.—	
	Szathmári Sándor ev. ref. lelkész, Érmihályfalva		
315	Szatmár-Németi ev. ref. egyházközség, Szatmár-Németi		
	Ifj. Szekeres Mihály, ref. lelkész, Noszlop	30.—	
	Szentkirályi Sándor, ev. ref. lelkész, M.-Madaras		
	Szentpétery Sámuel, ev. ref. lelkész, Pelsőcz		
	Székely-udvarhelyi ev. ref. kol. Székely-Udvarhely		
320	Szerepi ev. ref. egyházközség, Szerep	6.—	
	Sziksóvidéki ev. ref. papi kör, Sziksó		
	Szilágyi Farkas, ev. ref. lelkész, Nagy-Enyed		
	Szilágyi Sándor, egyet. könyvtárnok, Budapest		
	Szilágyi Márton, ev. ref. lelkész, Füzes-Gyarmat	24.—	
325	Szolnoki Gerzson, ev. ref. lelkész, Hajdú-Böszörmény	24.—	
	Szombath János, ev. ref. s.-lelkész, Balaton-Kis-Szöllős		
	Szöllősy Antal, ev. ref. lelkész, Makó		
	Szöllősy Antal, ev. ref. lelkész, Ny.-Szt.-Erzsébet		
330	Szöllősy Antal, tak.-pénzt. igazgató, M.-Sziget	6.—	
	Szöts Sándor, ev. ref. lelkész, Déva		
	Sztehlo Kornél, ügyvéd, Budapest	30.—	
	Szunyogh Szabolcs, orsz. képviselő, Esztár		
	Szűcs János, ev. ref. esperes, Enyeng	6.—	
	Tabajdi Lajos, ev. ref. lelkész, Szatmár	42.—	
335	Tamó Gyula, ev. ref. lelkész, Torda-Szent-László	6.—	
	Tatay Imre, ev. ref. lelkész, Székes-Fehérvár	18.—	
	Tatay Lajos, ev. ref. lelkész, B-Tamási	18.—	
	Tavaszi József, ev. ref. lelkész, M.-Péterlaka	12.—	
	Tisza-derzsi ev. ref. egyházközség, Tisza-Derzs	6.—	
Tisza-füredi ev. ref. lelkészi kör, Tisza-Füred			
Tisza-kürti ev. ref. egyházközség, Tiszakürt			

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
340	Tiszaroffi ev. ref. egyházközség, Tiszaroff	6.—	
	Tóháti ev. ref. lelkészi kör, Tisza-Szalka		
345	Tolnay Dénes, ev. ref. lelkész, Léva	36.—	
	Tompá Mihály, ev. lelkész, Kis-Somló, u. p. Jánosháza Tordai unit. középiskola, Torda	24.—	
350	Tóth Dániel, főisk. tanár, Pápa		
	Tóth Gábor, ev. ref. lelkész, Szabadszállás	6.—	
355	Tóth János, ev. ref. lelkész, Karancs	6.—	
	Tóth Kálmán, ev. ref. lelkész, Gárdony	6.—	
360	Tóth Lajos, ev. ref. lelkész, Tisza-Dob		
	Tóth Miklós, ev. ref. lelkész, Búd-Szt-Mihály	6.—	
365	Tóth Sámuel, ev. ref. theol. tanár, Debreczen		
	Tóth Sándor, ev. ref. lelkész. Feketehegy		
370	Török József. ág. hitv. ev. főesperes, Czegléd		
	Dr. Trauschenfels Jenő, Bécs		
375	Turgonyi Lajos, ev. ref. lelkész. Mező-Túr	24.—	
	Udvarhelyszéki ev. ref. egyházm. könyvt. Sz-Udvarhely	12.—	
380	Ujággh Károly, ev. lelkész, Szepes-Merény	24.—	
	Ujfalussy Béla, felső szab. egyházm. tan.-bíró, Mihálydi		
385	Ujfalussy Endre, földbirtokos, Mártonfalva	18.—	
	Vágner Samu, ev. lelkész, Varsád	6.—	
390	Vajda Ferencz, ev. ref. lelkész, Szász-Lóna	24.—	
	Vámossy Mihály, ev. ref. gym. igazgató, Budapest		
395	Varga Gyula, ev. lelkész. Vönöczk		
	Varga Károly, ref. s.-lelkész, R.-Komárom	6.—	
400	Varga Zsigmond, ev. ref. s. lelkész. Ó-Buda	12.—	
	Varga László, ev. ref. lelkész, A.-Némedi		
405	Vasi felső ág. hitv. ev. egyházmegye, Felső-Lövő		
	Vass Tamás, ev. ref. lelkész, Maros-Vásárhely		
410	Végvári ev. ref. egyházközség, Végvár	6.—	
	Vékony József. földműves Hódmező-Vásárhely		
415	Vén Mihály, ev. ref. esperes. Bikfalva		
	Veres József, ev. főesperes, Orosháza		
420	Veres Károly, ev. ref. lelkész, Papolcz	18.—	
	Veress Ede, ev. ref. lelkész, Bucs		
425	Özv. Vetsey Sándorné, háztulajdonos. Budapest		
	Vojtkó Pál, ev. lyceumi tanár Sopron		
430	Vörös Károly, ev. ref. lelkész, Vác		
	Weber Samu, ev. lelkész, Szepes-Béla		
435	Wenetianer Sándor ev. ref. lelkész, Új-Soóvé		
	Wengh Gyula, ev. lelkész, Antunovi-Uljanib (Slavonia)		
440	Zágoni ev. ref. egyházközség, Zágon		
	Zajzon János, ev. ref. lelkész, Erzsébetváros		
445	Dr. Zelenka Lajos, törvsv. bíró, Budapest		
	Gr. Zichy Kázmérné, Ujfalu		
450	Zilahi ev. ref. kollégium, Zilah		
	Zitár Bertalan, ev. ref. lelkész, Pthrégy		
455	Zoltáni Elek, ev. ref. esperes, Léczfalva	12.—	
	Zoványi Jenő, ev. ref. lelkész, Tiszaföldvár		
460	Zsigmond Ferencz, ref. lelkész, Artánd	6.—	

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
390	Zsigmond Sándor, ev. ref. esperes, H.-Szoboszló		
	Zsigó Endre, mérnök, Szalacs	6.—	
	Zsoldos Benő, joghallgató, Sárospatak	6.—	
D) Pártoló tagok.			
(3 frt tagsági díjjal minden évben.)			
	Achim Ádám, ev. lelkész, Szarvas	6.—	
	Antal Dénes, ev. tanító, Bana	21.—	
	Antal Lajos, ev. ref. lelkész, Ászár		
	Antos István, földbirtokos, Abony		
5	Arday Isuka Dániel, ev. ref. lelkész, Zsarnó		
	Atya-i ev. ref. egyházközség, Atya		
	Bajcsy Lajos, ev. ref. lelkész, Duna-Mocs		
	Bajkó György, ev. ref. lelkész, Kis-Borosnyó	12.—	
	Bákai ev. ref. egyházközség, Baka	3.—	
10	Balassa Lajos, ev. ref. lelkész, Pápa-Acsád	21.—	
	Balázs István, ev. ref. lelkész, Türe	24.—	
	Baltazar Antal, ev. ref. lelkész, Jolsva	3.—	
	Barcsi József, ev. ref. tanár, Pápa		
	Barna Antal, ev. ref. lelkész, Körtvélyes		
15	Barsi Sándor, ev. ref. lelkész, Bokod	3.—	
	Bartalos Dezső, ev. ref. lelkész, Tót-Vázsony	9.—	
	Bartha József, ev. ref. lelkész, Vis	9.—	
	Barthalos Kálmán, ev. ref. lelkész, Dudar	9.—	
	Dr. Bartóky József, megyei főjegyző, B.-Gyula		
20	Békés-bánfalvi ev. ref. egyházközség, B.-Bánfalva	9.—	
	Bélaváry István, ev. ref. lelkész, Csoknya		
	Bendl Henrik, ev. egyet. pénztárnok, Budapest		
	Bencze Zsigmond, ev. ref. tanár, Pápa		
	Bezdédi ev. ref. egyházközség, Bezdéd	3.—	
25	Bicskei ev. ref. egyházközség, Bicske		
	Biró András, ev. lelkész, Daróc	18.—	
	Bitay Béla, ev. ref. lelkész, Csikszereda	3.—	
	Bitay Mihály, ev. ref. lelkész, Udvarfalva	9.—	
	Bodnár István, ev. ref. lelkész, Felső-Helecsény	15.—	
30	Bodolay István, ev. ref. lelkész, Mező-Csáth		
	Bodolay József, ev. ref. lelkész, Kesznyéten		
	Dr. Borosnyai L. Béla, orvos, Nagy-Szeben		
	Dr. Borotvás Dezső, orvos, Makó	3.—	
	Borsos Sándor, ev. ref. lelkész, Kolozs		
35	Bölöny György, főszolgabíró, Cséffa	12.—	
	Buji ev. ref. egyházközség, Buj		
	Burján András, m. á. v. raktárnok, Monor		
	Buza János, ev. ref. főgymn. tanár, Sárospatak	6.—	
	Csabay Pál, ev. ref. lelkész, Alsó-Balog	6.—	
40	Csák Máté, ev. ref. lelkész, Nagyvárad-Olaszi	3.—	
	Csákány Miklós, ev. ref. lelkész, Szilágy-Cseh	15.—	
	Cseresnyés Ödön, ev. ref. körlelkész, Balázsfalva	3.—	

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
	Csernák Béla, köztanító, Debreczen		
	Csiba Mihály, ev. ref. lelkész, Marczalháza	21.—	
45	Csiky József, ev. ref. lelkész, Mező-Záh	9.—	
	Csiszér Gábor, ev. ref. esperes, Egerpatak	9.—	
	Csizmadia Lajos, ev. ref. lelkész, Lepsény		
	Csontos Olivér, ügyvéd, Maros-Vásárhely	6 —	
	Csulak Zsigmond, ev. ref. lelkész, Kóbor		
50	Czékus László, ev. lelkész, Abauj-Szántó	3.—	
	Czibor József, ev. ref. lelkész, Neszmély	9.—	
	Czibur Imre, ügyvéd, Jolsva	3.—	
	Debreczeni Gábor, ev. ref. lelkész, Felső-Nyárad		
	Demecseri ev. ref. egyházközség, Demecser		
55	Demeter Mihály, ev. ref. lelkész, Szotyor	18.—	
	Derzsi Dénes, ev. ref. lelkész, Mező-Kölpény	24.—	
	Dezse Dániel, ev. ref. lelkész, Barabásszeg	9.—	
	Dobronyovszky Gyula, ev. lelkész, Alberti-Irsa	18.—	
	Özv. Domokos Mihályné, Tisza-Roff	3.—	
60	Dorogi Lajos, ev. ref. lelkész, Kis-Új-Szállás		
	Dózsa Dénes, tanár, Szászváros	9.—	
	Dózsa József, ev. ref. lelkész, Tata		
	Döghei ev. ref. egyházközség, Döghe		
	Egerházy Lajos, s.-tanár, Szászváros	9.—	
65	Eperjesi ág. hitv. ev. theolog. önképző kör, Eperjes		
	Érmihályfalvai ev. ref. egyházközség, Érmihályfalva	9 —	
	Fánésik János, ev. ref. missiói lelkész, Nemes-Kisfalud	9.—	
	Farkas György, ev. ref. lelkész, Szabolcs-Berczel	3.—	
	Farkas Károly, ev. ref. lelkész, P.-Keresztúr		
70	Farkasdy Béla, ev. rev. lelkész, Pátas	3.—	
	Fekete József, ev. ref. lelkész, Átány		
	Félegyházy Antal, koll. tanár, Székely-Udvarhely		
	Fényeslitkei ev. ref. egyházközség, F.-Litke		
	Felvinczy Lajos, ev. ref. lelkész, Kis-Igmánd		
75	Földes György, ev. ref. lelkész, Zabola		
	Földesi ev. ref. egyházközség, Földes		
	Földváry László, ev. ref. lelkész, Vác-Hartyán		
	Gaal Ferencz, ev. ref. h. lelkész, Borsod-Mező-Keresztes		
	Gamauf György, képezdei tanárigazgató, Eperjesen		
80	Gárdonyi ev. ref. egyházközség, Gárdony		
	Gáspár Albert, ev. ref. lelkész, Aldoboly		
	Gecsey Péter, ev. ref. lelkész, Tarczal		
	Geréb Márton, gymn. tanár, Kolozsvár.	9.—	
	Dr. Gidófalvi István, kir. közjegyző, Kolozsvár	9.—	
85	Gombai ev. ref. egyház, Gomba		
	Gózon Gyula, ref. lelkész, Somogy-Kiliti	9.—	
	Gönczi Lajos, ev. ref. tanár, Székely-Udvarhely		
	Gulyás Lajos, ev. ref. lelkész, Kis-Új-Szállás		
	Gyalokay Béla, ev. ref. segédlelkész, Bokod	18.—	
90	Gyarmathy József, ev. ref. esperes, Szillicze		
	Gyarmathy Ferencz, ügyvéd, Székely-Udvarhely	3.—	
	Br. Győrffy Pál, földbirtokos, Kraszna	3.—	

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
	Györgyteleki ev. ref. egyházközség, Györgytelek	3.—	
95	Gyulaházai ev. ref. egyházközség, Gyulaháza		
	Gyulaj-i ev. ref. egyházközség, Gyulaj		
	Gyüre-i ev. ref. egyházközség, Gyüre	9.—	
	Hajdú János, ev. lelkész, Zsegnye		
	Halász Árpád, polg. iskolai tanár, Makó		
100	Harsányi Sándor, ev. ref. lelkész, Túrkeve		
	Hegedűs István, egyet. tanár, Budapest		
	Hegedűs Sándor, körállatorvos, Bia	3.—	
	Henter Pál, ev. ref. lelkész, M.-Jára	18.—	
	Herepey Gergely, ev. ref. lelkész, Kolozsvár	12.—	
	Hetesy Vincze, ev. ref. tanító, Mihályháza	12.—	
105	Horváth István, ev. ref. lelkész, Bűrkös		
	Horváth Sándor, ev. lelkész, Veleg		
	Hoznek Lajos, ág. hitv. ev. lelkész, Girált	15.—	
	Ignác Károly, ev. ref. lelkész, Bánffy-Hunyad	9.—	
	Illyefalvi Vitéz Piroska, ev. ref. tanítónő, Karczag	3.—	
110	Illyés János, ev. ref. lelkész, Borsod-Harsány	3.—	
	Imre Sándor, nyug. egyet. tanár, H.-M.-Vásárhely		
	Jakab Áron, ev. ref. segédlelkész, N.-Acsád	15.—	
	Janó Mihály, jegyző, Kis-Új-Szállás	15.—	
	Járosy Nándor, ev. ref. lelkész, Viszló (Somogym.)		
115	Jeremiás Béla, ev. ref. lelkész, Pázmánd	12.—	
	Jókay Lajos, ev. ref. lelkész, Kis-Ölved		
	Juhász Lajos, ev. ref. lelkész, Perőcsény	9.—	
	Kálmán Gyula, ev. ref. lelkész, Ságvár	3.—	
	Özv. Kandó Sándorné, Iváncsa		
120	Kanyári ev. ref. egyházközség, Kanyár		
	Kardos Károly, tanár, Máramaros-Sziget	3.—	
	Karika László, közbirtokos, Csep	6.—	
	Kármán István, ev. lelkész, Feketepatak	9.—	
	Kecskeméthy Jenő, ev. ref. lelkész, Duna-Almás		
125	Kelemen János, ev. ref. lelkész, Ács		
	id. Kemény János, ev. lelkész, Kis-Körös		
	Kenessey Dezső, gym. h. tanár, Budapest		
	Kenessey Kálmán, hajózási főfelügyelő, Budapest		
	Kertész Mózes, ev. ref. lelkész, Csejd	24.—	
130	Kis Ernő, ev. ref. tanár, Pápa		
	Kiss József, ev. ref. lelkész, Kákics		
	Sz. Kiss Károly, ev. ref. lelkész, Nagy-Igmánd	9.—	
	Dr. Kiss Károly, ügyvéd, Nagy-Kikinda	18.—	
	Kiskereki ev. ref. egyházközség, Kiskereki	9.—	
135	Kiss Lajos, ev. ref. lelkész, Étfalva	9.—	
	Kiss Mór, községi jegyző, Kocs	3.—	
	Kisvarsányi ev. ref. egyházközség, Kisvarsány		
	Kocsis József, ev. ref. lelkész, Sonkád	3.—	
	Kocsordi ev. ref. egyházközség, Kocsord	12.—	
140	Kodi Benő, ev. ref. lelkész, Ládháza	3.—	
	Kókai Lajos, könyvkereskedő, Budapest		
	Kolbenhayer Soma, ev. lelkész, Nagy-Kürtös	24.—	

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
	Kolumbán Ferencz, ev. ref. lelkész, Szepsi-Szt-Király	18.—	
	Komjáthy János, ev. ref. lelkész, Adorjánháza	9.—	
145	Kovács Elek, ev. ref. lelkész, N.-Gálfalva	9.—	
	Dr. Kovács Gyula, egyetemi tanár, Budapest	3.—	
	B. Kovács József, ev. ref. lelkész, Végvár		
	Kovács János, ev. ref. lelkész, Takta-Kenéz	12.—	
	Kovács Károly, ev. ref. lelkész, Tisza-Palkonya		
150	Kovács Lajos, ev. ref. lelkész, Lozsád	12.—	
	Kovács Sándor, ev. ref. lelkész, Olasztelek	9.—	
	Kozma Zsigmond, ev. ref. lelkész, M.-Sass		
	Kőszeghy József, ev. ref. lelkész, Kéttoronyulak	9.—	
	Kusztos Gyula, ev. ref. lelkész, Györgyfalva	18.—	
155	ld. Kutasi Ferencz, ev. ref. lelkész, Mező-Komárom		
	Kübeicher Albert, ev. lelkész, Duránd	12.—	
	Lányi Lajos, ev. ref. lelkész, Kocsord	12.—	
	Lamperth Gyula, ev. ref. lelkész, Juth	3.—	
	László János, ev. ref. lelkész, Lábatlan		
160	Laucsek Jónás, ev. esperes, Vadosfa		
	Lénárth József, ev. ref. lelkész, Magyaró	3.—	
	Lénárth Lajos, ev. ref. lelkész, Kis-Újfalu	9.—	
	Limberger István, ev. lelkész, Késmárk		
	Linczényi Lajos, ev. lelkész, Király-Lehota	3.—	
165	Lőrincz Gyula, ev. ref. lelkész, Kis-Bacson	9.—	
	Lőrincz János, ev. ref. lelkész, Szász-Nyires	12.—	
	Maár Károly, ev. ref. lelkész, Zseliz-Kisfalud	9.—	
	Madaras János, ev. ref. lelkész, Szövérd	12.—	
	Magyary Dániel, ev. ref. lelkész, Fintaháza	18.—	
170	Magyarósy Ferencz, gondnok, Hosszúfalva	21.—	
	Magyary Kossa Lajos, földbirtokos, Tápió-Szt-Márton	9.—	
	Majerik János, vasúti hivatalnok, Losonc		
	Mándi ev. ref. egyházközség, Mánd		
	Marikovszky Menyhért, igazgató, Máranaros-Sziget	3.—	
175	Máté Balázs, ev. ref. lelkész Kis-Tótfalu	9.—	
	Melczer Gyula, ev. lelkész, Acsa	3.—	
	Mentovich Elek, kv. vezető, Maros-Vásárhely	18.—	
	Menyhárd Elek, ev. ref. lelkész, Szász-Bréte	3.—	
	Mezey János, ev. ref. lelkész, Őri-Szt-Péter		
180	Dr. Mezey Ödön, orvos, Székely-Udvarhely		
	Mészáros Illyés, ügyvéd, Kis-Új-Szállás	9.—	
	Mészáros Károly, ev. ref. lelkész, Mócsa	12.—	
	Mocsy Lajos, ügyvéd, Garam-Vezekény	9.—	
	Mód Lénárt, ev. lelkész, Vas-Simonyi	3.—	
185	Molnár Dénes, ev. ref. lelkész, Kéty		
	Molnár Lőrincz, püspöki titkár, Kolozsvár	18.—	
	Molnár Sámuel, ev. ref. lelkész, Vámos-Ladány	3.—	
	Moravesik Mihály, ev. lelkész, Aszód		
	Morocz Mihály, ev. ref. lelkész, Ó-Gyalla	3.—	
190	Mozgay Mihály, ev. ref. tanító, Felső-Görzsöny		
	Nagy Albert, ev. ref. lelkész, Baczka-Madaras	18.—	
	Nagy Gida, ev. ref. lelkész, Diós-Jenő		

SorSz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1896. év végével	
		frt	kr.
	Nagy János, jegyző, M.-Sass, Furta		
	Nagy Kálmán, ev. ref. lelkész, Tarján	3.—	
195	Nagy Károly, ev. ref. theol. tanár, Kolozsvár	18.—	
	Nagy Sándor, ev. ref. lelkész, Gyermely	12.—	
	Nagy Sándor, ev. ref. lelkész, Hidvég	3.—	
	Nagy Sándor, ev. ref. lelkész, Mohi		
	Nagy Sándor, ev. ref. h. lelkész, Szomod		
200	Nagy-varsányi ev. ref. egyházközség		
	Náményi Pál, ügyéd, Torna		
	Németh Péter, ev. ref. lelkész, Csomonya	3.—	
	Nyikos József, földbirtokos, Neszmély	12.—	
	Nyirbogáti ev. ref. egyházközség, Nyirbogát		
205	Nyirbogdányi ev. ref. egyházközség, Ny.-Bogdány	3.—	
	Nyir-medgyesi ev. ref. egyház, Nyir-Medgyes	9.—	
	Dr. Nyitray Pál, orvos, Kis-Ujszállás	9.—	
	Olajos Pál, ev. ref. lelkész, Gesztely	6.—	
	Orbán Ferencz, áll. isk. igazgató, Szász-Máté	24.—	
210	Óri ev. ref. egyházközség, Óri		
	Pap Elek, ev. ref. lelkész, Zsigárd	3.—	
	Pap István, ev. ref. lelkész, S.-M.-Berkesz	3.—	
	Papi ev. ref. egyházközség, Pap		
	Papolczai Károly, ev. ref. lelkész, Szatmárhegy	18.—	
215	Parádi Kálmán, gymn. tanár, Kolozsvár	3.—	
	Parragh Lajos, ev. ref. lelkész, Ajka	3.—	
	Paszabi ev. ref. egyházközség, Paszab		
	Payr Sándor, ág. hitv. ev. lelkész, Pápa		
	Pelsőczy ev. ref. egyházközség, Pelsőcz		
220	Petrovics Soma, ág. hitv. ev. lelkész, Szentés		
	Péterfy Dénes, kir. ítélő törv.-bíró, Budapest	24.—	
	Polgár János, ág. hitv. ev. lelkész, Meszlen		
	Pongrácz János, ev. ref. lelkész, Héreg	12.—	
	Poor Endre, gyógyszerész, Makó	3.—	
225	Püspök-ladányi ev. ref. egyházközség, Püspök-Ladány		
	Rác Géza, ev. ref. lelkész, Moór	9.—	
	Rác Károly, ev. ref. lelkész, Ete		
	Rác Lajos, gymn. tanár, Sárospatak		
	Rákosi György, ev. ref. lelkész, Nyárad-Szent-Anna	3.—	
230	Ifj. Rákosi Lajos, ev. ref. lelkész, Sámsond	15.—	
	Raksányi Károly, ev. ref. lelkész, Balaton-Henye		
	Dr. Rátz Ottó, törvényszéki bíró, Sopron		
	Régeni Ferencz, ev. ref. lelkész, M.-Bikal	24.—	
	Révay Pál, ev. ref. lelkész, Nagy-Bacson	18.—	
235	Réz László, ev. ref. lelkész, Homonna	6.—	
	Riecsánszky Endre, ág. hitv. ev. lelkész, Bénye	3.—	
	Rigó Lajos, ev. ref. lelkész, Bihar	3.—	
	Rózsay József, közjegyző, Vác-Hartyán	15.—	
	Rupprecht Olivér, földbirtokos, Mesterháza		
240	Sályi ev. ref. egyházközség Sály	3.—	
	Sándor András, ev. ref. lelkész, Patakfalva	12.—	
	Sáros-zempléni ág. hitv. ev. egyházmegye, Budamér		

Soroz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hatrалék 1896. év végével	
		frt	kr.
	Sass Béla. ág. hitv. ev. hitoktató. Budapesten	3.--	
245	Scherffel Nándor. ág. hitv. ev. lelkész. Krompach	15.--	
	Schilling Ottó. kir. közjegyző. Szamos-Ujvár	6.	
	Sebestyén Dávid. ev. ref. lelkész. Bana	9. -	
	Seregély Dezső. ev. ref. lelkész. Nagy-Kanizsa	9.--	
	Simkovics Pál. ev. lelkész. Pazdies	18.--	
250	Simon Elek. ev. ref. lelkész. Vadasd	3.--	
	Somkerei Miklós. ev. ref. esperes. Szek		
	Somogyi Kálmán. ev. ref. lelkész. Ádánd		
	Sörös János. ev. ref. lelkész. Tisza-Polgár		
	Sütő Károly. ev. ref. lelkész. Abauj-Vajkócz		
255	Sylvester Domokos. ev. ref. lelkész. Szászváros	12.--	
	Szabó Dienes. ev. ref. tanító. Tápió-Szent-Miklós.	9.--	
	Szabó Géza. ev. ref. lelkész. Felső-Csernátony	3.--	
	Szabó István. rektor. Körös-Ladány	21.--	
	Szabó József. ev. ref. lelkész. Ungvár		
260	Szabó Samuel. ev. ref. tanár. Kolozsvár		
	Szabó Sándor. ev. ref. lelkész. Turkeve		
	Szabó Zsigmond. ev. ref. lelkész. Győr		
	Szaesvay Sándor. Ördög-Keresztur	3.--	
	Szarka Károlyné. Kis-Geresd		
265	Szász Károly. ev. ref. lelkész. Nyárad-Szereda	3.--	
	Szász Márton. ev. ref. lelkész. Páva	12. -	
	Száz Kálmán. ev. ref. s.-lelkész. Kádárta	9.--	
	Szécsi Ferencz. ev. ref. lelkész. Felvincz	3.--	
	Székely Árpád. ev. ref. lelkész. Szamosfalva	18.--	
270	Szekeres Mihály. ev. ref. esperes. Takácsi		
	Széki Aladár. ev. ref. lelkész. Dad		
	Szele György. ev. ref. lelkész. Tépe	3.--	
	Szendrey Gerzson. orsz. képviselő. Székes-Fehérvár	18.--	
	Szendy Lajos. ev. ref. lelkész. Paesér	3.--	
275	Szentgyörgyi Lajos. tanító. Kolozsvár	18.--	
	Szeremley Lajos. ev. ref. tanító. Taáp	18.--	
	Id Szilágyi Lajos. ügyvéd. Rác-Keve	24.--	
	legifj. Szilágyi Lajos. tanuló. Rác-Keve	24.--	
	Szilágyi László. ev. ref. lelkész. Kalota-Szent-Király	6.--	
280	Szily György. ev. ref. tanító. Ács	9.--	
	Sziráczy János. ev. tanító. Szarvas		
	Szombath György. pénzügyi s. titkár. Győr	3.--	
	Szontágh Sándor. ev. lelkész. Szepes Váralja		
	Szöke Károly. földbirtokos. Közép-Pusztá-Bográd	3.--	
285	Sztehló János. nyug. ev. főesperes. Rozsnyó		
	Szutorisz Frigyes. ev. kol. tanár. Eperjes	3.--	
	Szücs Dénes. urad. főerdész. Réde	18. -	
	Szücs László. ev. ref. lelkész. Senyeháza	9.--	
	Tárkányi György. ev. ref. vallás tanár. Kolozsvár	24.--	
290	Téglási ev. ref. egyházközség Téglás		
	Teleki József. ev. ref. lelkész. Póka	12.--	
	Terray Gyula. ág. hitv. ev. főesperes. Rozsnyó	9.--	
	Thern László. ág. hitv. ev. s.-lelkész. Szepes-Igló		

Sorsz.	Név, foglalkozás, lakóhely	Hátralék 1894. év végével	
		frt	kr.
	Tirscher István, gyógyszerész, Bártfa		
300	Tisza-csegei ev. ref. egyházközség, T.-Csege		
	Tokaji Aladár, főgymn. tanár, Szászváros	18.—	
	Tomory Endre, ev. ref. lelkész, Héth	3.—	
	Tornyos-pálozai ev. ref. egyházközség, T.-Páloza		
	Tóth Benő, ev. ref. lelkész, Ivánca	15.—	
305	Tóth József, ev. ref. tanító, Pázmánd	3.—	
	Tóthfalusi József, ev. ref. lelkész, M.-Vásárhely	24.—	
	Träger Arvéd, Pinkafő		
	Trnyik János, ág. hitv. ev. lelkész, Tápió-Szent-Márton	6.—	
	Trozner Lajos, ev. ref. lelkész, Somosd	9.—	
310	Turai ev. ref. egyházközség, Tura		
	Turkevei Casinó, Turkeve		
	Túry Sándor, ev. ref. lelkész, Hubó	15.—	
	Tuzséri ev. ref. egyházközség, Tuzsér		
	Újfejtői ev. ref. egyszázközség, Újfejtő		
315	Úzon-i ev. ref. egyházközség, Úzon		
	Vadas Gyula, ev. ref. lelkész-tanító, Csermő	3.—	
	Vajda Mihály, ev. ref. s.-lelkész, Böösháza	3.—	
	Varanay Lajos, ev. ref. lelkész, Új-Bars	21.—	
	Varga Ferencz ev. ref. lelkész, Csitt-Szentiván	24.—	
320	Varga József, ev. ref. lelkész, Padány	6.—	
	Varga Lajos, ev. ref. lelkész, Majtis		
	Varga Lajos, ev. ref. lelkész, Tót-Szent-György		
	Varga Sándor, ev. ref. lelkész, Győr-Szemere	3.—	
	Varságh Béla, gyógyszerész, B.-Csaba		
325	Vas János, főiskolai szenior, Sárospatak		
	Vas Mihály, ev. ref. lelkész, Gégény		
	Vas-megyeri ev. ref. egyházközség, Vas-Megyer	3.—	
	Vaszkó Endre, ev. ref. tanító, Padrag	3.—	
	Vencsellői ev. ref. egyházközség, Vancsellő		
330	Veresmarti ev. ref. egyházközség, Veresmart	3.—	
	Veress József, ev. ref. lelkész, Galambod	18.—	
	Vitus Lajos, tanár, Szászváros	3.—	
	Vörösmárty Károly, ev. ref. s.-lelkész, Ó-Szóny	24.—	
	Vass Lajos, ev. ref. lelkész, Bodok	6.—	
335	Záboji Gusztáv, tanító, Kis-Kőrös	24.—	
	Zachár Samu, ev. lelkész, Ratkó	9.—	
	Zágoni Pál, ev. ref. lelkész, Nagy-Borosnyó	9.—	
	Zalai ev. egyházmegye, Nagy-Vázsony	3.—	
	Zathureczky Gyula, gondnok, Baróth		
340	Zeke Lajos, ev. ref. lelkész, Siklós		
	Zeyk Gábor, földbirtokos, Diód	9.—	
	Zeyk Károly, földbirtokos, Ajt	3.—	
	Zoltáni Imre, ev. ref. lelkész, Sáromberke	18.—	
	Zombory Gedő, ev. ref. lelkész, Megyaszó	9.—	
345	Zsigmond Károly, ev. ref. lelkész, Hosszúfalu	3.—	
	Zsoldos Sándor, ev. ref. lelkész, Mező-Eőrs	9.—	
	Zsurki ev. ref. egyházközség, Zsurk		

**A Magy. Prot. Irod. Társ. pénztárába
1897. május 1-től 31-éig befolyt összegek
kimutatása:**

1. **Pártfogó tagok kötvényei után 5%-os kamatok 1897-re:**
Dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület.

2. **Alapító tagok tőkebefizetése:** Özv. Ajkay Imréné szül. Pálffy Kamilla Pápan, 100 frt.

3. **Alapító tagok kötvényei után 5%-os kamatok 1897-re:**
Büd-Szt-Mihályi ev. ref. egyház, Mészáros János ev. ref. lelk. Kecskemét. Szlávik Mátyás ev. theol. tanár Eperjes, Kármán József ev. ref. lelk. Uj-Verbász. H.-Mező-Vásárhelyi ev. ref. főg. tanári kar. 1894—1897-re: Pápai ev. ref. hittanhallgatók önképző köre.

4. **Rendes tagsági díjak évi 6 frtjával befolytak 1897-re:**
Tóth Dániel ev. ref. főisk. tanár Pápa, Eöszé Zsigmond ev. ref. lelk. Tolna-Némedi, Erdős József theol. tanár Debreczen, Csiky Lajos theol. tanár Debreczen, Eperjesi ág. ev. I. egyház. 1896-ra: Szöllösi Imre ev. ref. lelk. Bodófalva, Csire István ev. ref. esperes S.-Bajom, dr. Buday Plichta Barna Losoncz, Soproni alsó ev. lelkészi egyesület. 1896—1897-re: Bancsó Antal ev. theol. tanár Sopron, Jausz Vilmos theol. tanár Sopron. 1895—1896-ra: Garzó Gyula ev. ref. lelk. Gyoma, Farkas Kálmán ev. ref. s. lelk. Kecskemét, dr. Horváth József Pápa. 1892—96-ra. dr. Szász Béla ny. egyet. tanár Kolozsvár, 1893—1895 és 1896 első felére: Stromp László theol. tanár Pozsony.

5. **Pártoló tagsági díjak évi 8 frtjával befolytak 1897-re:**
Mezey János ev. ref. lelk. Eöri-Szt-Péter, Csernák Béla tanító Debreczen, Debreczeni Gábor ev. ref. lelk. F.-Nyárad. Gönczi Lajos tanár Sz.-Udvarhely. 1896-ra: Laucsek Jónás ev. lelk. Vadosfa. 1894-re: Réz László ev. ref. lelk. Homonna.

6. **Koszorúért,** Hornyánszky ezégtől az 1896. évi elszámolás egyenlege fejében 8 frt 7 kr.

7. **Könyvekért.** Hegedüs Sándor alelnök úr adománya az alsó-sófalvi lelkésznek küldött könyvek ára fejében 8 frt.

Összesen befolyt 369 frt 7 kr.

Budapest, 1897. június 1.

Bendl Henrik,
társ. pénztáros.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság szellemi ügyeit érdeklő küldemények, továbbá a reklamációk, lakásváltozások, valamint a tagsági jelentkezések Szóts Farkas titkárhoz (IX., Kálvin-tér 7. sz.), a tagsági díjak és minden másféle pénzek Bendl Henrik pénztárnokhoz (IV., Deák-tér 4.) küldendők.

TUDOMÁSUL.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság pártfogó-, alapító- és rendes tagjai részére az 1897-dik évi könyvilletmény (monografia) elkészült és a jelen füzettel egyidejűleg küldetik meg a tagoknak. A könyv címe: *Zsilinszky Mihály: Vallásügyi tárgyalások 1687—1711.* Terjedelme 20 fv, bolti ára 3 frt.

Tájékoztás :

a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság felől.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság célja egyfelől «a protestáns tudományos irodalomnak, még pedig első sorban a protestáns egyháztörténelemnek művelése» és irodalmi s társadalmi úton való fejlesztése; másfelől «a nép között a közhasznú vallás-erkölcsi olvasmányok terjesztése» s az evangéliumi keresztyén élet erősítése és nemesítése.

Ezekre a célokra jelenleg a következő kiadványok szolgálnak :

I. Protestáns Szemle.

Tudományos havi folyóirat. Megjelenik (július és augusztus kivételével) minden hónap 15-én, évenként 10 füzetben, 40—45 íven. Tartalmát értekezések, tanulmányok, kisebb monografiák, hazai és külföldi egyházi és irodalmi szemlék képezik. Cikkei a tudomány színvonalán állnak, de a nagy közönség által is élvezhető módon vannak feldolgozva. *A Protestáns Szemlét a Magyar Prot. Irod. Társaság minden tagja tagdíj fejében kapja.* Előfizetési ára nem tagoknak egész évre 4 frt. Most a IX-dik évfolyam járja.

II. Monografiák.

Tudományos egyházi, főleg egyháztörténeli művek sorozata, melyben kidolgozott egyháztörténeli eredeti monografiák jelennek meg. Évenként egy kötet, eddigelé 9 kötet. A Társaság *pártfogó, alapító és rendes tagjai tagdíj fejében*, a pártoló tagok kedvezményes áron kapják.

III. Koszorú.

Vallás-erkölcsi népies kiadványok sorozata. Elbeszélések, életrajzok, történelmi rajzok, hitelesítő traktátusok. Évenként 10 füzet, eddig 30 füzet. *A pártfogó és alapító tagok tagdíj fejében kapják.* Ára füzetenként 4 kr., 15 füzetből álló kötetenként 80 kr.

IV. Házi Kincstár.

Vallás-erkölcsi építő könyvek sorozata, főleg a művelt közönség számára. Első kötet: *Csendes órák*, angolból átdolgozza *Szász Károly* dunameilleki püspök. A tagok is előfizetés vagy megrendelés útján szerezhetik meg. Előfizetési ára csinos vászonkötésben 1 frt, finom papíron díszkötésben 2 frt. Megjelenik a f. év őszén.

Mindeme kiadványok megrendelhetők a Társaság főbizománysánál, *Hornyánszky Viktor könyvkiadónál* (Budapest, Akadémia bérháza).

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak tagja lehet bármely művelt honfi és honleány, ki a Társaság célját előmozdítani hajlandó s ez iránti szándékát vagy a titkárnál (*Szóts Farkas*, IX., Kalvintér 7. sz.) vagy a pénztárnoknál (*Bendl Henrik*, VI., Deák-tér 4. sz.) bejelenti. *Pártfogó* taggá lehet az, a ki egyszer-mindenkorra ötszáz frtot befizet vagy kötvényileg biztosít; *alapító* taggá az, a ki egyszer-mindenkorra száz frtot fizet vagy biztosít a Társaság javára. *Rendes* tagok évenként *hat* frt tagdíjat, *pártoló* tagok évenként *három* frtot fizetnek.

Szóts Farkas,

a Magyar Prot. Irod. Társaság titkára.